

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
Taloustieteiden tiedekunta

KULTTUURIALOJEN
ALUETALOUDELLINEN MERKITYS
SUOMESSA

Kansantaloustiede
Pro gradu -työ
19.3.2010
Laatija: Sanna-Mari Vaiste
Ohjaaja: Hannu Tervo

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO TALOUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA

Tekijä Vaiste, Sanna-Mari	
Työn nimi Kulttuurialojen aluetaloudellinen merkitys Suomessa	
Oppiaine kansantaloustiede	Työn laji pro gradu -tutkielma
Aika Maaliskuu 2010	Sivumäärä 98+11
Tiivistelmä - Abstract <p>Tutkimuksessa on tutkittu kulttuurin toimialojen alueellista sijoittumista Suomessa seutukunnittain sekä seutukuntien merkitystä eri kulttuurin toimialoille. Aineistona on käytetty vuodet 2001–2007* kattavaa alueellista kulttuurin satelliittitilinpitoa, joka on koottu Tilastokeskuksen aineistoista. Satelliittitilinpitona aineisto on laajennus kansantalouden tilinpitoon ja siten luotettavampaa kuin monet muut kulttuurin taloutta kuvaavat aineistot. Kulttuurituotanto on keskittynyt erityisesti Helsingin seutukuntaan, myös silloin, kun tuloksia tarkastellaan väestön tai koko talouden kokoon suhteutettuna. Suurimmassa osassa seutukunnista kulttuurin toimialat ovat kasvaneet koko taloutta nopeammin. Lisäksi tarkasteltiin kulttuurin yhteyttä alueiden taloudelliseen menestymiseen. Tulokset ovat pääosin yhtenevät Floridan (2002, 2004) teorian ja muiden empiiristen tutkimusten kanssa ja kulttuurille löytyy positiivinen yhteys menestyvään talouteen mitattuna alueellisella bruttokansantuotteella tai palkoilla. Hyödyntämällä paneeliaineistoa saatiin selville, että suuri osa yhteydestä johtuu piilevistä tekijöistä. Erityisen merkittäviä toimialaryhmiä menestyvän talouden kannalta olivat muun muassa arkkitehti- ja taideteollisuussuunnittelu ja taiteilija-, näyttämö- ja konserttitoiminta.</p>	
Asiasanat aluekehitys, aluetalous, keskittyminen, kulttuuri, kulttuuriteollisuus, luovat toimialat, satelliittitilinpito	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto / Taloustieteiden tiedekunta	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	7
2	KULTTUURI ILMIÖNÄ.....	11
2.1	Kulttuurin määrittely	11
2.2	Kulttuurin tilastointi.....	15
2.3	Kulttuurin arvo ja mittaaminen	17
3	KULTTUURIN TALOUDELLINEN MERKITYS	22
3.1	Kulttuurin taloudellisten vaikutusten tasot.....	23
3.2	Kulttuurin alueelliset vaikutukset.....	26
3.2.1	Lyhyen aikavälin vaikutukset.....	26
3.2.2	Pidemmän aikavälin vaikutukset.....	28
3.3	Kulttuurin sijoittuminen	31
4	KANSANTALouden TILINPITO.....	36
4.1	Kansantalouden tilinpidon järjestelmä.....	36
4.2	Aluetilinpito.....	38
4.3	Kansantalouden tilinpidon käsitteet.....	38
4.4	Toimialajako	40
4.5	Sektorijako.....	40
5	KULTTUURIN SATELLIITTITILINPITO JA SEN ALUEELLINEN SOVELLUS	42
5.1	Satelliittitilinpito-menetelmä.....	42
5.2	Kulttuurin satelliitti	43
5.3	Kulttuuritoimialat.....	44
5.4	Sektorit kulttuurin näkökulmasta	46
5.5	Menetelmän puutteet	48
6	AINEISTO.....	50
6.1	Taloustoimet	50
6.2	Alueellisen kulttuurin satelliittitilinpidon lähdeaineistot	51
6.3	Aluejako.....	53
6.4	Muut aineistot.....	54
7	KULTTUURIN TOIMIALOJEN MERKITYS JA SJOITTUMINEN SUOMESSA	55
7.1	Alueiden näkökulma	55
7.1.1	Kaikki kulttuurin toimialat.....	55
7.1.2	Yksittäiset toimialaryhmät.....	64
7.2	Kulttuurin näkökulma	70

8	KULTTUURIN JA ALUEEN TALOUDELLISEN KEHITYKSEN VÄLINEN YHTEYS.....	77
8.1	Käytettävät muuttujat	77
8.2	Käytettävät menetelmät	78
8.3	Tulokset	80
9	YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	86
	LÄHTEET	90
	LIITTEET	99

1 JOHDANTO

Kulttuurin ja talouden katsotaan vaikuttavan toisiinsa monin tavoin ja vuorovaikutuksen kulkevan molempiin suuntiin niin, että niitä on vaikea erottaa toisistaan (Kainulainen 2005, 28–29; 207). Guison, Sapienzen ja Zingalesin (2006, 26) mukaan jo klassisessa taloustieteessä löytyy mielipiteitä sekä siitä, että kulttuuri vaikuttaa talouden ilmiöihin, että siitä, että talouden rakenne vaikuttaa yhteiskunnassa vallitsevaan kulttuuriin. Nykyisin kulttuurin on arveltu vaikuttavan muun muassa kilpailukykyyn (Tohmo 2002, 131; Power & Jansson 2006, 8). Myös esimerkiksi muotoilun tai markkinoinnin saralla perinteinen kaupallinen toiminta voi hyötyä kulttuurista (Denmark's Creative Potential 2000, 78–80). Kainulaisen (2005, 142–143; ks. myös Opetusministeriö 1999, 17) mielestä kulttuurin voi katsoa ekonomisoituvan ja talouden kulttuurisoituvan, ja hän toteaa ensin mainitun ilmenevän esimerkiksi kulttuurin viihteellistymisenä ja jälkimmäisen esimerkiksi tuotemerkkien kasvavana tärkeytenä. National Governors Associationin (2001, 8) mukaan taloudellisen kehityksen kannalta parhaisiin tuloksiin voidaan päästä, kun kulttuuria ja muita talouden aloja kehitetään yhdessä.

Muun muassa näistä syistä kulttuurin taloustiede on kasvattanut suosiotaan viime vuosina, vaikka se onkin vielä melko marginaalinen kansantaloustieteen tutkimussuunta. Vaikka kulttuurin taloustieteellistä tutkimusta on myös kritisoitu, pitää muistaa, että myös kulttuuri toimii taloudessa ja on sen rajoittama (Heilbrun & Gray 2001, 3). Kulttuurin toimialojen tutkiminen erillään muusta taloudellisesta toiminnasta on perusteltua, koska sillä on tiettyjä erityispiirteitä (Power 2002, 104). Esimerkiksi Hesmondhalghin (2007, 3–8) mukaan kulttuurin toimialat ovat merkittäviä, koska ne valmistavat ja levittävät tekstejä ja luovuutta sekä vaikuttavat taloudelliseen, sosiaaliseen ja kulttuuriseen muutokseen.

Kulttuurin vaikutuksia on tutkittu taloustieteissä hyvin erilaisista perspektiiveistä. Valittavaan näkökulmaan on vaikuttanut myös, kenen käyttöön tutkimustuloksia on ajateltu – niistä on hyötyä sekä poliittisille päättäjille, kulttuurin tekijöille että ylipäänsä kulttuurista kiinnostuneille (Cooper & Sparks 1997, 1). Kulttuurin taloustieteellä on vielä haasteita esimerkiksi määritelmien ja menetelmien osalta. Yksi kulttuurin taloustieteen ongelmista on ollut kulttuurin mittaaminen, sillä laajasta kehitystyöstä huolimatta kulttuuritilastot ovat vielä kovin puutteellisia. Tästä johtuen myös monet taloustieteelliset analyysit ovat kiistanalaisia. Vaikeuksista huolimatta kulttuurin merkitystä esimerkiksi bruttokansantuotteesta on kuitenkin pyritty arvioimaan useissa eri tutkimuksissa. Usein saatu tulos on ollut yllättävän suuri. Esimerkiksi vuonna 2005 kulttuurin osuus Suomen talouden arvonlisäyksestä oli 3,2 prosenttia, kun matkailun osuus samana vuonna oli 2,4 prosenttia (Kulttuurin satelliittitilinpito 2008, 54). Joidenkin arvioiden mukaan tulevaisuudessa ihmisten preferenssit ja tavat kuluttaa saattavat muuttua niin

radikaalisti, että kulttuurihyödykkeet ovat jopa tärkein osa taloutta (KEA 2009, 43).

Edellä esitetyissä koko maan tasolla lasketuissa tiedoissa on kuitenkin kaksi ongelmaa. Ensinnäkään kulttuurituotanto ei ole sijoittunut tasaisesti ympäriinsä vaan siinä on havaittavissa suurta alueellista keskittymistä. Esimerkiksi de Vriesin (1996, 109) mukaan kulttuurin tuotantopaikan sijainti on tärkeä kysymys sekä taloustieteilijöille että päättäjille. Toisaalta kulttuurisektori on hyvin heterogeeninen kenttä, jonka niputtaminen yhteen voi olla kiistanalaista. Yksi tutkimuksen tavoitteista onkin ollut sellaisen aineiston kokoaminen, josta käy ilmi sekä kulttuurin että siihen laskettavien toimialojen tarkempi alueellinen jakautuminen Suomessa, jotta niiden aluetaloudellista merkitystä voi arvioida. Tätä aineistoa kutsutaan nimellä kulttuurin alueellinen satelliittitilinpito. Satelliittitilinpito tarkoittaa tarkennusta tai laajennusta kansantalouden tilinpitoon. Myös termiä kulttuurin tilinpito voisi käyttää, mutta satelliitti-termin tarkoituksena on painottaa sitä, että kyseinen tilinpito on täydennys kansantalouden tilinpitoon. Aineisto on muodostettu Tilastokeskuksen aineistoista ja kattaa vuodet 2001–2007*¹. Aluejakona on tässä tutkimuksessa käytetty vuoden 2007 seutukuntajakoa.

Satelliittitilinpitojen ansiosta voidaan tarkastella sellaisia kokonaisuuksia, joita ei voida suoraan erottaa kansantalouden tilinpidon tiedoista. Esimerkiksi nyt käytettävässä satelliitissa mukaan on otettu vain se osa kansantaloutta, joka lasketaan kuuluvaksi kulttuuriin. Tässä tutkimuksessa kulttuuri siis määritellään toimialojen kautta, eli käytetään *cultural industries* -tyyppistä määritelmää, joka pohjataan Kulttuurin satelliittitilinpidon (2008) toimialarajaukseen. Mukaan on otettu kulttuurin, joukkoviestinnän ja urheilun toimialoja. Koska kyseessä on nimenomaan alueellinen kulttuurin satelliittitilinpito, kansantalouden tilinpidon tiedot on lisäksi jaettu alueille samoilla menetelmillä kuin aluetilinpidossa. Koska aineisto perustuu kansantalouden tilinpitoon, se on luotettavampaa kuin esimerkiksi kyselyillä kerätty aineisto. Samankaltaista aineistoa ei ole aiemmin ollut Suomessa saatavilla, ja niinpä nyt onkin ensimmäistä kertaa mahdollisuus tarkastella kulttuurin eri toimialojen alueellista sijoittumista yhtä kattavalla ja luotettavalla aineistolla. Aiemmin kulttuurintutkimusta on toteutettu Suomessa lähinnä yksittäisten alueiden osalta tai vajaammilla aineistoilla.

Ensimmäinen varsinainen tutkimuskysymys on, miten kulttuuritoiminta, ja toisaalta siihen kuuluvat erilliset toimialat, ovat sijoittuneet Suomessa sekä minkälainen taloudellinen merkitys niillä on eri puolilla maata, sekä miten tällaisia tuloksia voi esittää. Tutkittavina muuttujina käytetään pääasiassa arvonlisäystä² ja työllisyyttä kulttuurialoilla sekä niiden eritavoin suhteutettuja tunnuslukuja, kuten kulttuurin arvonlisäystä henkeä kohden tai kulttuurityöllisyyden osuutta alueen koko työllisyydestä. Billen ja Schulzen (2006, 1092) mukaan kulttuurin määrä alueella on tärkeä tieto kehityssuunnitelmille, sillä kulttuuritoiminnan lisäämisen merkitys on siitä

¹ Tähdellä (*) ilmaistaan ennakkollista tietoa.

² Arvonlisäys on verrannollinen bruttokansantuotteeseen.

riippuvainen, esimerkiksi synergiaetujen tai turistien vaatiman kriittisen massan vuoksi.

Kulttuuria onkin viime vuosina painotettu monissa aluekehitysohjelmissa. Syynä tähän on käsitys, että kulttuuri vaikuttaa monin tavoin alueen menestykseen – sekä itsenäisesti nopeasti kasvavana sektorina, mutta myös välillisesti, houkuttelemalla alueelle muidenkin alojen työntekijöitä imago vaikutusten kautta ja positiivisena vaikutuksena muiden alojen menestykseen esimerkiksi markkinointipalvelun kautta (Denmark's Creative Potential 2000, 6–7; Markusen & King 2003, 3). Ilmiön popularisoineen Floridan (2004) ansiosta kulttuurin vaikutusta aluekehitykseen on pidetty jopa tärkeimpänä 2000-luvun kulttuuripoliittisena kysymyksenä. Toisena tutkimuskysymyksenä on, saako teoria tukea eli vaikuttaako kulttuuri alueiden taloudelliseen menestymiseen myös Suomessa. Jos näin on, kulttuurin sijainnilla on myös laajempaa merkitystä. Samanlaista tutkimusta ei ole tiettävästi ennen tehty Suomessa. Kysymystä tutkitaan paneeliaineistoa hyödyntäen yhdistetyllä, kiinteiden vaikutusten ja satunnaisten vaikutusten malleilla. Selittävinä muuttujina käytetään sekä kulttuuritoimialojen arvonlisäystä että työllisiä per capita, ja selitettävänä käytetään luonnollista logaritmia sekä bruttokansantuotteesta per capita, palkoista per capita että väkiluvusta. Analyysiä toteutetaan myös tarkemmalla toimialajaolla.

Tutkimus lukeutuu makrotason tutkimuksiin, sillä siinä tutkitaan kulttuurin kokonaisvaltaista merkitystä eri alueilla kansantalouden näkökulmasta, ja koska nyt käytettävällä aineistolla voidaan tarkastella koko maata yhdellä kertaa, on tutkimuksen analyysi myös vertailukelpoisempaa kuin yksittäisiä alueita koskevat tutkimukset. Yksittäisistä tapahtumista, kuten musiikkifestivaaleista, onkin lukuisia tutkimuksia (Frey 1994; Cantell 1998; Tohmo 2002; Kainulainen 2005). Billen ja Schulzen (2006, 1059) mukaan yksittäisiä tapahtumia tai instituutioita koskevia tutkimustuloksia ei voi kuitenkaan yleistää, mikä on huono puoli sen tyyppisissä tutkimuksissa. Mikrotason tutkimusten lisäksi tutkimuksia on tehty myös kaupunkien, osavaltioiden tai valtioiden tasolla (Power 2002; Kainulainen 2005, 88; National Governors Association 2009, 34). Esimerkiksi Helsingin kaupungin tietokeskus (2009) on tehnyt analyysiä kulttuurin toimialojen merkityksestä Helsingin taloudessa. Myös kulttuurimaantieteessä on tehty paljon läheisesti asiaan liittyvää tutkimusta.

Nyt kaikkien kulttuurialojen mukaan ottaminen sekä pitempi aikaväli huomioi yksittäistenkin alojen tai tapahtumien kaikki vaikutukset paremmin kuin rajatumpi näkökulma. Pitkällä aikavälillä kulttuurin vaikutukset ovat huomattavammat, kun myös epäsuorat vaikutukset esimerkiksi imagoon näkyvät (Denmark's Creative Potential 2000, 6; Kainulainen 2005, 99). Pitkän aikavälin tutkimuksia tarvittaisiinkin enemmän (Evans 2005, 963).

Kuvailevassa analyysissä näkyy selvästi Helsingin seutukunnan erikoisasema kulttuurialoilla. Absoluuttisesti mitattuna se on tietysti omaa luokkaansa, mutta myös väestöön sekä alueen taloudelliseen kokoon suhteutettuna siellä on keskimääräistä enemmän kulttuurista toimintaa. Myös

monilla yksittäisillä toimialoilla Helsingin seutukunta on tärkein tuotantopaikka väkilukuunkin suhteutettuna. Muita kulttuurisesti tärkeitä alueita ovat muun muassa Turun ja Tampereen seutukunnat, ja väkilukuun suhteutettuna Mariehamns stadin seutukunta. Kulttuurituotanto on painottunut Etelä-Suomeen. Kulttuurin osuus koko taloudesta vaihtelee alueittain arvonlisäyksen kohdalla kuudesta prosentista alle prosenttiin ja työllisten kohdalla kahdeksasta prosentista noin prosenttiin. On sekä pieniä että suuria seutukuntia, joissa kulttuurin osuus on suuri. Kulttuurin kasvu ja lähtötaso korreloivat negatiivisesti, jolloin tuotannon per capita arvot konvergoituvat. Suurimmassa osassa seutukuntia kulttuuri on kasvanut muuta taloutta nopeammin.

Kulttuurin merkitystä talouskehitykselle tutkittaessa saadaan muita tutkimuksia tukevia tuloksia, eli positiivinen yhteys löytyy. Kerroin on erityisesti väkiluvun tapauksessa hyvin erilainen, kun ei huomioida esimerkiksi puuttuvista muuttujista aiheutuvaa harhaa, joka aiheutuu kun muita alueiden ominaispiirteitä ei kontrolloida. Tämän huomiotta jättäminen on yksi puute aiemmissa tutkimuksissa, joissa ei ole käytetty paneeliaineistoja. Tarkasteltaessa yksittäisiä toimialaryhmiä huomataan, että vaikutukset vaihtelevat niiden välillä suurestikin. Esimerkiksi radio ja televisio -toimialaryhmä vaikuttaa negatiivisesti väkilukuun, kun taas koulutus ja kulttuurihallinto positiivisesti kaikkiin käytettyihin talouskehityksen mittareihin. On myös toimialoja, joilla ei ole tilastollisesti merkitsevää yhteyttä talouskehitykseen tai yhteys on hyvin heikko.

Tutkimus etenee siten, että toisessa luvussa keskitytään kulttuuriin ilmiönä ja sen erityispiirteisiin taloustieteellisen tutkimuksen näkökulmasta. Näitä ovat esimerkiksi kulttuurin määritelmä, tilastointimenetelmät sekä arvon mittaaminen. Kolmannessa luvussa käydään läpi kulttuurin taloustiedettä, kulttuurin taloudellisia vaikutuksia erityisesti aluetalouden kannalta sekä kulttuurin alueellista sijoittumista. Neljännessä luvussa esitellään lyhyesti kansantalouden tilinpitoa ja viidennessä luvussa kyseiseen järjestelmään pohjautuva kulttuurin satelliittitilinpito. Kuudennessa luvussa esitellään alueellisen kulttuurin satelliittitilinpidon aineisto, johon tutkimuksen empiirinen osio perustuu. Seitsemännessä luvussa on aineiston kuvaileva analyysi, eli aluetalouksien rakennetta analysoidaan aineiston pohjalta sekä esitetään erilaisia vaihtoehtoja esittää alueellisen kulttuurin satelliittitilinpidon tietoja. Erityistä huomiota kiinnitetään kulttuurin merkitykseen aluetaloudelle sekä sen alueelliseen sijoittumiseen Suomessa. Kahdeksannessa luvussa tutkitaan, onko kulttuurin määrän ja alueiden kehityksen välillä yhteyttä. Yhdeksännessä eli viimeisessä luvussa esitellään johtopäätökset sekä pohditaan tutkimuksen luotettavuutta ja mahdollisia jatkotutkimuksen aiheita.

2 KULTTUURI ILMIÖNÄ

Tutkimuksen aluksi esitellään kulttuurin peruskäsitteitä ja erityispiirteitä. Tämä on välttämätöntä, sillä kulttuurin taloustiede on vielä verrattain harvinainen ja tuntematon tutkimussuunta valtavirtataloustieteessä. Ensin luodaan lyhyt katsaus erilaisiin kulttuurin määritelmiin. Kainulaisen (2005, 150) mukaan erilaisia määritelmiä kulttuurille on satoja, joten tässä tutkimuksessa voidaan keskittyä rajatusti vain erilaisten määrittelyjen pääpiirteisiin ja tämän tutkimuksen kannalta relevantteihin näkökulmiin. Sen jälkeen esitellään kulttuurin tilastoinnin nykytilaa sekä kehityssuunnitelmia. Kolmanneksi pohditaan kulttuurin arvottamisen ja mittaamisen ongelmallisuutta, mikä tekee kulttuurista aivan omanlaisensa taloudellisen ilmiön sekä luo omat haasteensa taloustieteelliselle tutkimukselle; toisaalta juuri näiden tekijöiden ansiosta kulttuurin tutkimista voidaan pitää mielenkiintoisena.

2.1 Kulttuurin määrittely

Throsbyn (1995, 202; 1999b, 78–79; 2001, 3–4; 2008, 219) mukaan kulttuurille on karkeasti otettuna kahdentyypisiä määritelmiä. Toisessa sitä tarkastellaan antropologian tai sosiologian tavoin yhteiskunnassa vallitsevien asenteiden, uskomusten ja tapojen kautta. Toisessa, tässäkin tutkimuksessa käytettävässä määritelmässä kulttuuri taas käsitetään funktionaalisesti ihmisten toiminnan ja siitä syntyvien tuotosten, kuten taiteen, kautta. Tällöin kulttuuria lähestytään sektorina esimerkiksi kulttuuritoimialojen tai kulttuurituotteiden kautta. Toiminnan voi Throsbyn mukaan luokitella kulttuuriseksi, jos se on jollain tavalla luovaa, kommunikoi jotain symbolisia merkityksiä ja tuotos on (potentiaalisesti) aineetonta omaisuutta. (Throsby 1995, 202; 1999b, 78–79; 2001, 3–4.) Myös Hesmondhalghin (2007, 12) mukaan kulttuurin toimialat voi määritellä sen mukaan, että niiden pääasiallisena tarkoituksena on kommunikoida yleisön kanssa tai luoda sosiaalisia merkityksiä. On myös kapeampia määritelmiä, joissa tuotoksen pitää olla taiteellista ollakseen kulttuurista (Denmark's Creative Potential 2000, 15). Billen ja Schulzen (2006, 1054) ja Billen ja Lorenzenin (2008, 38) mukaan tähän liittyy kuitenkin laadun arvosteleminen, mikä voi olla ongelmallista.

Molempia määritelmätapoja yhdistää Throsbyn (1999a, 6; ks. myös Hutter 1996, 265) mukaan *”its role as an expression of group or collective aspects of people's behaviour, as demonstrated in their activities and belief systems. Thus, in broad terms something can be said to be of cultural value if it contributes to these shared elements of human experience”*. Tämän mukaan kulttuuri on siis aina jollakin tavalla kollektiivista.

Valittava näkökulma kulttuuriin riippuu ainoastaan siitä, miltä kannalta asiaa haluaa tutkia. Kun käytetään antropologista määritelmää kulttuurille, voidaan tutkia esimerkiksi ihmisten käyttäytymisen, asenteiden tai uskomusten

merkitystä talouskasvulle (Gray 1996; Lian & Oneal 1997; Throsby 2001, 63–64; Guiso ym. 2006, 34). Kun tutkitaan kulttuuria määriteltynä ihmisten toiminnan kautta, tutkitaan usein esimerkiksi tiettyjen kulttuuritoimialojen osuutta taloudesta tai julkisen tuen merkitystä.

Billen ja Schulzen (2006, 1054) ja Billen ja Lorenzenin (2008, 38) mukaan kulttuurisektori-tyyppinen määrittely on suosittu, koska tällöin ei tarvitse arvioida subjektiivisesti laatua, vaan ainoastaan valitaan tarkasti määritellyt alat. Tällöin käytetään usein termiä *cultural industries*. *Cultural industry* -termiä on tietävästi ensimmäisenä käyttänyt Theodor Adorno 1970-luvulla kriittisessä merkityksessä kuvaamaan massakulttuuria erotuksena "korkeakulttuurista" (Kainulainen 2005, 192–193; Bille & Lorenzen 2008, 40–41). Myöhemmin se on kuitenkin saanut positiivisemmän merkityksen ja muuttunut monikkomuotoon. *Cultural industries* -termin voi suomentaa joko kulttuuriteollisuudeksi tai kulttuuritoimialoiksi, jotka tarkoittavat samaa, mutta joilla on hieman erilainen sävy (Opetusministeriö 1999, 14). O'Connorin (2000) mukaan myös englanniksi *industry*-termin voi käsittää näillä kahdella eri tavalla, mutta hänen mukaansa on modernimpaa käsittää se "samankaltaisiksi toimintoiksi", eli toisin sanoen toimialoiksi.

Kulttuuriteollisuus-termi voi olla sikäli kiinnostava, että se alleviivaa taloudellista näkökulmaa (Opetusministeriö 1999, 14). Nyt sen käyttö olisi kuitenkin ongelmallista, sillä esimerkiksi Suikkasen (2002, 5–6) mukaan kulttuuriteollisuuden keskeisiä piirteitä ovat teollinen tuotantotapa, kaupallinen levitys ja laajojen yleisöjoukkojen kulutus, mikä ei päde kaikilla nyt mukaan valituilla aloilla. Nyt käytetäänkin termiä kulttuuritoimialat tai kulttuurin toimialat kulttuuriteollisuuden sijaan, pääasiassa koska kulttuurialojen valinnan perusteena on toimialaluokitus. Myös Kulttuurin satelliittitilinpäädössä (2008) puhutaan suurimmaksi osaksi kulttuurin toimialoista, joten termivalinta on siltäkin osin perusteltu. Lisäksi kulttuurin toimialat -termi sopii taloustieteelliseen tutkimukseen esimerkiksi siitä syystä, että kunhan kulttuuriset toimialat saa valittua, määritelmä on käytännöllinen ja tarjoaa mahdollisuuden rinnastaa kulttuuri muihin talouden toimialoihin (Throsby 2008, 217).

Teoreettisena määritelmänä myös *cultural industries* on kuitenkin niin laaja ja abstrakti, ettei sitä voida suoraan soveltaa tutkimukseen (Throsby 2008, 217). Tästä syystä kulttuurin toimialat on täytynyt määritellä aina erikseen ja usein on päädytty hieman erilaisiin rajauksiin. Syitä tähän on monia. Eri tieteenalat tarkastelevat kulttuuritutkimusta hieman eri lähtökohdista ja päätyvät erilaisiin, omiin näkökulmiinsa sopiviin määritelmiin. Esimerkiksi taloustieteissä julkisen tuen perustelu on ollut viime aikoina ajankohtaista, mikä on vaikuttanut monien tutkimusten kulttuurimääritelmiin (Tohmo 2002, 10). Lisäksi Tohmon (2002) mukaan eri maissa kulttuuripolitiikan tavoitteet vaihtelevat suuresti, mikä myös on johtanut kulttuurin erilaisiin määritelmiin (ks. myös Heiskanen 2000, 39).

Throsbyn (2001, 112; 2008, 217) mukaan näin käy, kun kulttuurin eri piirteitä painotetaan eri tavalla. Esimerkiksi välillä kulttuurisiksi toimialoiksi

valitaan vain luoviksi toimialoiksi laskettavat toimialat, kuten esimerkiksi Ison-Britanniassa on tehty (Kulttuurin arvo? 2006, 17). Lazzerettin, Boix'n ja Caponen (2008, 2) mukaan kulttuurin ja luovien alojen määritelmien erona voi pitää sitä, että kulttuuriin lasketaan perinteisemmät alat, kun taas luovat alat voivat olla lisäksi esimerkiksi IT-aloja. De Propis'n, Chapainin, Cooken, MacNeillin ja Mateos-Garcian (2009, 11) mukaan kulttuurin ja luovien alojen erona taas on se, että kulttuurin alat ovat "taiteellisia" ja vähemmän kaupallisesti suuntautuneita. Vaikka *creative industries* onkin maailmalla suosittu termi, luovien toimialojen käsitteen tekee ongelmalliseksi muun muassa se, että toimialoja on tällä tavalla lähes mahdotonta jaotella luovuuden laajan levinneisyyden vuoksi, sillä luovuutta voi katsoa esiintyvän käytännössä kaikilla toimialoilla, eikä luovuuden roolikaan pysy vakiona ajassa (Power & Jansson 2006, 10; Kulttuurin satelliittitilinpito 2008, 10). Powerin (2002, 106; ks. myös O'Connor 2000) mukaan ei ole myöskään aivan kiistatonta, että kulttuuriset toimialat erottuisivat muista toimialoista juuri luovuuden tärkeydellä.

Lisäksi kulttuuria on tutkittu esimerkiksi tekijänoikeusteollisuuden, viihdeteollisuuden ja mediateollisuuden näkökulmista (Kainulainen 2005, 36; Power & Jansson 2006, 10). Joskus on tutkittu pelkästään "taiteiden" vaikutusta, mutta tällöinkin törmätään määrittelyvaikeuksiin (esim. Dinoto & Merk 1993, 43; Kulttuurin satelliittitilinpito 2008, 99). Joissain tutkimuksissa kulttuurisiksi toimialoiksi on yksinkertaisuuden vuoksi luettu vain taloudellisesta näkökulmasta samankaltaiset toimialat, kuten esimerkiksi Heilbrun ja Gray (2001, 4-5) tekevät ottaessaan mukaan vain esittävien taiteiden toimialat.

Joskus on käytetty tuotelähtöistä näkökulmaa toimialoja rajatessa (Power 2002, 105). Throsbyn (2006, 11; 2008, 218) mukaan kulttuurin toimialoiksi voidaan valita yksinkertaisesti pääasiassa kulttuurisia tuotteita valmistavat toimialat. Tällöin ongelmaksi muodostuu tietysti kulttuurituotteiden määrittelmä. Kulttuurin tuotteiden kenttä on viime aikoina muuttunut huomattavasti teknisen kehityksen, kuten esimerkiksi Internetin ja multimediakänyköiden, myötä (Cowen 2008; ks. myös van der Pol 2008, 344). Erityisesti taloustieteiden näkökulmasta tämän kehityksen huomioiminen on tärkeää, sillä Cowenin (2008, 272) mukaan nämä uudet virtuaaliset kulttuurin osa-alueet voivat olla taloudellisesti hyvinkin merkittäviä. Valitettavasti luokitukset eivät pysy teknisen kehityksen vauhdissa ja monet luokitukset ovat liian epämääräisiä tai vanhanaikaisia näillä uusilla kulttuurin alueilla (O'Connor 2000; Power 2003, 169). Ylipäänsäkin perinteisten alojen mittaaminen on helpompaa ja luotettavampaa kuin uusien ja kehittyvien (Boskin 2000, 249). On myös vaikeaa määrittää, kuinka suuri osuus esimerkiksi kännykän tuottamisesta on kulttuurista, kuten vaikkapa muotoilua (Alanen 2004b), tai kuinka suuri merkitys brändillä on tuotteen arvolle (Kainulainen 2005, 142). Tuotteiden luokittelu loppukäytön perusteellakaan ei onnistu helposti niiden monien käyttötarkoitusten vuoksi, joista osa on perinteisesti luettu kulttuurisiksi, kuten vaikkapa kännykän tapauksessa musiikin kuuntelu,

ja osa ei, kuten puhelujen soittaminen (Cowen 2008). Lisäksi joillekin ihmisille tuote saattaa olla kulttuurinen ja toisille ei (Power 2002, 105).

Throsbyn (2006, 7) mukaan kirjallisuudessa kulttuurisilla tuotteilla on määriteltäviä muutamia ominaisuuksia, joita niillä tulee olla ainakin osittain. Hänen mukaansa kulttuuriset tuotteet ovat usein addiktoivia tuotteita, eli niiden tuleva kulutus kasvaa nykyisin kulutuksen myötä. Kulttuurisilla tuotteilla on julkishyödykkeen ominaisuuksia, kuten ulkoisvaikutuksia, ja niiden tuottamisessa luovuus on tärkeä panos. Kulttuuriset tuotteet välittävät symbolisia viestejä, ja niiden avulla kommunikoidaan, minkä lisäksi niihin liittyy immateriaalisia oikeuksia. Kulttuurisilla tuotteilla on myös arvoa, joka ei näy niiden hinnassa. (Throsby 2006, 7.)

Tuotteiden kautta kulttuurisia toimialoja määriteltäessä tapana on huomioida koko arvoketju (Denmark's Creative Potential 2000; Alanen 2004b). Arvoketjumenetelmän tarkoituksena on tarkastella tuotteen arvonnäkökulmasta tuotannon eri vaiheissa (Suikkanen 2002, 30). Arvoketjun vaiheita voi hahmottaa eri tavalla riippuen tuotteesta, mutta esimerkiksi siihen voi katsoa kuuluvan sisällön luomisen, sisällön kehittämisen, sisällön paketoiminnan, markkinoinnin ja jakelun (Opetusministeriö 1999, 19; ks. myös Suikkanen 2002, 30; Kainulainen 2005, 37). Tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi kirjan tapauksessa huomioon otetaan kirjailijan lisäksi kustantamon, painotalon ja kirjakaupan luoma lisäarvo. Esimerkiksi *Communauté métropolitaine de Montréal* (2005) on tutkinut Montrealissa eri kulttuurialojen arvoketjujen muodostumista ja eri vaiheiden merkityksiä eri aloilla. Varsinkin kulttuurituotteiden tapauksessa esimerkiksi markkinoinnin tai "paketoiminnan" luoma lisäarvo imagolle tai brändille saattaa korostua kulttuurituotteen arvossa, sillä esimerkiksi elokuvan markkinointiin saatetaan käyttää yhtä paljon rahaa kuin sen valmistukseen (KEA 2009, 45). Powerin (2003, 167) mukaan arvoketjuajattelu korostaa sitä, että kulttuurin tuotteet eivät ole pelkästään taiteilijan tuotoksia, vaan monien tuotosten ja toimijoiden aikaansaannoksia (ks. myös Alanen 2004a). Hesmondhalghin ja Prattin (2005, 6) mukaan muidenkin arvoketjun osien kuin varsinaisesti kulttuurisen toiminnan huomioiminen on perustelua siinäkin mielessä, että ilman niitä kyseistä palvelua ei voitaisi toteuttaa; CD-levy ei voi päätyä kulutukseen, paitsi ilman muusikkoa, myöskään ilman levyjen valmistajaa tai myyjää.

Powerin ja Janssonin (2006, 12) mukaan eri maiden välisen yhtenäisen määrittelyn laatimista vaikeuttaa myös se, että joissain maissa merkityksettömät alat voivat olla keskeisiä toisissa maissa. Muun muassa tästä syystä monet maat ovat kokeneet tarpeelliseksi muokata kansainvälisesti laadittuja luokituksia (Gordon & Beilby-Orrin 2007, 46). O'Connorin (2000) mukaan kulttuurin määrittelyä voi joutua vaihtelevaan jopa yksittäisten alueiden välillä, jos toimialan "kulttuurisuus" vaihtelee alueelta toiselle. Onkin tärkeää, että kulttuurin määrittely huomioi paikalliset erityispiirteet, sillä juuri erikoistumisen ansiosta kulttuuritoimialat voivat olla kilpailukykyisiä. Tätä voi pitää jopa tärkeämpänä kuin yhtenäistä määrittelyä (Power & Jansson 2006, 12), vaikka se haittaakin vertailua.

Itse asiassa usein sen sijaan, että pitäisi perustella toimialan tai tuotteen kulttuurisuus, haastavaa onkin valita, mitä ei enää hyväksy kulttuurin rajauksen sisäpuolelle, sillä lähes kaiken toiminnan voi katsoa olevan ainakin jonkin verran kulttuurista (Power 2002, 104-105; Kulttuurin satelliittitilinpito 2008, 26). Kulttuurin määrittelyn vaikeudesta huolimatta kaikkien tutkimusten tulisi yrittää määrittelyä, tai ainakin esitellä valitsemansa rajaus, jotta tutkimustuloksia voidaan pitää luotettavina ja niiden vertailu muihin tutkimuksiin on mahdollista (Alanen 2004a). Lisäksi tulee muistaa, että myös monilla muilla toimialoilla rajanveto on vaikeaa ja yritykset muillakin toimialoilla sisältävät paljon myös periaatteessa muille toimialoille kuuluvaa toimintaa. Tämän tutkimuksen kulttuurin toimialoihin sisällyttämät toimialat löytyvät liitteestä 1. Asiaa käsitellään tarkemmin luvussa 5.

2.2 Kulttuurin tilastointi

Kulttuurin taloudellisista vaikutuksista ollaan kiinnostuneita sekä Suomessa että ulkomailla. Kulttuurin tilastoinnissa on kuitenkin vieläkin paljon puutteita, mikä vaikeuttaa myös taloustieteellisen tutkimuksen tekemistä (OECD Workshop 2007, 1). Esimerkiksi Billen ja Lorenzenin (2008, 58) mukaan kulttuuria koskevia lukuja voidaan kritisoida, paitsi meta- ja sektoritason määrittelyvaikeuksien, myös teknisten ongelmien vuoksi. Metatason ongelmaksi he näkevät kysymyksen siitä, mitä kulttuuri ylipäänsä on, ja sektoritason ongelmaksi sen, mitä aloja voidaan laskea mukaan osaksi kulttuurisektoria. Teknisiä ongelmia ovat esimerkiksi puutteet aineiston laadussa. (Bille & Lorenzen 2008, 58.)

Tilastointiongelmaan liittyy kulttuurin taloustieteen usein saama kritiikki tarkoitushakuisuudesta ja yliarvioinnista, varsinkin julkista tukea perusteltaessa; tähän syyllistytään helposti, jos on haluttu esittää kulttuurisektorin kannalta positiivisia tuloksia (Heilbrun & Gray 2001, 344-345; Kainulainen 2005, 106). Esimerkiksi Brosion (1994, 17) mielestä yliarviointia ilmenee, kun osaksi kulttuuria lasketaan esimerkiksi viihde-elektroniikka. Perimmäisenä syynä tähän kritiikkiin voi pitää yhdessä sovitun määritelmän ja mittaamismenetelmän puutetta (Evans 2005, 960). Tilastoissakin käytettävän kulttuurin määritelmä riippuu usein käyttötarkoituksesta (Opetusministeriö 1999, 15). Kulttuurin merkityksen arvioimista on jopa syytetty pelkästä poliittisuudesta ilman taloustieteiden kannalta relevanttia analyttistä tai empiiristä aspektia (Tepper 2002, 163). Välttääkseen mahdollisen yliarvioinnin monet tutkijat ovat olleet varovaisia ja pyrkineet määrittelemään kulttuurin mieluummin liian tiukasti kuin laajasti (Power 2002, 108). Toisaalta, koska joistakin kulttuurin osa-alueista, kuten voittoa tavoittelemattomasta toiminnasta, on niin huonosti aineistoa, voidaan olla myös sitä mieltä, että kulttuurin merkitystä aliarvioidaan (National Governors Association 2009, 9).

Aineiston luotettavuutta ylipäänsä kritisoidaan usein (Cooper & Sparks 1997, 10; Bille & Lorenzen 2008, 38). Puutteellisen tilastotiedon takia monet

tutkimukset ovat joutuneet turvautumaan itse, esimerkiksi kyselyillä, kerättyyn aineistoon. Tällainen menettely on kuitenkin kulttuurin tapauksessa ongelmallista, sillä sen monimuotoisuuden vuoksi pienet otosaineistot esimerkiksi kulttuuriryöntekijöistä eivät välttämättä ole luotettavia (OECD Workshop 2007, 1). Tästä syystä tutkimukset ilmoittavatkin usein, että tuloksia tulisi pitää vain suuntaa-antavina (Cantell 1998, 41). Esimerkiksi Diamondin ja Hausmanin (1994, 59) mielestä tällaisten suuntaa-antavien tulosten esittäminen päätöksenteon tueksi ei kuitenkaan ole suotavaa. Vaikka tutkijat toteaisivat tulosten olevan vain suuntaa-antavia, saattavat tulosten muut käyttäjät helposti unohtaa mainita tämän seikan ja tehdä vääriä johtopäätöksiä tai käyttää virheellisiä perusteluita politiikkakysymyksissä tulkittuaan tilastoja väärin (Heilbrun & Gray 2001, 356).

Muun muassa näistä syistä kulttuurin tilastoinnin kehittämiseen on panostettu sekä kansallisesti että kansainvälisesti. Mahdollisimman kattava tietopohja helpottaa kulttuuripoliittisten toimien suunnittelua (Hutter 1996, 263; Pallari & Mellanen 2001, 49; Kulttuurin arvo? 2006, 44; National Governors Association 2009, 7). Voidaankin sanoa, että kiinnostus kulttuurin tilastointiin osoittaisi kulttuurin kasvanutta tärkeyttä poliittisissa ohjelmissa, sekä osana hyvinvointia että itsenäisenä osa-alueena, joka tarvitsee tukea sekä kulttuurisista että taloudellisista lähtökohdista (Throsby 1999a, 10; Evans 2005, 959; Power & Jansson 2006, 4; OECD Workshop 2007, 1; van der Pol 2008, 344). Kulttuurin voi nähdä myös tärkeänä tekijänä esimerkiksi kestäväälle kehitykselle (Throsby 1999a, 8–9; van der Pol 2008, 351). Parempi tietämys kulttuurin vaikutuksista on hyödyllistä julkisen sektorin lisäksi sekä kulttuurisektorille että taloudellisesta kehityksestä kiinnostuneille (Dinoto & Merk 1993, 41; Cooper & Sparks 1997, 1). Kulttuurin tilastoinnin kannattavuudesta on toki myös kriittisiä mielipiteitä; esimerkiksi O'Connorin (2000) mukaan tilastoja tärkeämpää olisi yrittää ymmärtää kulttuurisektoria (ks. myös Tepper 2002).

Opetusministeriö, joka Suomessa vastaa myös kulttuuriasioista ja vaihtaneekin nimensä Opetus- ja kulttuuriministeriöksi vuonna 2010, käynnisti vuonna 2005 projektin, jonka tarkoituksena oli selvittää kulttuurin taloudellisten vaikutusten mittaamista (Kulttuurin arvo? 2006). Myös kansainvälisesti on tehty laajasti selvitys- ja kehitystyötä kulttuurin tilastoinnista (Kulttuurin arvo? 2006, 11). Gordon ja Beilby-Orrin (2007, 34–44) esittelevät näistä tarkemmin Australian, Kanadan, Ranskan, Iso-Britannian, Yhdysvaltojen tilastoja. Viime aikoina myös esimerkiksi Espanjassa on tutkittu asiaa (Kulttuurin satelliittitilinpito 2008, 103). Yksi nykyisen kiinnostuksen syy on yleinen käsitys, että talous olisi kasvanut kulttuurisilla aloilla muita aloja nopeammin, vaikka ainakaan Suomessa tilastot eivät aivan täysin tue tätä käsitystä (Denmark's Creative Potential 2000; Bille & Schulze 2006, 1086; vrt. Alanen 2004b). Erilaiset näkemykset asiasta johtunevat pitkälti määrittely- ja luokittelueroista, joista eroon pääseminen vaatii laajaa kansainvälistä kehitystyötä, sillä tällä hetkellä tilastolliset luokitukset eivät kuvaa kulttuuria kovinkaan hyvin (Kainulainen 2005; OECD Workshop 2007, 2; Gordon & Beilby-Orrin 2007, 46).

Powerin (2003, 171) mukaan eri maiden välillä voi olla suuriakin eroja kulttuurin aloilla. Kulttuuritilastointia pitääkin kehittää ja yhdenmukaistaa ennen kaikkea, jotta myös analyysit kulttuurin merkityksistä olisivat luotettavia ja vertailukelpoisia eri maiden välillä (O'Connor 2000; OECD Workshop 2007, 1-2). Määritelmien tulisi myös pysyä mahdollisimman samankaltaisena ajassa, jotta tilastot ovat vertailukelpoisia ja esimerkiksi kulttuurin kehityksen tarkastelu onnistuu (Heiskanen 2000, 39).

2.3 Kulttuurin arvo ja mittaaminen

Taloustieteissä kulttuurin mittausta hankaloittaa kulttuurin arvon määrittäminen. Kulttuurin arvon tutkiminen on aivan oma kulttuurin taloustieteen tutkimussuuntansa (Klamer 2003, 465). Kulttuurista voi huomioida esimerkiksi sen taloudellisen, sosiaalisen, kulttuurisen tai yhteiskunnallisen arvon, tai tutkia miten se muodostuu (Klamer 2003, 465-466; ks. myös O'Connor 2000). Throsbyn (2006, 7) mukaan yksi kulttuurituotteita määrittävä tekijä onkin, että niiden hinta ei riitä kuvaamaan niiden arvoa. Tämä saattaa johtua esimerkiksi niiden julkishyödykkeellisistä ominaisuuksista (Towse 2003b, 2). Esimerkiksi Billen ja Schulzen (2006, 1072), Billen ja Lorenzenin (2008, 80) sekä Holdenin (2004, 31-32) mukaan kulttuurilla voidaan taloudellisessa mielessä katsoa olevan muun muassa (i) käyttöarvoa, jota kokee kulttuurihyödykettä käyttäessä ja josta osa näkyy markkina-arvossa, (ii) optioarvoa, jota kokee siitä mahdollisuudesta, että voi mahdollisesti tulevaisuudessa käyttää kulttuurihyödykettä, (iii) olemassaoloarvoa, jota kulttuurihyödykkeellä on itsessään riippumatta sen kulutuksesta, (iv) imagoarvoa (*prestige value*), jota esimerkiksi kulttuuriperintökohteilla on ja joka vaikuttaa kansallisidentiteettiin esimerkiksi kansallisyhpeyden kautta, sekä (v) perintöarvoa (*bequest value*), jota kokee säilyttäessään kulttuurihyödykettä tuleville sukupolville.³ Billen ja Schulzen (2006, 1072) mukaan nämä arvot tekevät kulttuurista ainakin osittaisen julkishyödykkeen.⁴ Throsbyn (1999b, 88) mukaan tämä oikeuttaa kulttuurin julkisen tuen.

Holdenin (2005) mukaan kulttuurin arvon voi myös ajatella koostuvan kolmesta tekijästä, instrumentaalista arvosta, itseisarvosta ja institutionaalista arvosta (*instrumental, intrinsic ja institutional value*). Instrumentaalilla arvoilla hän tarkoittaa kulttuurin vaikutusta esimerkiksi työllisyyteen tai vaikkapa lihavuuden vähenemistä urheilun myötä. Nämä ovat tavallaan kulttuurin välinearvoja, joilla on jokin muu tavoite kuin pelkkä kulttuuri tai taide. Näitä arvoja mitataan useimmiten kulttuurin vaikutuksia tutkittaessa ja niillä on dominoiva rooli kulttuurin rahoituksessa. Itseisarvot

³ Lisäksi kulttuurilla voi Holdenin (2004, 35) mukaan olla esimerkiksi esteettistä, historiallista tai symbolista arvoa.

⁴ Toisaalta Khakee (1999, 92) kritisoi kulttuurin kutsumista julkishyödykkeeksi sillä perusteella, ettei useimmilla sen muodoilla olisi todellisia julkishyödykeominaisuuksia, kuten poissulkemattomuutta.

ovat jokaisen subjektiivisesti kokemia arvoja, joita kulttuurilla on luontaisesti. Niiden mittaaminen on luonnollisesti vaikeaa, mutta sitä on yritetty esimerkiksi kvalitatiivisissa tutkimuksissa. Institutionaalisia arvoja syntyy, kun esimerkiksi kulttuurilaitokset tuottavat sosiaalista hyvinvointia toimintatapojensa avulla. (Holden 2005, 8–9; ks. myös Holden 2004.)

Kulttuurinen arvo ei heijastu täysin taloudelliseen arvoon, vaikka niillä voikin olla yhteys (Throsby 2001, 33; Kainulainen 2005, 250). Holdenin (2004, 36) mukaan kulttuurisen ja taloudellisen arvon epätäydellisestä yhteydestä kertoo esimerkiksi se, että taulun hinta ei vastaa taulun materiaalien hintaa. McCainin (2006, 153) mukaan kulttuurisen arvon korrelaatio taloudellisen arvon kanssa johtuu vain siitä, että jotkut ihmiset preferoivat tuotteita, joilla on kulttuurista arvoa verrattuna tuotteisiin, joilla sitä ei ole.

Kulttuurin taloustieteellistä tutkimusta voidaan kritisoida kulttuurin esineellistämisestä, mikäli kulttuurihyödykkeitä tarkastellaan kuin muita, tavallisia hyödykkeitä huomioimatta niiden mahdollista kulttuurista itseisarvoa (Ridley 1983, 7; Opetusministeriö 1999, 18). Harvat ihmiset harrastavat kulttuuria sen taloudellisten vaikutusten vuoksi, joten niistä koettua hyötyä ei voida kuvata pelkästään taloutta tutkivilla tutkimuksilla (Throsby 2001, 134; Kainulainen 2005, 115–116; Gordon & Beilby-Orrin 2007, 32; van der Pol 2008, 344). Throsbyn (2008, 229) mukaan erityisesti kulttuuripolitiikassa tulisi muistaa, etteivät sen päämäärät voi olla pelkästään taloudellisia.

Silti, vaikka kulttuurihyödykkeiden arvoa ei voikaan mitata pelkästään taloudellisella arvolla, on se kuitenkin empiirisissä tutkimuksissa laajalti käytetty ja hyväksytty menetelmä (Throsby 2001, 24). Evansin (2005, 963) mukaan tällöin on kuitenkin vaarana unohtaa arvottamatta jätetyt hyödyt. Varsinkin julkista tukea hakevat tapahtumat tai instituutiot saattavat kärsiä, mikäli näin tehdään (Suikkanen 2002, 7). Myös Holdenin (2004, 17) mukaan vaikeasti mitattavat asiat, joita monet asiat kulttuurisektorilla ovat, jäävät usein poliittisesti vähälle huomiolle ja liikaa huomiota kiinnitetään mitattavissa oleviin asioihin. Toisaalta voidaan ajatella, että taloudellisten vaikutusten summittainkin tietäminen antaa lisäarvoa kulttuurista käytävälle keskustelulle, auttaa saamaan kuvaa kulttuurin kokonaismerkityksestä sekä saattaa lisätä kulttuurisektorin arvostusta joillakin tahoilla (Dinoto & Merk 1993, 49–51; Throsby 2001, 164; Alanen 2007, 10; van der Pol 2008, 351–352). Klamerin (1996, 14) mukaan taloudellista arvoa voi jopa pitää parhaana mahdollisena esteettisen arvon mittarina. Näin toimittaessa kulttuurin arvoa ei kuitenkaan huomioida kokonaisuudessaan.

Silti, vaikka kulttuurin arvon voi aliarvioida helposti, voi sen myös yliarvioida. Esimerkiksi taloudellista merkitystä tutkittaessa näin voi käydä, mikäli jätetään huomioimatta vaihtoehtoiskustannukset tai negatiiviset vaikutukset. Vaihtoehtoiskustannusten huomiotta jättäminen tarkoittaa sitä, että ei ole mietitty, ovatko resurssit olleet parhaassa mahdollisessa käytössä vai olisiko suurempia hyötyjä saatu jollain muulla toiminnalla (Throsby 1982, 8–9; Denmark's Creative Potential 2000, 97; Kainulainen 2005, 107). Billen ja Schulzen (2006, 1059) mukaan ei riitä, että kulttuuri luo työpaikkoja, vaan pitää

voida osoittaa, että se luo niitä enemmän kuin vaihtoehdot. Tuloksia pitäisikin verrata muihin investointikohteisiin (Heiskanen 2000, 33). Toisaalta voidaan ajatella, ettei kulttuurisektorin tarvitsekaan tuottaa yhtä paljon kuin muiden talouden sektoreiden: Baumolin (1986; ks. myös Hutter 1996, 266) mukaan esimerkiksi taidesijoitukset tuottavat vähemmän kuin vastaavat muut sijoitukset, ja Throsbyn (2001, 123–124) mukaan tämän tuottoeron voi ajatella kuvaavan hintaa, jonka sijoittaja maksaa saadakseen nauttia taiteesta, toisin sanoen kyseisen teoksen kulttuurisesta arvosta. Näin myös kansantalouden voidaan ajatella hyväksyvän sen, että vaihtoehtoisessa sijoituskohteessa saataisiin paremmat tuotot kuin kulttuurista, sillä perusteella, että kulttuuri sinänsä on arvokasta tai tuottaa sellaisia hyötyjä, joita ei voida todeta laskennallisesti. ”Ylimääräisen” tai havaitsemattoman kulttuurisen arvon huomioiminen onkin tärkeää sekä tehtyjen sijoituspäätösten ymmärtämisessä että uusia sijoituspäätöksiä tehtäessä (Throsby 2001, 33, 163–164).

Kulttuurin taloudellinen arvo saatetaan arvioida liian korkeaksi myös, mikäli negatiiviset vaikutukset jätetään huomioimatta. Negatiivisia vaikutuksia ovat esimerkiksi kulttuuritapahtumien kohdalla muun muassa ympäristövaikutukset tai tungostumiskustannukset, ja ne jätetään useimmiten huomiotta (Tohmo 2002; Kainulainen 2005, 108). Toinen esimerkki on myös Bergsgardin ja Vassendenin (2009, 13) esille tuoma mahdollisuus, että suuri kulttuuritapahtuma vaikuttaa negatiivisesti muihin alueella oleviin kulttuuritoimijoihin, tai vähentää kiinnostusta järjestää tai osallistua tuleviin tapahtumiin. Suomessa tämä näkyi esimerkiksi syksyllä 2009, kun Ateneumin menestyneen Picasso-näyttelyn seurauksena muiden taidemuseoiden kävijämäärät vähenivät. Kulttuuri voi myös vähentää joidenkin ihmisten kokemaa hyötyä, josta esimerkiksi käy Cordesin ja Goldfarbin (1996, 88–89) kuvaus inhotusta julkisesta taideteoksesta.

Yleisesti ottaen voidaan todeta, että mikäli kulttuuria siis käsitellään tutkimuksessa samoin kuin muita hyödykkeitä, vastauksena esitetään kritiikkiä kulttuurin esineellistämistä ja kulttuurisen arvon unohtamista. Toisaalta jos tutkimuksessa on painotettu liian paljon kulttuurin itseisarvoa ja esitelty kulttuurin positiivisia talous- tai muita vaikutuksia, tutkimus tulkitaan helposti pelkäksi poliittiseksi kulttuurin puolesta puhumiseksi. Tasapainon löytäminen näiden kahden ääripään väliltä voi olla vaikeaa. Toisaalta kritiikkiäkin vastaan voi puolustautua. Esimerkiksi van der Polin (2008, 349) mukaan kulttuurin arvon täydellinen arvioiminen vaatisi niin huomattavia resursseja, että on parempi tyytyä hyväksymään rajoitteet ja vain huomioida ne tuloksia tulkitessa. Vähemmälläkin tarkkuudella voidaan havaita trendejä (Power 2003, 171). Kulttuurisen toiminnan mittaaminen rahassa on Gordonin ja Beilby-Orrinin (2007, 25) mukaan lisäksi tärkeää, sillä se on yhteismitallinen eri toimialojen välillä ja näin ollen mahdollistaa vertailun.

Nyt käytettävään aineistoon olisi periaatteessa mahdollista sisällyttää myös kulttuurisesta arvosta kertovaa tietoa, sillä satelliittitilinpito mahdollistaa muidenkin kuin rahamääräisten suureiden sisällyttämisen tilastoon kansantalouden tilinpidosta poiketen (EKT95, 5). Suuren työmäärän vuoksi se

on kuitenkin jätetty nyt tekemättä. Satelliittitilinpidon ja arvon osalta on tärkeää muistaa lisäksi, että kansantalouden tilinpidossa arvon mittausta eroaa kulttuurisen arvon lisäksi perinteisen talousteorian arvokäsityksestä. Kansantalouden tilinpidossa arvo käsitetään vaihtoarvoksi, eli tuotosten tai panosten arvo on se, millä niitä vaihdetaan tai ainakin voitaisiin vaihtaa (Bos 1995, 18). Taloustieteissä taas tuotteiden arvona voi olla esimerkiksi diskontattu nettonykyarvo (Bos 1995, 29).

Kulttuurisen arvon mittaamiselle on taloustieteissä kehitetty useita menetelmiä, joista *contingent valuation* (CV) -menetelmä on kenties suosituin. CV-menetelmää voi käyttää esimerkiksi silloin, kun tarvitsee arvioida jonkin markkinattoman hyödykkeen, kuten vaikkapa kulttuuriperintökohteen, arvoa (OECD Workshop 2007, 2). Se on erityisesti ympäristötaloustieteistä tuttu menetelmä, jolla yritetään mitata myös kulttuurin julkishyödykkeellistä arvoa. CV-menetelmässä kuluttajilta kysytään heidän maksuhalukkuuttaan tietyille hyödykkeille (Bille & Schulze 2006, 1076–1077). Menetelmä pyrkii siis paljastamaan maksuhalukkuuden avulla kuluttajien preferenssit, jolloin voidaan etsiä vastausta sille, mitä yksittäisiä kulttuurikohteita tulisi tukea, eikä vain todeta yleisesti, että kulttuurikohteiden tukeminen kannattaa (Tohmo 2002, 104). Tohmon (2002, 107) mukaan parhaimmillaan CV-menetelmä ottaa huomioon myös ulkoisvaikutukset. Kyselytutkimuksilla kerättävä tieto kuluttajien preferensseistä on kuitenkin aina kiistanalaista sen monien vaikeuksien vuoksi, kun kyselyt saattavat olla johdattelevia tai liian hypoteettisia kuluttajille (esim. Diamond & Hausman 1994, 45–46). Diamondin ja Hausmanin (1994, 56) mukaan CV-menetelmä saattaa kuvata kustannus-hyötyanalyysijä preferenssien sijaan, jolloin sen tulkintaa pitäisi muuttaa. CV-menetelmän tulokset ovat myös usein ristiriitaisia taloustieteen oletusten kanssa, eikä tuloksia voida useinkaan pitää uskottavina (Tohmo 2002, 109).

Lisäksi kulttuurin tapauksessa nykyisten preferenssien huomioiminen ei yleensä riitä, sillä kulttuurin kulutus on addiktoivaa⁵, eikä myöskään tulevien sukupolvien preferenssejä huomioida, vaikka se olisi relevanttia esimerkiksi kulttuurikohteiden suojelua tai taidekoulutusta arvioitaessa (Blaug 1976, 16–17; Ridley 1983, 2, 15; Throsby 1994, 3; 2001, 115; 2003, 277; Hutter 1996, 265). Throsbyn (2001, 31–33; 2003, 278) mukaan kulttuurihyödykkeillä on usein myös sellaista kulttuurista arvoa, joka ilmenee hyötynä ryhmälle (esimerkiksi kansallisidentiteetti), eivätkä näin ollen yksittäisen ihmisen preferenssit tai maksuhalukkuus pysty kuvaamaan sen arvoa. Lisäksi joidenkin käsitysten mukaan kulttuurinen arvo ei ole riippuvainen kuluttajien mielipiteistä vaan on itseisarvoista, jolloin CV-menetelmä ei sovellu sen arvioimiseen (Ridley 1983, 16; Throsby 2001, 31; 2003, 278). Billen ja Schulzen (2006, 1078) mukaan CV-menetelmä on kuitenkin usein ainut käytettävissä oleva menetelmä hyödykkeen käyttö- sekä muiden arvojen estimoimiselle.

⁵ Addiktoivalla kulttuurin kulutuksella tarkoitetaan sitä, että mitä enemmän kulttuuria kuluttaa nyt, sitä enemmän sitä kuluttaa tulevaisuudessa, joten tällä hetkellä sitä ei osaa arvottaa tarpeeksi.

Toinen mahdollinen tapa arvioida kulttuurin arvoa, hedoninen menetelmä, käyttää hyväkseen sitä, että esimerkiksi rakennuksen kulttuurinen arvo vaikuttaa myös sen ympärillä olevan alueen taloudelliseen arvoon, ei pelkästään kyseisen rakennuksen arvoon (Bille & Schulze 2006, 1076; Andersson & Andersson 2008, 263). Tällä menetelmällä verrataan esimerkiksi asuntojen hintoja tai palkkaeroja eri alueilla, ja se lisähinta, joka muut tekijät huomioituna ollaan valmiita maksamaan asumisesta lähellä kulttuuripalveluja (joko asunnon hinnassa tai pienemmässä palkassa), kuvaa kuluttajan kokemaa kulttuurin arvoa. Hedonisen menetelmän huono puoli on se, että sillä voi mitata pelkästään käyttöarvoa. Nämä tutkimukset ovatkin kulttuurin osalta verrattain harvinaisia. (Bille & Schulze 2006, 1076.)

3 KULTTUURIN TALOUDELLINEN MERKITYS

Kulttuurin taloustieteellisestä tutkimisesta kiinnostuttiin toden teolla vasta 1960- ja 1970-luvulla (Throsby 1994, 2). Nykyisin kulttuurin taloustiede käsittää kulttuurin merkittäväksi osaksi taloutta ja sen kehitystä, vaikka valtavirtataloustieteessä se onkin jäänyt vähemmälle huomiolle (Throsby 1994, 1; 2001, 61–62; Tepper 2002; Holden 2005, 21; Kulttuurin satelliittitilinpito 2008, 53). Verrattain vähäisestä huomiosta johtuen kulttuurin taloustieteen tutkimuksessa on vielä paljon kehitettävää sekä teorioiden että menetelmien osalta, erityisesti kulttuurisektorin erityispiirteiden vuoksi (Suikkanen 2002, 6–7).

Kulttuurin ajatellaan muodostavan oman taloudellisesti merkittävän sektorinsa, joka on aluekehityksen, työllisyyden ja kilpailukyvyn kannalta merkittävä, stimuloi muitakin talouden toimialoja sekä saa aikaan monenlaisia sosiaalisia vaikutuksia, joilla on muiden positiivisten vaikutusten lisäksi myönteinen vaikutus talouteen (Power 2002, 103–104; Holden 2005, 3). Kulttuurin taloudellisesta merkittävydestä on tehty useita laskelmia. Towsen (2003a, 171) mukaan kulttuurin osuus bruttokansantuotteesta on usein noin viisi prosenttia. Esimerkiksi Suomessa kulttuurin osuus arvonlisäyksestä oli Kulttuurin satelliittitilinpidon (2008, 54) mukaan vuonna 2005 3,2 prosenttia, Yhdysvalloissa vuonna 1988 Throsbyn (1994, 1) mukaan 2,5 prosenttia bruttokansantuotteesta ja Kanadassa vuosien 1996 ja 2001 välillä Singhin (2004, 6) mukaan 3,8 prosenttia bruttokansantuotteesta. Tämän tyyppisten tutkimusten tulokset ovat hyvin herkkiä valittavan kulttuurisektorirajauksen suhteen, joten luvut eivät ole keskenään vertailukelpoisia (Throsby 2008, 222). Niitä voi kuitenkin joissain tapauksissa verrata muiden yksittäisten sektorien prosenttiosuuksiin; esimerkiksi Suomessa luku on suurempi kuin matkailun, joka oli kyseisenä vuonna 2,4 prosenttia Kulttuurin satelliittitilinpidon (2008, 54) mukaan.

Throsbyn (2001, 134) mukaan kulttuurin painoarvo taloudessa on kasvanut muun muassa siksi, että kuluttajien kulutustottumukset sekä kasvanut tulotaso on nostanut kulttuurin kysyntää ja siksi, että kulttuurin toimialat ovat tärkeitä myös muiden sektoreiden kehitykselle. Kulttuurin toimialoilla voikin nähdä suurta kasvupotentiaalia, sillä sitä pidetään ylellisyshyödykkeenä, jota kulutetaan aina vain enemmän tulojen kasvaessa (Heilbrun & Gray 2001, 16; Power & Jansson 2006, 9; Bille & Lorenzen 2008, 149; van der Pol 2008, 347). Kysyntää voi lisätä myös lisääntynyt vapaa-aika ja koulutustason nousu (O'Connor 2000). Lisäksi tekninen kehitys sekä globalisaatio ja kansainvälistyminen lisäävät alan kasvumahdollisuuksia (Bille & Lorenzen 2008, 180). Toisaalta varsinkin joidenkin kulttuurin alojen kasvumahdollisuuksia rajoittaa Baumolin rahoituskuilu (*cost disease*), jonka mukaan tekninen kehitys ei kasvata esiintyvien taiteiden tuottavuutta yhtä paljon kuin muiden talouden alojen, mutta palkkojen tulee kuitenkin kasvaa

yleisen palkkakehityksen myötä, jolloin näiden alojen suhteellinen kannattavuus vähenee (Tohmo 2002, 22–23; Bille & Schulze 2006, 1080).⁶

Kulttuurin ja talouden katsotaan vaikuttavan toisiinsa hyvin monin tavoin ja vuorovaikutuksen kulkevan molempiin suuntiin niin, että niitä on hyvin vaikea erottaa toisistaan (Kainulainen 2005, 28–29; 207; Bille & Schulze 2006, 1053). Kulttuurin ja talouden tiivis yhteys on joskus koettu haitallisena ja kulttuuria alistavana (Cantell 1998, 37; Kainulainen 2005, 194–196). Toisaalta nykyään koetaan, että kulttuurikin voi hyötyä yhteydestä talouselämään, rahallisen tuen lisäksi esimerkiksi saavuttamalla uusia yleisöryhmiä (Denmark's Creative Potential 2000, 82). Throsbyn (1999b, 83) mukaan yhteys voi parantaa taiteilijoiden toimeentuloa ja vahvistaa kulttuurista tietoisuutta, ja Garcían, Fernándezin ja Zofion (2003, 26) mukaan taata kulttuurituotannon jatkumisen myös tulevaisuudessa. Kulttuurin talousvaikutusten tutkiminen taas saattaa johtaa suurempaan investointihalukkuuteen (van der Pol 2008, 352). Taloustieteen kiinnostuksen kulttuuriin voi nähdä myös esimerkiksi luovuuden arvostuksena (O'Connor 2000). Tulee myös muistaa, että mahdollisesta erityisluonteestaan huolimatta kulttuurin toimialojenkin täytyy huomioida talouden asettamat rajoitteet, ja näin ollen niiden taloudellinen tutkiminen on perusteltua (Heilbrun & Gray 2001, 3; Power & Jansson 2006, 15). Billen ja Schulzen (2006, 1054–1055) mukaan taide ja kulttuuri ovat taloudellista toimintaa jo pelkästään sen takia, että niiden tuottamiseen tarvitaan taloudellisia resursseja, vaikka lopputuotteet eivät päätyisikään markkinoille tai vaikka tuotannon tarkoituksena ei olisikaan taloudellinen hyöty. Myös Throsby (1999b, 82) painottaa tästä johtuvaa talous- ja kulttuuripolitiikan erottamattomuutta.

Monia kulttuurin taloustieteen käyttämistä menetelmistä on käytetty myös muiden ilmiöiden, kuten matkailun tai ympäristönsuojelun, taloudellisten vaikutusten tutkimiseen (Diamond & Hausman 1994). Ympäristönsuojelun menetelmiä käytetään kulttuurin tutkimuksissa varsinkin, kun halutaan tutkia markkinattomia hyödykkeitä tai julkisen tuen hyödyllisyyttä tai legitimitettä⁷, ja matkailun menetelmiä kun halutaan tutkia kulttuurin osuutta jostakin laajemmasta kokonaisuudesta. Evansin (2005, 965) mukaan kuitenkin sellaiset menetelmät puuttuvat, joilla voitaisiin arvioida sekä sosiaalisia että taloudellisia hyötyjä, vaikka kulttuuri ilmiönä sitä vaatisi. Osittain tästä syystä myöskään kulttuurin taloudellisista vaikutuksista ei vallitse yksimielisyyttä, kuten seuraavasta alaluvusta käy ilmi.

3.1 Kulttuurin taloudellisten vaikutusten tasot

⁶ Baumolin rahoituskuilua on pidetty yhtenä merkittävimpänä taloustieteellisenä perusteluna kulttuurin julkiselle tuelle, vaikka toisaalta sen argumentti perustuu siihen, että kulttuurilla ajatellaan olevan itseisarvoa, mikä ei sinänsä ole taloustieteellinen peruste.

⁷ Näitä ympäristötaloustieteissäkin käytettyjä menetelmiä on esitelty tarkemmin alaluvussa 2.3.

Holdenin (2004, 15) ja Arnestadin (2009, 2) mukaan kulttuurin taloudellisten vaikutusten tutkiminen yleistyi 1980-luvulla. Tuolloin tutkimuskysymysten painopiste alkoi siirtyä talouselämän mahdollisuuksista tukea kulttuuria ja taiteita päinvastaiseen suhteeseen eli kulttuurin mahdollisuuksiin tukea taloutta (Kainulainen 2005, 33; ks. myös Holden 2005, 3). Syiksi Kainulainen (2005, 88) näkee silloisen taloudellisen tilanteen huononemisen, joka johti kulttuurin taloudellisen kannattavuuden huomioimiseen julkisen tuen jakamisessa, yhteiskuntien kulttuurisoitumisen, joka johti esimerkiksi imagojen tietoiseen rakentamiseen, sekä talousteorioiden kehityksen, joka mahdollisti taloudellisen kehityksen selittämisen kulttuuritekijöillä. Blaugin (1976) mukaan kiinnostus taas johtui taloustieteilijöiden halusta kokeilla menetelmiään uudelle alueelle sekä kasvaneista taloudellisista paineista kulttuurin aloilla. Toisaalta muutos voidaan nähdä alun perin kulttuuripoliittisena muutoksena, joka vain heijastui taloustieteisiin (Ilmonen 2002, 2).

Aivan kuten kulttuurin määritelmä ei ole yksiselitteinen, ei ole helppoa määrittellä myöskään, mitä asioita tulisi tutkia kulttuurin "vaikutuksia" tutkittaessa. Singhin (2004, 7) mukaan taloudelliset vaikutukset -termiä käytetään useimmiten kuvailemaan esimerkiksi kulttuurin osuutta bruttokansantuotteesta ja työllisyydestä. Kuitenkin kulttuuri vaikuttaa talouteen esimerkiksi Cooperin ja Sparksin (1997, 2) mukaan muun muassa houkuttelemalla turisteja, saamalla paikalliset nauttimaan kulttuurista kyseisellä alueella eikä jossain muualla, palkkaamalla työvoimaa, saamalla tuloja lipunmyynnistä ja kierrättämällä kyseisen tulon takaisin aluetalouteen (ks. myös Cantell 1998). Kulttuurin toimialojen keskinäisen vuorovaikutuksen vuoksi yksi menestyvä toimiala saattaa lisäksi stimuloida kasvua muillakin kulttuurialoilla (Power 2002, 118). Koska kulttuurin vaikutukset ovat niin monimuotoisia, on kehitelty erilaisia teoreettisia tasoja tai tapoja, joilla kulttuurin voidaan katsoa vaikuttavan talouteen, joista muutamia esitellään seuraavaksi. Tutkittavan tason valinta riippuu siitä, mistä näkökulmasta asiaa halutaan tarkastella.

Chartrandin (1984) määritelmä on kenties kuuluisin. Hänen mukaansa kulttuurin taloudellisia vaikutuksia voi tarkastella neljällä eri tasolla. Ensimmäinen (jota kutsutaan myös termillä primäärinen tai suora) taso mittaa suoria ja mitattavissa olevia vaikutuksia, toinen (myös sekundäärinen tai epäsuora) taso epäsuoria mutta mitattavissa olevia, kolmas (myös tertiäärinen) taso suoria mutta ei-mitattavia ja neljäs epäsuoria ja ei-mitattavissa olevia vaikutuksia. Esimerkkinä ensimmäiseen tasoon käy vaikkapa kulttuurin osuus kulutuksesta tai työllisyydestä ja toiseen tasoon kerrannaisvaikutukset tai kulttuurin vaikutus tuotteiden suunnitteluun tai markkinointiin. Kolmannen tason vaikutus näkyy esimerkiksi innovaatioissa tai tuottavuudessa ja neljännen tason elämänlaadussa tai kulttuurisessa identiteetissä. (Chartrand 1984, 2-6; ks. myös Heng, Choo & Ho 2003; Kainulainen 2005, 95-98.) Esimerkiksi Singaporessa Chartrandin määritelmiä on käytetty apuna kulttuurin taloudellisten vaikutusten arvioinnissa (Heng, Choo & Ho 2003, 53).

Toisaalta vaikutukset voi jakaa myös kolmeen tyyppiin: suoriin, välillisiin ja johdettuihin vaikutuksiin (*direct, indirect, induced*) (Heilbrun & Gray 2001, 344–346; Mitchell & Reynis 2004, 3; Konttinen 2005). Suoria vaikutuksia syntyy esimerkiksi silloin, kun kuluttajat käyttävät kulttuuripalveluja. Välilliset vaikutukset syntyvät, kun kulttuuripalvelujen tarjoajat kuluttavat pystyäkseen tarjoamaan palvelujaan, esimerkiksi hankkiessaan välituotteita. Johdettuja vaikutuksia taas on kulttuurin ansiosta joko suoraan tai välillisesti työllistyneiden palkkatulojen kulutus. (Heilbrun & Gray 2001, 344–346; Mitchell & Reynis 2004, 3; Konttinen 2005). Bille ja Schulze (2006, 1058) ja Bille ja Lorenzen (2008, 122) taas jakavat samalla tavalla nimetyt vaikutukset hieman eri tavalla niin, että suoria vaikutuksia ovat kulttuuripalveluista suoraan syntyvät tulovaikutukset, johdettuja vaikutuksia esimerkiksi kulutus ruokaan ja juomaan kulttuurin johdosta, esimerkiksi teatteriesityksen väliajalla, ja välillisiä vaikutuksia edellä mainittujen kerrannaisvaikutukset.

Power ja Jansson (2006, 14) taas näkevät kulttuurin toimialojen vaikutukset kahdesta näkökulmasta. Ensimmäinen on myynti-näkökulma, jonka vaikutukset näkyvät sekä toimialojen omien tuotosten myyntinä että kulttuurin vaikutuksena muiden tuotteiden myyntiin, esimerkiksi markkinoinnin kautta. Toinen näkökulma on imagollinen, kun kulttuurin toimialat voivat houkuttaa investointeja, työntekijöitä, matkailijoita tai luoda kansallisesti tai kansainvälisesti tunnettuja brändejä. Näiden lisäksi lasketaan vielä erikseen sosiaaliset vaikutukset. (Power & Jansson 2006, 14).

Throsbyn (1982, 2–3; 2001, 35–38) mukaan kulttuurin taloudellisia hyötyjä voi ajatella olevan kahdentyyppisiä, yksityisiä ja julkishyödykkeitä hyötyjä. Ensimmäisen tyyppisistä nauttivat ainoastaan ne, jotka kuluttavat kyseistä kulttuurihyödykettä, kuten taidekeskusta, ja niitä voi estimoida esimerkiksi lipunmyynnin avulla. Jälkimmäisen tyyppisiä hyötyjä taas syntyy aluetalouteen pelkästä taidekeskuksen, tai muun kulttuurihyödykkeen, olemassaolosta esimerkiksi turistikohdeena tai taiteiden harrastamisen kannustimena, ja niistä voivat hyötyä myös he, jotka eivät varsinaisesti kuluta kyseistä kulttuurihyödykettä. Näitä hyötyjä voi estimoida esimerkiksi maksuhalukkuuden avulla. Lisäksi Throsby (2001) laskee mukaan ulkoisvaikutuksiksi esimerkiksi työllistämisaikutukset. (Throsby 1982, 2–3; 2001, 35–38.)

Kulttuurin taloudellisten vaikutusten voi siis hahmottaa muodostuvan monella tavalla. Esimerkiksi työllisyysvaikutukset on edellä luokiteltu sekä ensimmäisen tason vaikutuksiksi, johdetuiksi vaikutuksiksi, imagollisista vaikutuksista johtuviksi että ulkoisvaikutuksiksi. Erilaiset määritelmät mahdollistavat monenlaisten näkökulmien valinnan ja monipuolisten tutkimusten teon. Loppujen lopuksi on kuitenkin tärkeää muistaa, että kulttuurin vaikutukset ovat niin moninaisia, ettei niitä kaikkia voi mitenkään havaita tai ainakaan todentaa kulttuurista johtuviksi (Opetusministeriö 1999, 17).

3.2 Kulttuurin alueelliset vaikutukset

Suurin osa edellä esitellyistä vaikutuksista ei vaikuta ainakaan samalla laajuudella koko kansantalouteen, vaan ensisijaisena hyötyjänä on paikallinen aluetalous. Kulttuurin merkitys alueiden kehitykseen on suuri, ja erityisen tärkeää se on kaupunkien osalta (Throsby 2001, 124-125; Tohmo 2002, 8-9; Alanen 2007, 8; Helsingin kaupungin tietokeskus 2009, 2). Viime aikoina kulttuurin positiiviset vaikutukset talouskehitykseen on myös alettu huomioida aluestrategioissa (Tohmo 2002, 8-9; Kulttuuria alueittain 2007, 8; National Governors Association 2009). Opetusministeriön (1999, 23) mukaan kulttuurialojen kehittämisessä juuri alueellisuus on tärkeää. Vaikka myös talouden kehitys vaikuttaa monin tavoin kulttuurisektoriin, se on myös itsessään alueen taloudelliseen menestykseen monin tavoin vaikuttava ala (Markusen & King 2003, 3; Bille & Schulze 2006, 1053). Kulttuurin sekä sen eri toimialojen painoarvo vaihtelee suuresti alueiden välillä (Power 2002, 107; Mitchell & Reynis 2004, 14). Kainulaisen (2005, 45) mukaan ”kulttuurin taloudella on kasvava merkitys jälkiteollisten kaupunkien ja alueiden kehityksessä”. Näistä syistä kulttuurin taloudellisessa tutkimuksessakin on tärkeää huomioida alueellinen näkökulma.

Billen ja Schulzen (2006, 1056) mukaan kulttuurilla on sekä lyhyen että pitkän aikavälin vaikutuksia alueen taloudelliseen kehitykseen. Denmark's Creative Potential -raportin (2000, 6) mukaan kulttuurin suora taloudellinen merkitys alueelle saattaa olla rajallinen, mutta epäsuora, pitkällä aikavälillä ilmenevä merkitys esimerkiksi imagolle ja elämänlaadulle sitäkin tärkeämpi. Myös Alasen (2007, 8) mukaan kulttuurin epäsuorat vaikutukset ovat tärkeämpiä kuin suorat. Seuraavassa sekä lyhyen että pitkän aikavälin vaikutuksia ja niiden tutkimusmenetelmiä eritellään hieman tarkemmin.

3.2.1 Lyhyen aikavälin vaikutukset

Billen ja Schulzen (2006, 1057) mukaan kulttuurin tärkein lyhyen aikavälin aluetaloudellinen vaikutus on kulutuksen lisääminen alueella. Kulutus lisääntyy kulttuurin ansiosta esimerkiksi silloin, kun kulttuuri houkuttelee sekä muualta tulleita että paikallisia kuluttamaan sekä kulttuuriin että muihin tuotteisiin, kuten ruokaan tai majoitukseen (Bille & Schulze 2006, 1057). Lisäksi paikallinen tuotanto voi kasvaa kulttuuriviennin ansiosta (Markusen & King 2003). Billen ja Schulzen (2006, 1060) mukaan empiiristen tutkimusten tuloksissa painottuu juuri turistien houkuttelemisen tärkeys suurten aluetaloudellisten vaikutusten aikaansaamiseksi. Alueen kokonaiskysyntä kasvaa myös, kun kulttuurin alat tarvitsevat muiden alojen tuotteita ja lisäävät niiden kysyntää. Powerin ja Janssonin (2006, 11) mukaan aiemmin on ollut tapana painottaa paikallisia kulttuurikohteita matkailijoiden houkuttelemiseksi, ja myöhemmin on alettu tukea laajemmin kulttuuritoimialoilla toimivia yrityksiä viennin toivossa.

Yksi mahdollinen tapa tutkia lyhyen aikavälin vaikutuksia on arvonlisäysmenetelmä. Arvonlisäysmenetelmän tarkoituksena on selvittää esimerkiksi kulttuurisesta tapahtumasta johtuvan arvonlisäyksen määrää. Tohmon (2002, 46–47, 59) mukaan arvonlisäystä tutkitaan kuluttajien arvioitun kulutuksen ja toisaalta yritysten lisääntyneiden tulojen avulla. Arvonlisäykseksi katsotaan tässä tapauksessa yritysten tulojen ja ostojen erotus. Arvonlisäysmenetelmä sopii yksittäisten, lyhytkestoisten vaikutusten tutkimiseen. Menetelmän etuna on joustavuus sekä ennakoitavissa olevat kustannukset. Haittana taas on joustavuudesta seuraava tulosten vaikea vertailtavuus muiden tutkimusten kanssa sekä empiiristen mittausten suuritöisyys ja suuri virhemahdollisuus estimoinnissa. Jälkimmäinen on selvästi havaittavissa eroista kuluttaja- ja yrityskyselyjen tuloksissa, sillä niiden tulisi olla identtiset. (Tohmo 2002, 46–47, 59.)

Lyhytkestoisten tapahtumien vaikutusten arvioimiseen voidaan myös käyttää keynesiläisiä kerroinmalleja. Tämä menetelmä ottaa kertoimen avulla huomioon sen osuuden alueellisesta tulonlisäyksestä, joka johtuu tutkittavasta tapahtumasta ja jää kiertämään aluetalouteen (Tohmo 2002, 62). Menetelmää on kuitenkin kritisoitu paljon esimerkiksi sen rajoittavista oletuksista, kuten kulutus- ja tuotantofunktion lineaarisuudesta sekä siitä, että sen tulokset ovat huonosti vertailtavissa, sillä kertoimen arvo voidaan laskea monilla eri tavoilla ja se saattaa muuttua ajassa. Lisäksi kerroinmallissa käytettävän sopivan aineiston kerääminen on vaivalloista. (Tohmo 2002, 71–74.) Kerroinmallit eivät myöskään huomioi esimerkiksi muutoksia teknologiassa tai ylikapasiteettia (Gordon & Beilby-Orrin 2007, 20). Myöskään eri toimialojen vuorovaikutussuhteita ei saada selville toisin kuin kohta tarkemmin esiteltävässä panos-tuotos-analyysissä (Tohmo 2002, 62). Kerroinanalyysiä käytetäänkin usein vain, jos panos-tuotos-analyysiä ei jostain syystä voida käyttää (Heilbrun & Gray 2001, 346–347).

Frey (1994, 30) kritisoi kerroinanalyysistä sitä, että ne huomioivat vain taloudelliset vaikutukset ja näin ollen vaihtoehtoiset kohteet saattavat vaikuttaa tuottavammilta, vaikka oikeasti pitäisi tutkia kuluttajien maksuhalukkuutta. Klamerin (1996, 15) ja Throsbyn (2001, 38) mukaan kerroinanalyysissä on virheellistä huomioida rahan kierrosta syntyneet vaikutukset, sillä niitä syntyisi myös kaikissa muissa investointikohteissa, esimerkiksi kun ihmiset kuluttaisivat palkkaansa huolimatta siitä, mistä projektista ne saisivat, kulttuurisesta vai ei-kulttuurisesta. Billen ja Lorenzenin (2008, 125) mukaan vaihtoehtoiskustannukset pitäisi ainakin huomioida esimerkiksi tutkimalla mihin palveluun ja mille alueelle kulutus olisi kohdistunut ilman tutkittavaa kulttuuripalvelua, mutta toteavat, että kerrannaisvaikutuksia voi syntyä esimerkiksi kulttuuriviennin tai -turismin avulla alueelle tulleesta tulosta. Tässä mielessä alueellinen ja kansallinen tutkimus eroaa, sillä kulttuuri voi vaikuttaa alueelliseen talouskasvuun ilman että se vaikuttaa kansalliseen talouskasvuun, jos esimerkiksi kotimaisten kulttuurituristien kulutus on pois kulutuksesta muilla alueilla (Bille & Schulze 2006, 1058–1059).

Kenties suosituin menetelmä kulttuurin lyhytaikaisten vaikutusten tutkimiseen on panos-tuotos-menetelmä. Panos-tuotos-menetelmässä kertoimien avulla pyritään selvittämään kulutuksen kiertoa paikallistaloudessa sekä sen välittömiä että välillisiä vaikutuksia (Kainulainen 2005, 103; Tohmo 2002, 82). Panos-tuotos-analyysin hyväksi puoliksi kulttuurin talousvaikutusten tutkimisessa on mainittu muun muassa aineiston keruun helppous, kaikkien kerrannaisvaikutusten huomiointi sekä toimialoittaisen tarkastelun mahdollisuus (Tohmo 2002, 83, 86; Kainulainen 2005, 103). Toimialoittaisen tarkastelun ansiosta voidaan saada selville toimialojen väliset suhteet, kuten esimerkiksi kulttuurin vaikutus majoituspalveluihin (Dinoto & Merk 1993, 42; Throsby 2008, 226). Panos-tuotos-analyysiä voidaan pitää yhtenä parhaista menetelmistä kulttuurin vaikutusten arviointiin (Heilbrun & Gray 2001, 345).

Vaikka panos-tuotos-analyysi on laajalti käytetty ja luotettavana pidetty menetelmä, sitä voi kuitenkin kritisoida siitä, että vain yksi yksittäinen kerroin ei kuvaa todellisuutta tarpeeksi monimuotoisesti (Kainulainen 2005, 104). Panos-tuotos-kertoimet lasketaan yleensä suuremmille alueille kuin millä analyysi tehdään, esimerkiksi maakuntatasolla kun tutkittavana on kuntataso, jolloin ne eivät välttämättä kuvaa tutkittavaa, paikallista taloutta, ja vuodot ulkopuolisille alueille jäävät osaksi huomiotta (Dinoto & Merk 1993, 42; Heilbrun & Gray 2001, 345). Myös luokitukset ovat usein liian laajoja kulttuurin järkevään tutkimiseen (Throsby 2008, 226). Nyt panos-tuotos-analyysiä ei voida toteuttaa ajan tasalla olevien ja tarpeeksi tarkalla toimialajalla laskettujen panos-tuotos-taulukojen puuttumisen vuoksi.

3.2.2 Pidemmän aikavälin vaikutukset

Billen ja Schulzen (2006, 1061) mukaan yksittäiselläkin tapahtumalla saattaa olla pidemmän aikavälin vaikutuksia tulevaan kulttuurituotantoon, mikäli sen vuoksi on esimerkiksi investoitu kulttuurille tärkeään infrastruktuuriin. Lisäksi Kainulaisen (2005, 13) mukaan yksittäisetkin kulttuuritapahtumat tuovat alueille sellaista kulttuurista osaamista, joka johtaa aivan uudenlaisiin kulttuurialan toimintoihin. Kulttuurin pidemmän aikavälin vaikutukset ovat yleensä epäsuoria vaikutuksia, jotka vaikuttavat myös muihin kuin kulttuurin aloihin (Bille & Schulze 2006, 1066).

Eräs tärkeä vaikutus on, että pidemmällä aikavälillä laaja kulttuuritarjonta tekee alueesta houkuttelevamman myös muiden alojen työntekijöille, jolloin yritysten on helpompi rekrytoida työvoimaa. Kulttuurisesti monimuotoisen alueen vetovoimasta on kirjoittanut erityisesti Florida (2004), ja hänen paljon huomiota saaneena perusajatuksenaan on, että ihmiset asuvat mieluummin alueella, jolla on paljon mahdollisuuksia harrastaa kulttuuria sekä avoin ilmapiiri (ks. myös Rushton 2007, 8-9; Bille & Lorenzen 2008, 127). Kellyn ja O'Haganin (2007, 110) mukaan Floridan ajatuksena on, että kaupungit, jotka houkuttelevat taiteilijoita houkuttelevat myös muuta "luovaa luokkaa" (*creative class*) eli luovissa ja korkean tieto-aidon ammateissa työskenteleviä ihmisiä, ja tällä on inhimillisen pääoman kasvun kautta positiivinen vaikutus alueen talouskasvuun. Rushtonin (2006, 5) mukaan Floridan ajatuksista voi erottaa

kaksi pääpiirrettä. Ensimmäinen on se, että koulutetut ihmiset, jotka saavat aikaan talouskasvua, asettuvat mielellään alueille, joilla on laaja kulttuuritarjonta. Toinen on, että tämänkaltaisten ihmisten haluamat elämänlaatutekijät liittyvät alueen boheemisuuteen, johon taiteilijat myös liittyvät. Työntekijöiden lisäksi kulttuurin on myös katsottu houkuttelevan alueelle yrityksiä ja investointeja (Power 2002, 122; Kainulainen 2005, 331–332; Bille & Schulze 2006, 1066; Kelly & O'Hagan 2007, 109–110; National Governors Association 2009, 4). Coish (2004, 10) kutsuu tässä yhteydessä kulttuuria osaksi välttämätöntä infrastruktuuria, jota nykyaikaisilla alueilla tulee olla. Rushtonin (2006, 5) mukaan Floridaa voi kuitenkin kritisoida esimerkiksi siitä, ettei kausaalisuutta ole voitu todistaa, vaan että yhtä hyvin luova luokka voi houkuttaa taiteilijoita eikä toisin päin.

Lisäksi kulttuuri vaikuttaa esimerkiksi alueen imagoon, paikalliseen identiteettiin, luovuuteen, vakauteen, elämänlaatuun⁸ ja talouden monimuotoisuuteen (Denmark's Creative Potential 2000, 97; Department for Culture, Media and Sport 2000, 22; Throsby 2001, 124–125; Heilbrun & Gray 2001, 358; National Governors Association 2001; Mitchell 2004, 4; Kainulainen 2005, 129; van der Pol 2008, 343–344). Esimerkiksi monet kulttuurialoilla työskentelevät ovat yrittäjiä, ja vaikuttavat täten positiivisesti alueen yrittäjyysilmapiiriin (Markusen & King 2003). Khakeen (1999, 98–99) mukaan imagovaikutusten kautta kulttuuria voi pitää alueellisen markkinoinnin välineenä. Myös tämänkaltaisilla tavoilla kulttuuri siis vaikuttaa talouskehitykseen (Bille & Schulze 2006, 1068–1069).

Lisäksi kulttuurialat auttavat muiden alojen menestymistä parantaessaan tuotteiden kilpailukykyä esimerkiksi markkinoinnin tai muotoilun kautta (Opetusministeriö 1999, 16–17; Bille & Schulze 2006, 1069). Lisäksi Rushtonin (2006, 4; 2007) mukaan esimerkiksi tiedon ylivuoto taiteilijoilta muiden alojen työntekijöille nostaa jälkimmäistenkin tuottavuutta, ja tiedon ylivuoto on nimenomaan paikallinen ilmiö. Erilaisia yrityksiä parantaa kulttuurin ja muiden alojen välistä yhteistyötä ja yhteistyöverkostoja onkin eri puolilla maailmaa (Bille & Schulze 2006, 1069). Suomalainen käytännön esimerkki on uusi Aalto-yliopisto, jossa on yhdistetty Taideteollinen korkeakoulu, Teknillinen yliopisto sekä Helsingin kauppakorkeakoulu tavoitteena luoda "innovaatio-yliopisto".

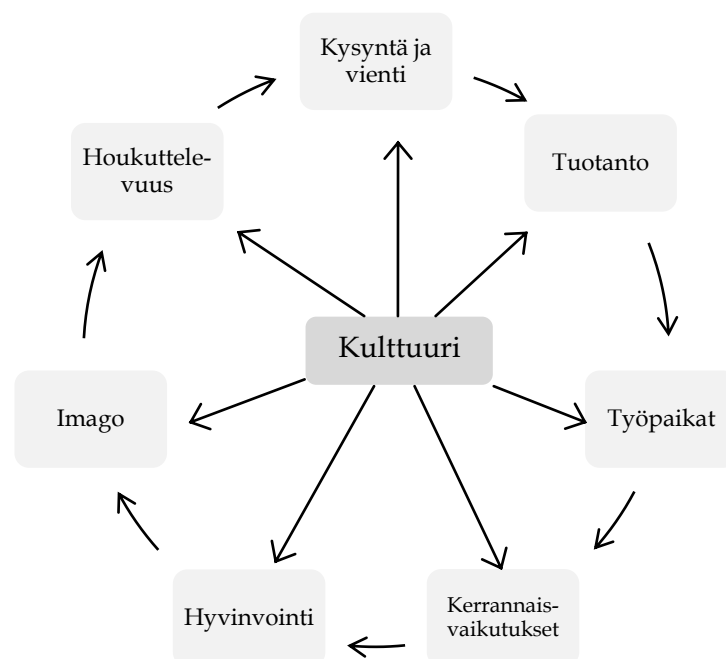
Epäsuorien, pitkällä aikavälillä ilmenevien vaikutusten arviointi on empiirisesti erittäin vaikeaa (Bille & Schulze 2006, 1069). Kulttuurin vaikutusta sijaintipäätökseen ja alueen menestymiseen on tosin tutkittu. Rushtonin (2006, 9–10; 2007) mukaan taiteilijoiden määrä kaupungissa korreloikin positiivisesti alueen tulotason kasvun kanssa, mikä voi mahdollisesti merkitä kulttuurin vaikuttavan positiivisesti talouskasvuun. Sen sijaan Rushtonin (2006; 2007) mukaan taiteilijoiden määrä ei korreloi väestönkasvun kanssa, eikä taiteiden siis hänen tutkimustulostensa mukaan voi katsoa houkuttelevan ihmisiä.

⁸ Tässä tarkoitetaan pääasiassa ihmisten kokemaa vaikutusta elämänlaatuun kulttuurialojen tuotteita kuluttaessa, esimerkiksi käymällä teatterissa, mutta myös "antropologinen" kulttuuri vaikuttaa elämänlaatuun vaikuttamalla ihmisten käsitykseen hyvästä elämästä (Casson 2006, 361).

Toisaalta hän ei tutki, olisivatko taiteet houkuttelleet alueelle juuri Floridan ajatuksen mukaisesti korkeasti koulutettuja, samalla kun muut ovat tehneet tilaa heille, jolloin vaikutusta väestönkasvuun ei olisi, mutta väestörakenteeseen kyllä. Myös esimerkiksi Mellanderin ja Floridan (2007) mukaan kulttuurin määrä on yhteydessä taloudelliseen menestymiseen. Yritysten osalta kulttuurin merkitystä alueen houkuttelevuuteen taas on tutkittu esimerkiksi haastattelututkimuksilla, hyvin ristiriitaisin tutkimustuloksien (Bille & Schulze 2006, 1067). Throsbyn (2008, 229) mukaan kiistattomia todisteita kulttuurin positiivisten talousvaikutusten puolesta tai vastaan ei ylipäätään ole voitu esittää.

Hieman erilaista tutkimusta ovat tehneet Leinonen, Kauppinen ja Saarinen (2007), jotka ovat tutkineet alueiden kulttuurista vetovoimaa Suomessa matkailijoiden näkökulmasta. Alueiden kulttuurista vetovoimaa on arvioitu esimerkiksi siellä olevien kirkkojen, museoiden tai teattereiden lukumäärällä ja niiden houkuttelemalla kävijämäärällä. Tutkimuksen mukaan suuret kaupungit (Helsinki, Turku, Tampere) ovat kulttuurisesti vetovoimaisimpia, mutta toisaalta siinä ei huomioitu alueiden kokoeroja; on luonnollista, että Helsingissä on lukumäärällisesti enemmän teattereita kuin pienissä maaseutukunnissa. Tutkimuksessa oli huomioitu myös pelkät aineelliset tekijät, ja pelkästään matkailijoille tärkeitä kulttuurisia ominaisuuksia, eikä alueen asukkaille. Yleisesti ottaen kulttuurisesti vetovoimaiset kunnat olivat sijoittuneet Etelä-Suomeen muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta. (Leinonen ym. 2007, 18–26).

Kuvioon 1 on vielä tiivistetty joitakin tapoja, joilla kulttuuri vaikuttaa talouteen ja alueisiin ylipäänsä. Kehän voi ajatella alkavan kulttuurin kysynnästä ja viennistä, josta seuraa erilaisten välivaiheiden jälkeen esimerkiksi alueen imagon ja houkuttelevuuden kohentuminen. Lisäksi kulttuuri vaikuttaa näihin myös suoraan. (Vrt. Communauté métropolitaine de Montréal 2005, 8.)



KUVIO 1 Joitakin kulttuurin vaikutustapoja.

3.3 Kulttuurin sijoittuminen

Kulttuurialojen liiketoiminnan ja työntekijöiden sekä kulttuuripalvelujen sijoittuminen on selvästi keskittynyttä, erityisesti suuriin kaupunkeihin (Power 2002, 115; Kulttuuria alueittain 2007, 233). Kulttuurin klusteroitumisen trendi on yleismaailmallinen ja pitkäkestoinen (Verhoeff 1989; Power 2003; Kainulainen 2005, 129). Keskittymistä voi havaita aivan pienilläkin aluejaoilla, esimerkiksi kaupungin sisäistä kulttuurialojen keskittymistä tarkasteltaessa (Power 2002, 117; Alanen 2007; Helsingin kaupungin tietokeskus 2009). Billen ja Schulzen (2006, 1053) mukaan tämä aiheuttaa epätasa-arvoa alueiden välillä, kun kulttuurin toimialojen mahdollinen vaikutus talouskehitykseen ei ole tasaisesti jakautunut alueiden välillä. Esimerkiksi de Vriesin (1996, 109) mukaan kulttuurin tuotantopaikan sijainti on yksi tärkeä kysymys sekä taloustieteilijöille että päätöksentekijöille. Näistä syistä myös kulttuurin alueellista sijoittumista on tutkittu paljon.

Yleisesti ollaan sitä mieltä, että koska keskittyminen on niin yleistä, toiminnan on pakko hyötyä siitä. Näitä agglomeraatioetuja, eli yritysten alueellisesta keskittymisestä kokemia positiivisia ulkoisvaikutuksia, on monenlaisia. Billen ja Schulzen (2006, 1086) mukaan edut voidaan jakaa kahdesta osasta syntyviksi, eli markkinoiden läheisyydestä ja muiden tuottajien, sekä kilpailijoiden että välituotteiden valmistajien, läheisyydestä. Pääasiallinen syy keskittymiselle, samoin kuin sen määrä, vaihtelee todennäköisesti toimialoittain, sillä niin myös keskittymisen hyödyt ja haitat⁹ vaihtelevat (Huovari & Lehto 2009, 1). Lisäksi täytyy muistaa, että yritysten sijaintipäätös on monien tekijöiden summa, josta on monia kilpailevia teorioita. Ohessa esitellään muutamia tärkeimpiä makrotasolla sijaintipäätökseen vaikuttavia ja joko yhden tai monien toimialojen muodostamien keskittymien syntyyn johtavia tekijöitä.

Anderssonin ja Anderssonin (2008, 262) mukaan kulttuuriklustereita ei synny uusiin paikkoihin satunnaisesti varsinkaan lyhyellä aikavälillä, vaan varsinkin alueen infrastruktuuri vaikuttaa siihen. Erityisesti kulttuurin tapauksessa on tärkeää huomioida myös kulttuurisen infrastruktuurin, kuten teatterirakennusten, olemassaolo ja vaikutus kulttuuritoimialojen sijoittumiseen sekä kulttuuritarjontaan ja -kysyntään (Andersson & Andersson 2008, 263). Myös historialliset syyt voivat tällöin vaikuttaa sijoittumiseen, esimerkiksi kansallisia kulttuurilaitoksia on Suomessa perustettu usein pääkaupunkiin (Helsingin kaupungin tietokeskus 2007, 8). Pienillä paikkakunnilla taas sattumalla voi olla merkittävä rooli kulttuurin toimialojen sijoittumisessa, kun esimerkiksi tietyn festivaalin olemassaolo saattaa olla seurausta vain yhden aktiivisen kulttuurihenkilön toiminnasta. Throsbyn (2008, 227) mukaan sekä tarjonta- että kysyntäpuoli vaikuttavat kulttuuria tuottavien yritysten keskittymiseen. Kulttuurin tapauksessa myös erilaiset apurahoja tai julkista tukea myöntävät alueelliset instituutiot vaikuttavat sijoittumiseen. Esimerkiksi

⁹ Keskittymisen haittoja ovat esimerkiksi ruuhkautuminen tai kilpailu.

Towsen (2003b, 6) mukaan Iso-Britanniassa julkisen tuen määrä vaihtelee suuresti alueiden välillä, ja Khakeen (1999, 97–98) mukaan tämä voi aiheuttaa alueellisia eroja.

Gertlerin (2004, 2) mukaan kulttuurin tapauksessa saman toimialan yritysten agglomeraatiohyödyt ovat erityisesti työvoiman ja työpaikkojen saatavuus sekä tiedon ylivuoto. Työvoiman saatavuuden tärkeydestä sijoittumisessa kulttuurialoilla käy esimerkiksi elokuvateollisuus (Andersson & Andersson 2008, 261). Billen ja Schulzen (2006, 1089) mukaan tällaisilla kulttuurialoilla työsuhteet voivat olla hyvin lyhytkestoisia, joten työntekijöiden kannalta on hyvä, että alueella on paljon potentiaalisia työpaikkoja, ja työnantajien taas on tällaisilta työmarkkinoilta helpompi löytää työvoimaa, jolla on tarvittavat taidot.

Anderssonin ja Anderssonin (2008, 272; ks. myös Beaudry & Schiffauerova 2009, 319) mukaan joillekin kulttuuritoimialoille tyypilliset, joustavat ja laajat työmarkkinat edesauttavat myös oppimista yritysten välillä ja siis tiedon ylivuotoa. Tiedon ylivuoto ilmenee hiljaisen tiedon siirtymisenä ja johtaa kulttuurityövoiman klusteroitumiseen (Kelly & O'Hagan 2007, 122–123). Anderssonin ja Anderssonin (2008, 261) mukaan tiedon ylivuoto voi olla kulttuurin toimialoilla erityisen tärkeää, sillä niiden tuotteet vaativat yleensä sekä luovuutta että tekemällä oppimista, eli sekä uutta että hiljaista tietoa, joka siirtyy parhaiten juuri alueellisessa tiedon ylivuodossa. Tiedon ylivuoto voi olla tärkein syy, miksi myös ei-esiintyvät kulttuurialat, kuten kirjallisuus- tai maalausalat, keskittyvät (Bille & Schulze 2006, 1089–1090). Myös kilpailullisen ympäristön positiivinen vaikutus innovatiiviseen toimintaan saattaa olla erityisen merkittävää erityisesti kulttuurin tapauksessa, jonka useilla toimialoilla yritykset ovat pieniä ja kovan kilpailun alaisia (Almeida 2005, 2). Powerin (2002, 117) mukaan varsinkin pienillä kulttuurialojen yrityksillä onkin tapana keskittyä muiden saman toimialan yritysten lähelle. Lisäksi kulttuurialojen työntekijöille erilaiset sosiaaliset verkostot ovat tärkeitä (Heilbrun & Gray 2001, 342; Helsingin kaupungin tietokeskus 2007, 1). Käytännössä yhteistyöverkostojen hyödyntämisessä ja luomisessa on kuitenkin kulttuurin toimialoilla vielä kehitettävää (Korpelainen 2002).

Lisäksi kulttuurin klusteroituessa sekä kulttuuriteollisuuden tarvitsemien palvelujen tarjonta että kulttuuriteollisuuden tarjoamien palvelujen kysyntä keskittyy (Heilbrun & Gray 2001, 338; Helsingin kaupungin tietokeskus 2007, 1; Kulttuuria alueittain 2007). Monet kulttuurin vaatimat välituotteet ovat hyvin erikoistuneita, joten niiden saatavuus on isoilla markkinoilla parempi (Kelly & O'Hagan 2007, 122). Lisäksi esimerkiksi Experianin (2008, 14) mukaan suurin osa luovien alojen tuotteiden kysynnästä, ja suurempi osa kuin muilla aloilla keskimäärin, on muiden yritysten välituotekysyntää. Tässäkin mielessä kulttuurin alojen voi olettaa hyötyvän läheisyydestä muihin yrityksiin. Gertlerin (2004, 2) mukaan muiden toimialojen läheisyydestä taas saa hyötyä poikkitieteellisen oppimisen kautta ja sosiaalisesti ja kulttuurisesti monimuotoisella alueella sijaitsemisesta.

Myös yksityinen kysyntä ohjaa kulttuurin sijoittumista, sillä tietyntyyppisille kulttuuripalveluille ei ole välttämättä riittävästi kysyntää kaikilla alueilla, mikä johtaa niiden keskittymiseen tiheämpään asutuille alueille (Verhoeff 1989, 66; Power 2002, 120; Bille & Lorenzen 2008, 137). Varsinkin esimerkiksi museoiden ja teattereiden sijoittumisessa kysyntä on luultavasti merkittävä tekijä (Heilbrun & Gray 2001, 336; de Vries 1996, 120). Billen ja Schulzen (2006, 1087) sekä Cantellin ja Lahtisen (2009) mukaan ihmisten kulttuuritapahtumissa käynti riippuukin paljon etäisyydestä eli kulttuurin saavutettavuudesta. Lisäksi kulttuurituristien määrä voi kasvaa kun kulttuuritarjonta kasvaa, mikä myös kasvattaa kysyntää kulttuurin keskittymisissä (Bille & Schulze 2006, 1088).

Yleisesti ottaen kulttuurin toimialat keskittyvät siis kysynnän vuoksi samoille alueille kuin väestö, minkä lisäksi on tärkeää huomioida, että Heilbrunin ja Grayn (2001, 338, 343) mukaan kulttuurin osuus ei vain kasva kaupungin koon kasvaessa, vaan se kasvaa jopa nopeammin kuin kaupungin koko (ks. myös Power 2002, 122). Näin ollen kulttuuritoimialojen osuuden taloudesta voi olettaa olevan paitsi absoluuttisesti, myös suhteellisesti, suurempi alueilla, joilla on suuria kaupunkeja.¹⁰ Billen ja Schulzen (2006, 1088) mukaan tämä voi johtua esimerkiksi siitä, että tulo- ja koulutustaso on näillä alueilla korkeampi. Esimerkiksi Evansin (2005, 960) mukaan pienet alueet eivät voi välttämättä kopioida isompien kulttuurista saamaa menestystä; yhtenä syynä voi olla, että näitä agglomeraatioetuja ei saada yhtä paljon. Kulttuurin alueellista kysyntää ohjaa myös alueen väestörakenne, sillä esimerkiksi erikikäiset tai -koulutustaustaiset kuluttavat erityyppisiä kulttuurihyödykkeitä (Liikkanen, Hanifi & Hannula 2006; Bille & Schulze 2006, 1074).

Toisaalta, vaikka kulttuurilla on tapana klusteroitua, on myös pyrkimystä sen alueellisen saavutettavuuden takaamiseen. Eri alueilla asuvien oikeus kulttuuripalveluihin koetaan tärkeänä, joten siihen on panostettu, mistä esimerkiksi käy Opetusministeriön alueelliset taidetoimikunnat tai laki kuntien kirjastopalveluista (Verhoeff 1989, 53–54; Pallari & Melanen 2001, 48; Helsingin kaupungin tietokeskus 2007, 14; Karttunen 2003, 18). Samalla kun pyritään tasa-arvoisuuteen, halutaan myös panostaa kulttuurin alueelliseen monimuotoisuuteen (Kulttuuria alueittain 2007, 8).

Koska kulttuurin alueellisesta sijoittumisesta ollaan hyvin kiinnostuneita, on sitä myös tutkittu paljon. Yksi suosituimmista tavoista tutkia sijoittumista ja alueiden erikoistumista on sijaintiosamäärä (*location quotient*) -menetelmä ja sen erilaiset sovellukset (Lazzeretti ym. 2008, 9; Beaudry & Schiffauerova 2009, 322). Lazzerettin ym. (2008, 9–10) mukaan sijaintiosamäärä-menetelmän etuja ovat sen yksinkertaisuus, läpinäkyvyys sekä vähäiset vaatimukset aineistolle. Jos tutkimuksen tarkoituksena on alueellisen kehittämisen tukeminen, kuten Kainulaisen (2005, 17) mukaan nykyisin usein on, on tärkeää yhdistää myös toimialoittainen tarkastelu alueellisuuteen, jotta voidaan tietää, mitä toimialoja

¹⁰ Toisaalta esimerkiksi de Vries (1996, 110–111) kritisoi kulttuurin (erityisesti taiteen) ja kaupunkien yhteyttä pelkäsi myytiksi sillä perusteella, ettei konkreettisesti voitaisi osoittaa kaupungissa olevan mitään taiteen luomiselle välttämätöntä, jota ei olisi saatavilla myös maaseudulla.

kullakin alueella tulisi ensisijaisesti kehittää (Khakee 1999, 94; Tohmo 2002, 138). Tällöin voidaan tehdä erilaisia erikoistumisanalyysejä ja selvittää talouden rakennetta.

Neoklassisen mallin mukaan alueen erikoistumista tiettyyn toimialaan mitataan yksinkertaisesti laskemalla toimialan osuus alueen bruttokansantuotteesta (Redding 2002, 300). Toisaalta voidaan tutkia esimerkiksi työvoima- tai arvonlisäysoosuksia (Power 2003; Helsingin kaupungin tietokeskus 2007; Huovari & Lehto 2009, 3). Alueita tutkittaessa tulokset voidaan vielä suhteuttaa niin, että alueen katsotaan erikoistuneen toimialaan, mikäli esimerkiksi toimialan työvoimaosuus ylittää merkittävästi koko alueen työvoimaosuuden, verrattuna koko maahan (Markusen & King 2003, 8; Huovari & Lehto 2009, 3). Huovarin ja Lehdon (2009) mukaan näin vältetään se, että alue näyttää erikoistuneen toimialaan vain, koska siellä on muutenkin enemmän taloudellista toimintaa; tällä tavalla tutkitaan juuri erikoistumista, ei pelkkää keskittymistä. Lazzerettin ym. (2008, 9) mukaan sijaintiosamäärä-menetelmän etuna on juuri se, että alueen koko ei vaikuta siihen, katsotaanko alueen erikoistuneen vai ei.

Erikoistumisanalyyseillä voidaan toisaalta tutkia jonkin toimialan osuutta tietyn alueen taloudessa, toisaalta tietyn toimialan sijoittumista taloudessa. Ensimmäisellä tavalla saadaan selville alueellisesti merkittävät toimialat, jälkimmäisellä tavalla toimialan kannalta tärkeimmät alueet. Mikäli ollaan kiinnostuneita toimialan sijoittumisesta, on tärkeää käyttää menetelmää, jolla havaitaan toimialan kannalta tärkeät keskittymät; suuressa aluetaloudessa sijaitseva klusteri saattaa olla toimialan kannalta merkittävä, vaikka aluetalouden kannalta pieni (Beaudry & Schiffauerova 2009, 322). De Propis ym. (2009, 40) ja Lazzeretti ym. (2008) tutkivat juuri sijaintiosamäärien avulla, klusteroituuko kulttuuri. Sinänsä sijaintiosamäärät voivat kuitenkin kertoa vain potentiaalisista klustereista, sillä sen avulla ei saada selville yritysten välisiä kytköksiä, jotka ovat olennaisia klusterin määritelmässä. Myös De Propis ym. (2009, 45) huomauttavat, että tärkeää on tietää, mitkä tekijät vetävät eri alojen yrityksiä samaan paikkaan.

Le Blanc (2000, 19) kritisoi pelkän erikoistumisen tutkimista sillä, että näin ei saada oikeaa kuvaa toiminnan taloudellisesta merkityksestä, vaan korostaa että lisäksi pitää huomioida absoluuttinen koko ja alueellinen tärkeys. Vaikka jollain menetelmällä laskettuna alue olisikin erikoistunut johonkin toimialaan, se ei välttämättä tarkoita, että toimiala on alueellisesti tai kansantaloudellisesti merkittävä; ongelmana onkin, että esimerkiksi sijaintiosamäärä-menetelmällä pienet toimialat eivät erotu suurista mitenkään.

Powerin (2003, 174) Pohjoismaat kattavan tutkimuksen mukaan kaupungit, ja erityisesti pääkaupungit, ovat kulttuuritoiminnan keskittymiä, mutta että suurta kasvua on myös maaseutumaisissa kunnissa. Power (2003, 175–176) löytää myös eroja eri toimialojen sijoittumisessa: esimerkiksi mainostoiminta ja valokuvaus olivat hänen tutkimuksessaan sijoittuneet samoille alueille pääkaupunkeihin, kun taas esimerkiksi käsityöiden valmistus oli ennemminkin sijoittunut maaseudulle. Billen ja Schulzen (2006, 1068)

mukaan tarvitaankin enemmän tietoa eroista toimialojen välillä. Coish (2004) saa hieman samansuuntaisia tuloksia tutkiessaan Kanadan kulttuurikeskittymiä. Huomattavaa on, että hänen tutkimuksessaan Kanadan suurimmat kaupungit Toronto ja Montreal ovat myös suurimpia kulttuurikeskittymiä myös väestöön suhteutettuna, ja pääkaupunki Ottawa ei ollut yhtä merkityksellinen. Näin ollen muissa tutkimuksissa löytynyt pääkaupungin vetovoima voi perustua merkittävässä osin pelkkään kokoon. Toimialoittain asiaa tarkastellessa taas kävi ilmi, että Ottawan alueella oli suurta keskittymistä esimerkiksi perintökohteiden osalta. (Coish 2004, 12-13.)

4 KANSANTALouden TILINPITO

Tässä luvussa esitellään lyhyesti kansantalouden tilinpidon järjestelmää, sen historiaa, nykytilaa, käyttöä ja suhdetta kansantaloustieteen teoriaan, sekä yhtä sen laajennusta, aluetilinpitoa. Kansantalouden tilinpito on kehittynyt vahvasti taloudellisten teorioiden pohjalta, ja sen tuloksia käytetään laajasti makrotaloustieteellisissä analyyseissä (esim. Bos 2006, 8). Etuja kansantalouden tilinpidossa on sen saatavuus, yhdenmukaisuus ja se, että suuren ja pitkällisen kehitystyön vuoksi kansantalouden tilinpidon tietoja voi pitää parhaina saatavilla olevina estimaatteina kansantalouden tilasta (Bos 1995, 14; 2007, 14). Aluetilinpidon tarkoituksena on esittää kansantalouden tilinpidon tietoja jaettuna pienemmille alueille. Lisäksi esitellään tutkimuksessa käytettävät kansantalouden tilinpidon määritelmät sekä toimiala- ja sektoriluokitukset. Nämä ovat tärkeitä valittaessa oikeaa menetelmää kansantalouden tilinpidon tietojen laskemisessa muiden aineistojen pohjalta.

4.1 Kansantalouden tilinpidon järjestelmä

Kansantalouden tilinpidon järjestelmän tarkoituksena on kuvata taloutta, sen rakennetta ja suhteita muihin talouksiin (EKT95, 1). Paitsi kuvauksena kansantalouden tilasta, tilinpitoa voidaan käyttää esimerkiksi talouskasvuanalyysin tai ennustamisen työkaluna tai päätöksenteon apuna vaikkapa palkkaneuvotteluissa (Bos 2006, 44). Sen kansainvälistä vertailtavuutta pidetään äärimmäisen tärkeänä, joten sen laskemiseen on laadittu kansainväliset ohjeet. Näistä uusimmat ovat YK:n laatima System of National Accounts (myös SNA93) sekä EU:n laatima Euroopan tilinpitojärjestelmä (myös EKT95 tai ESA95), joka perustuu SNA93:een. EKT95 on hyväksytty asetuksena tarkoituksena varmistaa sen tarkka noudattaminen (EKT95, 1). Se on ensimmäinen kansantalouden tilinpidon ohjeistuksista, jolla on oikeudellinen status (Bos 2006, 19). Tämä on yksi osoitus kansantalouden tilinpidon tärkeästä asemasta EU-maissa, jossa sitä käytetään päätöksenteon apuna muun muassa EMU:un liittymisen yhteydessä (EKT95, 2; Bos 2006, 19). Suomessakin noudatetaan siis EKT95:tä kansantalouden tilinpidon tietoja laskettaessa (Kansantalouden tilinpito 1997–2006 2008).

Kansantalouden tilinpidon juuret ovat 1600-luvulla (Bos 2006, 9). Historiallisesti kansantalouden tilinpidon tiedot ovat olleet erityisen tärkeitä poliittisen päätöksenteon tukena, ja näin ollen niiden tarve on kasvanut aina muun muassa sotien tai taloudellisten kriisien aikana (Bos 2006, 12; Lequiller & Blades 2006). 1930- ja 1940-luvuilla tilinpito muuttui suuresti talousteorioiden kehityksen myötä (Bos 2006, 12). Varsinkin keynesiläisyyden kehittymisellä oli suuri vaikutus, sillä se yhdisti talousteoriat ja kansantalouden tilinpidon yhteisten suureiden kautta ja julkistalouden merkitystä painottamalla lisäsi

kansantalouden tilinpidon merkitystä poliittisessa päätöksenteossa (Bos 2006, 15). Järjestelmää kehitettiin myös niin, että YK julkaisi ensimmäiset kansantalouden tilinpidon ohjeet vuonna 1947 (Bos 2006, 16).

Bosin (2006, 41) mukaan taloustieteelliset teoriat ovat vaikuttaneet kansantalouden tilinpitoon neljällä tavalla. Ensinnäkin se on sekoitus erilaisia taloustieteen sovelluksia, kuten panos-tuotos-analyysiä, keynesiläistä analyysiä ja monetaarista analyysiä. Toiseksi se on konkreettinen ja yksiselitteinen kuvaus sellaisista taloustieteellisistä käsitteistä kuin talouskasvu, kansantulo tai pääoman muodostus. Kolmanneksi taloustieteelliset teoriat auttavat määrittelemään tilinpidon käsitteitä, kuten eron hinnan ja volyymin välillä. Neljänneksi taloustieteellinen teoria auttaa määrittelemään tilinpidon tulosten tulkintaa, kuten sitä että bruttokansantuote ei riitä kuvaamaan hyvinvointia. (Bos 2006, 41; ks. myös Bos 1995, 7-8). Bosin (1995, 29) mukaan "*national accounting is the statistical language of macro-economic theory*", eli kansantalouden tilinpitoa voi pitää makrotalousteorian tilastollisena kielenä.

Toisaalta vaikutus on kulkenut myös toiseen suuntaan niin, että kansantalouden tilinpito on vaikuttanut myös talousteorioihin (Bos 2006, 16). Kansantalouden tilinpito onkin olennaista kansantaloustieteelle, sillä kun taloutta ei voi havaita suoraan, ovat tilinpidon tiedot välttämättömiä empiiriselle tutkimukselle (Bos 2006, 41). Tilinpitoa voi kutsua ekonometriseksi malliksi (Bos 2006, 45). Tilinpidon tiedot eivät tosin sovi yhtä hyvin kaikkien taloustieteen teorioiden käyttöön, sillä esimerkiksi keynesiläisille malleille ne sopivat paremmin kuin vaikkapa inhimillisen pääoman teorioihin, eikä keskenään ristiriitaisia teorioita voida sisällyttää kansantalouden tilinpitoon; tätä puutetta voi korjata satelliittitilinpidoilla (Bos 1995, 8-10).

Kansantalouden tilinpito ei kuitenkaan rakennu pelkästään teorioiden varaan, vaan se on lähtökohtaisesti suunniteltu kuvaamaan reaalimaailmaa (Bos 2006, 43). Näin ollen se esimerkiksi kuvaa parhaiten sellaista taloutta, jossa raha on ensisijainen kaupankäynnin ja arvonmittauksen väline tai jossa tilinpidon käyttämä tuoteluokitus on paras kuvaus tuotettavista tuotteista. Tilinpidon laskentakehikko saattaa muuttua suurten institutionaalisten muutosten tai aineiston saatavuusmuutosten myötä. (Bos 2006, 43). Talousteorioita saatetaan jättää myös huomioimatta esimerkiksi kun ne ovat ristiriitaisia joko keskenään tai tilinpidon ex post -tilastointimenetelmän kanssa (Bos 2006, 41). Ex post -menetelmä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi odotuksia ei huomioida, vaikka ne ovat tärkeitä monissa taloustieteellisissä teorioissa (Bos 2006, 100). Esimerkiksi rajatuotoksia ei myöskään pystytä käsittelemään kansantalouden tilinpidossa, sillä siinä keskitytään kokonaistuotokseen (Bos 2006, 101). Nykyisin myös tilinpidon jäykkyys, kansainvälisten suositusten pysyvyyden muodossa, saattaa vähentää taloustieteiden teorioiden ja kansantalouden tilinpidon vuorovaikutusta (Bos 1995, 6). Tilinpidossa on myös sellaisia puutteita, että se ei esimerkiksi kata vapaaehtoistyötä tai kotitöitä, ja nämä täytyy ottaa huomioon tuloksia tulkitessa (Bos 2006, 76, 81).

Vaikka siis kansantalouden tilinpidolle riittää kritiikkiä esimerkiksi epätieteellisyydestä, se on kehittynyt vahvasti taloudellisten teorioiden

pohjalta, ja sen tuloksia käytetään laajasti makrotaloustieteellisissä analyyseissä (esim. Bos 2006, 8). Kansainvälisen saatavuuden ja yhdenmukaisuuden lisäksi suosion syy saattaa olla se, että suuren ja pitkällisen kehitystyön vuoksi kansantalouden tilinpidon tietoja voi pitää parhaina saatavilla olevina estimaatteina kansantalouden tilasta (Bos 1995, 14; 2007, 14). Bosin (1995, 2) mukaan satelliittitilit voivat toimia kansantalouden tilinpidon ja taloustieteellisen teorian yhdistäjänä. Näistä syistä kansantalouden tilinpito tarjoaa hyvän perustan myös nyt toteutettavalle tutkimukselle.

4.2 Aluetilinpito

Tässä tutkimuksessa käytettävän alueellisen satelliittitilinpidon kokoamisessa on hyödynnetty myös kansantalouden tilinpitoon pohjautuvaa aluetilinpitoa. Se on laajennus kansantalouden tilinpitoon ja sen tavoitteena on esittää kansantalouden lukuja jaettuna koko maata pienemmille alueille, kuten maatai seutukuntatasolle, sekä kuvata aluetalouksien rakenteita ja kehitystä (Aluetilinpidon laatuseloste 2009). Näin ollen sekin on eräänlainen satelliittitilinpito (Lequiller & Blades 2006). Aluetilinpidossa alueita tarkastellaan erillisinä taloudellisina alueina, jolloin taloustoimet muiden saman maan alueiden kanssa esitetään ikään kuin ulkomaiden kanssa tapahtuvina taloustoimina (EKT 1995, 249).

Kansantalouden tilinpidon tietojen alueellistamisessa käytetään Aluetilinpidon laatuselosteen (2009) mukaan neljää eri menetelmää. Ne ovat suositeltavuus järjestyksessä alhaalta ylös -menetelmä, yritysjaako, toimialajako sekä ylhäältä alas -menetelmä. Alhaalta ylös -menetelmässä kaikki tieto on saatavilla toimipaikoittain. Yritysjaossa osa tiedoista joudutaan jakamaan yrityksen tasolta alueellisille toimipaikoille. Toimialajaossa toimialan taloustoimet jaetaan alueille toimipaikkojen kesken esimerkiksi liikevaihdon määrän perusteella. Ylhäältä alas -menetelmässä toimialan ja taloustoimen tiedot jaetaan alueille jonkin indikaattorin avulla. (Aluetilinpidon laatuseloste 2009.) Myös tässä tutkimuksessa käytettävän, kulttuurin toimialoja kuvaavan aineiston alueellistamisessa on menetelty edellä kuvatulla tavalla. Menetelmä eroaa hieman EKT95:n (1995, 250) esittelemistä kolmesta alueellistamismenetelmästä.

Ongelmia aluetilinpidossa aiheuttaa se, että joillakin institutionaalisilla yksiköillä (kuten monet yritykset tai valtio; ks. myös alaluku 4.5) on toimintaa monilla eri alueilla. Pääperiaatteena voi pitää sitä, että institutionaalisten yksiköiden jokaisen toimipaikan tuotos, työllistäminen ja niin edelleen allokoidaan sille alueelle, jolla se sijaitsee. Kaikkia taloustoimia ei voida kuitenkaan alueellistaa, mikä rajoittaa aluetilinpidon esittämiä tietoja (EKT95, 250).

4.3 Kansantalouden tilinpidon käsitteet

EKT95:n käsitteiden tärkeinä piirteinä pidetään muun muassa niiden kansainvälistä yhteensopivuutta, yhtenäisyyttä muiden sosiaali- ja taloustilastojen kanssa, yhdenmukaisuutta, operationaalisuutta, eroamista useimmista hallinnollisista käsitteistä, pitkäaikaista pysyvyyttä, keskittymistä taloudellisen prosessin kuvaukseen rahassa mitattavin käsittein, joustavuutta sekä monikäyttöisyyttä (EKT95, 2). Tässä alaluvussa esitellään tämän tutkimuksen kannalta tärkeimmät EKT95:en perustuvat käsitteet. Kyseisten taloustoimien EKT95-koodit ja kaavoissa käytettävät lyhenteet ovat liitteessä 2.

Arvonlisäys määritellään EKT95:ssä "minkä tahansa tuotantoon osallistuvan yksikön synnyttämäksi arvoksi" (EKT95, 149). Arvonlisäys lasketaan kansantalouden tilinpidon järjestelmässä eri tavoin markkinatuotannolle ja markkinattomalle tuotannolle. Markkinatuotannolle se on yksikön tuotos vähennettynä välituotekäytöllä ja markkinattomalle tuotannolle palkansaajakorvauksien ja kiinteän pääoman kulumisen summa¹¹. Määritelmän mukaan markkinatuottajia ovat ne, joilla suurin osa on markkinatuotantoa, eli tuotosta, joka on ainakin tarkoitus myydä markkinoilla, ja markkinattomia tuottajia ne, joiden tuotannosta suurin osa on ilmaista tai taloudellisesti merkityksettömän hintaista (EKT95, 39–40). Esimerkiksi yritykset ovat markkinatuottajia ja julkisyhteisöt ja voittoa tavoittelemattomat yhteisöt markkinattomia tuottajia (EKT95, 21). Markkinatuottajille käytetään siis laskentakaavoja (1) ja (2). Myöhemmin arvonlisäyksestä käytetään kaavoissa termiä VA (*value added*).

$$(1) \quad \text{tuotos} - \text{välituotekäyttö} = \text{bruttoarvonlisäys}$$

$$(2) \quad \text{bruttoarvonlisäys} - \text{kiinteän pääoman kuluminen} = \text{nettoarvonlisäys}$$

Markkinattomille tuottajille taas käytetään laskentakaavoja (3), (4) ja (5).

$$(3) \quad \text{palkansaajakorvaukset} = \text{nettoarvonlisäys}$$

$$(4) \quad \text{nettoarvonlisäys} + \text{kiinteän pääoman kuluminen} = \text{bruttoarvonlisäys}$$

$$(5) \quad \text{bruttoarvonlisäys} + \text{välituotekäyttö} = \text{tuotos}$$

Yksikön tuotos koostuu markkinatuotoksesta, tuotoksesta omaan loppukäyttöön ja muusta markkinattomasta tuotoksesta. *Välituotekäyttö* on tavaroiden ja palvelujen käyttö tuotoksen aikaansaamiseksi. Arvonlisäys on verrannollinen paremmin tunnettuun bruttokansantuote- eli BKT-lukuun. (Kulttuurin satelliittitilinpito 2008, 19). Laskettaessa tuotoksen kautta, BKT on bruttoarvonlisäysten summa, johon vielä lisätään tuoteverot ja josta vähennetään tuotetukipalkkiot (Lequiller & Blades 2006; Kansantalouden tilinpito 1997–2006 2008, 20). Tämän yhteyden vuoksi arvonlisäystä voidaankin

11 Tosin kulttuurin satelliitissa kiinteän pääoman kuluminen on jätetty pois tiedon puuttumisen takia (Kulttuurin satelliittitilinpito 2008, 23).

pitää tärkeimpänä taloudellisena indikaattorina (Gordon & Beilby-Orrin 2007, 26). Arvonlisäystä voidaan pitää myös tuottavuuden mittarina (Heiskanen 2000, 35).

Työllisyys määritellään kattamaan kaikki henkilöt, "jotka toimivat jollain järjestelmän tuotantorajojen sisään kuuluvalla tuotantotoimialalla" (EKT95, 240). *Työpaikka* määritellään kansantalouden tilinpidossa henkilön ja institutionaalisen yksikön sopimukseksi tehdä työtä palkkaa (tai muuta korvausta) vastaan (EKT95, 243). Yhdellä ihmisellä voi siis olla kansantalouden tilinpidossa monta eri työpaikkaa, toisin kuin ammattia, joita on vain yksi. *Tehdyt työtunnit* on todellisten työtuntien yhteenlaskettu määrä, joiden tuotos on tuotantorajojen sisällä (EKT95, 243–244). *Täystyöaikapaikat*, toisin sanoen kokoaikavastaava työllisyys, on tehtyjen työtuntien kokonaismäärä jaettuna kokoaikaisissa työpaikoissa tehtyjen työtuntien keskiarvolla (EKT95, 244). Työvoimatilastoissa esitetään yleensä työpaikkojen määrä, tehdyt työtunnit ja täystyöaikapaikat, joista Heiskanen (2000, 69–70) mukaan ensimmäinen kuvaa parhaiten tuotantoprosessin luonnetta, toinen tehtyä kokonaistyömäärää ja viimeinen tuottavuutta. EKT95:n mukaan tehdyt työtunnit on paras työpanosten mittari ja täystyöpaikat helpoimmin arvioitavissa ja kansainvälisesti vertailtavissa.

4.4 Toimialajako

Kansantalouden tilinpidossa kaikki yksiköt on luokiteltu kahdella tavalla, toimialoihin ja sektoreihin (EKT 1995, 8). Kulttuurisatelliitin kannalta toimialajaottelu on erityisen tärkeää, sillä siinä yksiköt on jaoteltu tuotannon mukaan, joten kulttuurinen tuotanto voidaan erottaa muusta tuotannosta (Kulttuurin satelliittitilinpito 2008, 17). Samaan toimialaan kuuluu tuotteiden, tuotantopanosten ja tuotantoprosessien kannalta samankaltaiset toiminnot (TOL 2002, 5). Toimialaluokitus perustuu Suomessa Euroopan unionin toimialaluokitukseen NACE:en, josta on tehty kansallinen versio, Toimialaluokitus eli TOL. Aikaisemmin luokitus tehtiin Toimialaluokitus TOL 2002:n mukaan, mutta sen uudistumisen jälkeen uusimmissa tilastoissa on käytössä Toimialaluokitus TOL 2008. Uudistus tehtiin, jotta luokitus kuvaisi paremmin nykyistä talouselämää sekä olisi vertailukelpoisempi eri jäsenmaiden välillä (Luokituksen kuvaus 2009). Uutta toimialaluokitusta käytetään tilastoissa pääosin vuodesta 2008 eteenpäin, joten tässä tutkimuksessa, jossa tarkastellaan vuosia 2001–2007*, käytetään edellistä versiota, TOL 2002:ta. Kulttuurisatelliitin näkökulmasta uusi TOL 2008 on joiltain osin parempi kuin TOL 2002 (Kulttuurin satelliittitilinpito 2008, 64).

4.5 Sektorijako

Toimialajaon lisäksi toinen yksiköiden luokittelujärjestelmä kansantalouden tilinpidossa on sektorijako (katso liite 2). Siinä kaikki institutionaaliset yksiköt jaotellaan hallinto-, päätöksenteko- ja tuotanto-ominaisuuksien mukaan sektoreille, joita ovat yritykset, rahoituslaitokset, julkisyhteisöt, kotitaloudet sekä kotitalouksia palvelevat voittoa tavoittelemattomat yhteisöt (EKT 1995, 8). Näiltä institutionaalisilta yksiköiltä vaaditaan omaa, itsenäistä taloudellista päätöksentekokykyä sekä mahdollisuutta omaan kirjanpitoon (Heiskanen 2000, 24–25).

Tietoja laskettaessa on tärkeää muistaa, että eri sektoreille esimerkiksi arvonlisäys lasketaan eri tavalla, kuten kaavoista 1 ja 3 käy ilmi. Alueellisia tietoja laskettaessa taas tulee muistaa, että samalla institutionaalisella yksiköllä saattaa olla toimintaa usealla eri alueella. Esimerkki tästä on yritys, jolla on monta eri toimipaikkaa. (Kulttuuritilasto 2007 2009, 233.) Tällöin tiedot jaetaan jokaiselle toimipaikalle erikseen, alaluvussa 3.2. esiteltyjä menetelmiä käyttäen. Alueellisen toimipaikan toimiala saattaa olla eri kuin koko yrityksen, jonka toimialaksi lasketaan vain yrityksen kannalta merkittävin toimiala, jolloin muut ovat sivutoimialoja (Kulttuuritilasto 2007 2009, 233).

5 KULTTUURIN SATELLIITTITILINPITO JA SEN ALUEELLINEN SOVELLUS

Tässä luvussa esitellään kulttuurin satelliittitilinpidoon sekä sen alueellisen sovelluksen menetelmä sekä tarkoitus ja puutteet. Lisäksi kulttuurin satelliitin laskennassa olennaiset toimialat sekä sektorit esitellään satelliitin näkökulmasta.

5.1 Satelliittitilinpito-menetelmä

Satelliittitilinpito perustuu kansantalouden tilinpidoon järjestelmään, jonka laajennus tai tarkennus se on (Kulttuurin satelliittitilinpito 2008, 6). Tarkoituksena on tarkastella jotain kokonaisuutta, jonka tietoja ei löydy perusjärjestelmästä ainakaan selkeänä kokonaisuutena. Satelliitti-termin tarkoituksena on painottaa sitä, että kyseinen tilinpito on täydennys kansantalouden tilinpitoon. Satelliittitilinpito on sekä tilastointi- että analyysiväline (SNA93, 21.5). Verrattuna kansantalouden tilinpitoon, satelliittitilit voivat tarpeen mukaan esittää tai jättää esittämättä yksityiskohtia, ottaa mukaan myös ei-rahamääräisiä tietoja tai tarvittaessa jopa muuttaa peruskäsitteitä (EKT95, 5). Menetelmänä satelliittitilinpito on siis joustavampi kuin kansantalouden tilinpidoon peruskehikko (Kulttuurin arvo? 2006, 27; Moilanen 2007, 5). Satelliittitilinpidoon avulla on mahdollista ratkaista muun muassa se kansantalouden tilinpidoon ongelma, ettei keskenään ristiriitaisia määritelmiä tai teorioita voida käyttää (SNA93, 21.2). Niiden tarkoituksena on keskittyä johonkin tiettyyn alueeseen ja pyrkiä saamaan siitä kattava kuva, sekä jättää pois tarpeettomat yksityiskohdat (SNA93, 21.49; EKT95, 5). Boskinin (2000, 247) mukaan tärkeitäkin talouden osa-alueita voi olla parempi mitata satelliittitilinpidoilla kuin yrittää sisällyttää niitä perustilinpitoon, mikäli määrittely, luokittelu ja mittaus ovat ongelmallisia.

Satelliittitilinpidoit ovat vielä verrattain harvinaisia. Satelliittitilinpidoon menetelmää on aiemmin käytetty Suomessa esimerkiksi kotitaloustuotannon satelliitissa, joka huomioi kansantalouden tilinpidoon ulkopuolelle jäävän tuotannon ja on näin ollen laajennus kansantalouden tilinpidoon järjestelmään, sekä matkailun satelliitissa, joka on taas esimerkki tarkennuksesta perusjärjestelmään tarkastellessaan kansantalouden tilinpitoon kuuluvia tietoja matkailun näkökulmasta. (Kulttuurin satelliittitilinpito 2008, 15–16.) Lisäksi satelliittitilinpitoja voi tehdä esimerkiksi terveydenhoidon, koulutuksen tai ympäristön näkökulmista (Lequiller & Blades 2006). SNA93:ssa käytetään termiä *functionally oriented satellite account* kuvaamaan tällaista tilinpitoa, jonka tarkoituksena on tietyn toiminnon kuvaaminen. Tällainen on myös kulttuurin satelliittitilinpito.

5.2 Kulttuurin satelliitti

Kuten luvussa 2 todettiin, on kulttuurin tilastoinnissa vielä paljon parannettavaa. Kulttuurin satelliitti on yksi tällainen yritys. Sellaisenaan kansantalouden tilinpito ei kuvaa kulttuurisektoria hyvin (Towse 2003a, 171), joten mikäli kansantalouden tilinpidon tietoja halutaan käyttää, on satelliitin tekeminen välttämätöntä. Esimerkiksi Heiskasen (2000, 85) mielestä satelliittitilinpito on järkevin tapa kehittää kulttuuritilastointia ja saada yhtenäistä, vertailukelpoista aineistoa. Kulttuurin satelliittitilinpidolla tarkoitetaan sellaista tilijärjestelmää, joka perustuu kansantalouden tilinpitoon, mutta eroaa siitä siten, että mukaan on otettu pelkästään kulttuuriin laskettava osa taloudesta. Gordonin ja Beilby-Orrinin (2007, 22) sanoin, *"quite simply, a culture satellite account is designed to put culture statistics into perspective"*. Kun satelliitin laadinnassa siis säilytetään kansantalouden tilinpidon järjestelmän jäykkyyttä, saavutetaan tiettyjä etuja: tunnusluvut, kuten arvonlisäys, ovat vertailtavissa koko talouden tunnuslukuihin sekä muiden maiden tunnuslukuihin, kun ne on tuotettu yhdenmukaisella ja yleisesti hyväksytyllä järjestelmällä (Bos 1995, 16; Gordon & Beilby-Orrin 2007, 20; Kulttuurin satelliittitilinpito 2008, 62). Näin kannattaa siis tehdä, vaikka satelliittitilinpito mahdollistaa joustavuuden. Määritelmiä tulisikin muuttaa vain tarpeen vaatiessa (EKT95, 5).

Suomessa kulttuurin satelliittitilinpito on julkaistu ensimmäisen kerran vuonna 2008 ja sekin ainoastaan koko kansantalouden tasolla, eivätkä ne ole vielä yleisiä muuallakaan maailmassa (Kulttuurin satelliittitilinpito 2008). Alueellista satelliittia ei ole aiemmin toteutettu Suomessa. Kuten aiemmin todettiin, alueellinen tarkastelu on kuitenkin kulttuurin tapauksessa erittäin tärkeää (esim. Tepper 2002, 164; Kulttuurin arvo? 2006, 33; Gordon & Beilby-Orrin 2007, 27). Alueellisessa tutkimuksessa on keskitytty aiemmin pääasiassa yksittäisten tapahtumien alueellisiin vaikutuksiin tai ylipäänsä kulttuurin vaikutuksiin vain yhdellä alueella (Cantell 1998; Tohmo 2002). Vaikka yksittäisiin tapahtumiin keskittyviä tutkimuksia on lukuisia, silloin kun analyysit on toteutettu eri aikoina ja eri menetelmillä, ne ovat hankalasti vertailukelpoisia. Tämän tutkimuksen yhtenä tavoitteena onkin saada vertailukelpoisia, alueellisia tuloksia koko maasta. Kulttuurin absoluuttisen merkityksen lisäksi voidaan tarkastella myös sen suhteellista merkitystä kansantaloudessa (Kulttuurin arvo? 2006, 27).

Tässä tutkimuksessa käytettävä tilastointimalli on kansantalouden tilinpidon tarkennus, vaikka kattavan kulttuuri- tai muun satelliitin tulisi olla sekä laajennus että tarkennus (Kulttuurin satelliittitilinpito 2008, 15–16). Vaikka monet kansainväliset organisaatiot, kuten Eurostat, OECD ja Unesco, ovat viime aikoina kiinnostuneet kulttuurisatelliittien kehittämistä, yhtenäistä mallia ei ole vielä onnistuttu luomaan eikä vertailtavuuden täysi potentiaali ole vielä hyödynnettävissä (Kulttuurin satelliittitilinpito 2008, 12–13). Vaikka yhtenäinen malli onnistuttaisiin luomaan, vaikeuttaa vertailua, samoin kuin

kansantalouden tilinpidon perustietojen kohdalla, muun muassa hieman eri käytännöt tilastojen laatimisessa sekä erilaiset instituutiot, hintatasot ja valuutat (Lequiller & Blades 2006).

Tällä menetelmällä kulttuurin kerrannais- tai hyvinvointivaikutukset jäävät huomioimatta (Kulttuurin satelliittitilinpito 2008, 7). Kulttuurin taloustieteellistä tutkimusta on kritisoitu juuri tästä suppeasta näkökulmasta (Kainulainen 2005, 111–112). Toisaalta, kun on kyse vasta kehittyvästä menetelmästä, on syytä lähteä liikkeelle yksinkertaisemmasta, vähemmän huomioivasta mallista, jota voi tarvittaessa kehittää laajemmaksi sekä käyttää perustana erilaisten sosiaaliset vaikutukset huomioivien menetelmien kehittämisessä (Kulttuurin arvo? 2006, 10, 26). Yksinkertaisemmallakin mallilla saatavat alustavat tulokset voivat olla hyvin hyödyllisiä, esimerkiksi avaintoimialojen tai menetelmän kehityskohteiden tunnistamisessa (van der Pol 2008, 352). Kulttuurin satelliittitilinpidoilla on Gordonin ja Beilby-Orrinin (2007, 22) mukaan käyttöä sekä mikro- että makrotalouden tasolla, kun eri käyttäjät voivat käyttää sen tietoja esimerkiksi kulttuurin tehokkuuden tai suotavan tulevaisuuden kehityksen tutkimiseen. Parhaimmillaan kulttuurin satelliitti kuvaa laajasti kulttuurin tilaa ja taloudellisia vaikutuksia (Heiskanen 2000, 41). Esimerkiksi Throsbyn (2008, 226) mukaan kulttuurin satelliittitilinpito helpottaa kulttuurin toimialojen empiiristä tutkimista.

Alueellisen kulttuurisatelliitin tietoja voidaan käyttää myös yksittäisten alueiden sisäisen rakenteen tutkimiseen, alueiden välisen tutkimisen lisäksi (Moilanen 2007). Sisäistä rakennetta voidaan tutkia esimerkiksi vertailemalla kulttuurin ja jonkin muun sektorin osuuksia. Erilaisilla satelliittitilinpidon menetelmillä tuotettuja tuloksia vertaillaessa tulee kuitenkin muistaa se, että toisin kuin kansantalouden tilinpidon perusjärjestelmässä, satelliittitilinpitoja tehtäessä sama kohde saatetaan luokitella kahteen eri paikkaan¹², jolloin niitä ei voida laskea yhteen, eikä niitä voi suoraan vertailla koko talouden tietoihin (SNA93, 21.52).

5.3 Kulttuuritoimialat

Satelliittitilinpidossa toimialaluokitukset ovat erittäin tärkeitä. Toiminnan laatu määritellään toimialaluokituksen perusteella, jolloin se on tärkein kriteeri kulttuuriin kuuluvan, ja siis satelliittiin mukaan laskettavan, toiminnan määrittelyssä. Tarkka määritelmä on erittäin tärkeä, kun halutaan arvioida kulttuurin kokoa taloudesta (Bille & Lorenzen 2008, 178). Vaihtoehtoinen tapa kulttuuritoiminnan erottamiseen voisi olla esimerkiksi ammattiluokituksen käyttäminen (Markusen & King 2003, 7).

Kainulaisen (2005, 40) mukaan tarkkojen rajanvetojen sijaan tulisi miettiä kulttuurin ”pitoisuuseroja” eri toimialoilla ja ammateissa. Myös Cowen (2008, 264–265) on sitä mieltä, että kulttuurin erottaminen muusta taloudellisesta

¹² kuten urheilulehdet sekä kulttuurin satelliittiin että urheilun satelliittiin

toiminnasta on nykyisin aina vain vaikeampaa, varsinkin uuden teknologisen kehityksen myötä. Throsbyn (2001, 112–113) mielestä kulttuuritoimialojen voi ajatella muodostavan ympyrän, jonka keskuksessa ovat selvästi kulttuuriset alat, kuten taiteet, näiden ympärillä ovat toimialat, joilla on selvästi kulttuurisen tuotoksen lisäksi muutakin tuotantotoimintaa, kuten julkaisutoiminta, ja kaikkein uloimpana toimialat, jotka ovat periaatteessa kulttuurin ulkopuolella, mutta joilla voi ajatella olevan jotain kulttuurista toimintaa, kuten mainostoimistot. (Throsby 2001, 112–113.) Joissain tutkimuksissa tuloksetkin on raportoitu niin, että toimialat on eroteltu kulttuuripitoisuuksien mukaan (Mitchell & Reynis 2004, 22–23). Kulttuurin toimialat voi myös jaotella ydinaloihin ja ei-ydinaloihin esimerkiksi niin, että ydinaloissa koko arvoketju kuuluu kulttuurin piiriin (Kulttuurin satelliittitilinpito 2008, 100).

Eurostatin (2007, 5) määritelmässä on kulttuuriseksi on laskettu vain ne toimialat, jotka kaikki jäsenvaltiot hyväksyvät kulttuuriksi. Nämä kulttuuritoiminnot on jaoteltu kahteen suuntaan ”sisällöllisiksi” (*domains*) sekä ”toiminnallisiksi” (*functions*) osa-alueiksi, joista ensimmäiseen kuuluu esimerkiksi kulttuuriperintö tai kirjallisuus ja jälkimmäiseen esimerkiksi säilyttäminen tai tuotanto (Heiskanen 2000, 11; Eurostat 2007, 5). Tällainen jaottelu on kuitenkin ongelmallinen, koska se ei ole yhteensopiva muiden käytössä olevien luokitusten kanssa (Heiskanen 2000, 11).

Kulttuuristen toimialojen määrittely on tässä tutkimuksessa pohjattu Kulttuurin satelliittitilinpidon (2008) toimialarajaukseen, joka on tehty tarkimmalla eli viisnumerotasolla. Valitut toimialat on listattu liitteeseen 1. Koska kansainvälistä suositusta määrittelylle ei ole, on eri maissa päädytty hieman erilaisiin toimialajakoihin, mikä vaikeuttaa tulosten kansainvälistä vertailua (Kulttuurin satelliittitilinpito 2008, 102). Kulttuuristen toimialojen määrittely on haastava tehtävä, joka olennaisesti vaikuttaa tuloksiin ja aiheuttaa eroja kulttuurin talousvaikutuksia arvioivissa tutkimuksissa (Kainulainen 2005, 48; van der Pol 2008, 347).

Nyt mukaan on otettu yhteensä 67 toimialaa, jotka on luokiteltu 18:aan samankaltaisia toimintoja sisältävään toimialaryhmään. Valitut toimialat sisältävät kulttuuriin kuuluvat toimialat, urheilun toimialat (hyvin suppeasti) sekä joitain toimialoja, joista vain osa kuuluu kulttuuriin. Tällöin on yritetty selvittää kulttuurin osuus, mikä onkin yksi kulttuurin satelliittitilinpidon haasteista (Gordon & Beilby-Orrin 2007, 21). Kulttuurin osuuden määrittely jollakin toimialalla on hankalaa siksi, että tämä osuus pitäisi arvioida uudestaan jokaisella tilastointikerralla. Jos osuus nimittäin pidetään samana, tilastoissa näkyy vain kyseisen toimialan muutokset, ei kulttuurin osuuden muutos, ja tällöin olisi sama, vaikka olisi otettu koko toimiala mukaan (Kulttuurin satelliittitilinpito 2008, 18).

Toisaalta voidaan kysyä, olisiko satelliitille tarvetta, mikäli kulttuuri olisi vaivattomasti erotettavissa olemassa olevista tilastoista. Brosion (1994, 18) mukaan esimerkiksi kulttuuria tukevia toimintoja on niin erilaisilla toimialoilla, ettei kulttuuria voi esittää kansantalouden tilinpidossa yhtenä sektorina. Ei

olekaan tarkoituksenmukaista pyrkiä rakentamaan kansantalouden tilinpidosta sellaista, että se kävisi sellaisenaan tarkasteluun kaikista mahdollisista näkökulmista (Bos 2006, 45).

Seuraamalla Kulttuurin satelliittitilinpidoon (2008) mallia toimialojen valinnassa varmistetaan vertailtavuus aiemmin koottuihin koko maan tietoihin. Lisäksi nämä toimialat ovat pitkälti samat Tilastokeskuksen kulttuuri- ja joukkoviestintätalastojen sekä julkisen kulttuuripolitiikan toiminta-alueen kanssa (Kulttuurin satelliittitilinpito 2008, 9). Kulttuuritilastoinnin lähtökohtana on Suomessa ollut Unescon kehikko kulttuuritilastoinnille (Kulttuurin arvo? 2006, 20). Mukaan on otettu kirjallisuus, musiikki, teatteri ja tanssitaide, kuvataide, museot ja kulttuuriperintö, kirjastot, muotoilu ja arkkitehtuuri, elokuva- ja muu audiovisuaalinen kulttuuri, kulttuurituotanto, televisio, radio ja lehdistö, sekä jonkin verran koulutusta, kulttuurihallintoa ja urheilua (Kulttuurin satelliittitilinpito 2008, 9). Nyt kulttuuria määriteltäessä tärkeää on ollut muoto eikä laatu – esimerkiksi kaikki televisio-ohjelmat ovat mukana ohjelmatyypistä riippumatta (Kulttuurin satelliittitilinpito 2008, 10). Toisin sanoen tuotteiden kulttuurista arvoa ei ole edes yritetty määritellä; tämän valinnan ongelmallisuutta on käsitelty tarkemmin alaluvussa 2.3.

Viisinumeroisen toimialajaottelun lisäksi kulttuurialoja voidaan jaotella myös muilla perusteilla. Niin sanottu nelijakoryhmittely yhdistää toimialat taiteen, joukkoviestinnän, muotoilun ja mainosalan sekä muihin, pääasiassa viihdekulttuurin, toimialoihin (Alanen 2004a, 18). Varsinkin tulosten raportoinnissa tällaiset yhteenkokoavat jaottelut ovat hyödyllisiä. Unescon kulttuuritilasto-ohjeessa toiminnot jaotellaan kymmeneen eri luokkaan (Horowitz 1981, 6). Myös jaottelua kahteentoista toimialaryhmään on käytetty (Helsingin kaupungin tietokeskus 2009). Liian suuria ryhmiä tulee kuitenkin välttää, sillä kuten esimerkiksi Power (2002) toteaa, on toimialojen välillä suurta vaihtelua esimerkiksi alueellista merkitystä tai työllistämisaikutusta tutkittaessa. Näitä ei saada esiin, mikäli kulttuurisektoria tarkastellaan liian aggregoituna. Tepperin (2002, 163–164) mukaan aineistoa tuleekin kulttuurin heterogeenisen kentän vuoksi aggregoida mahdollisimman vähän sitä analysoitaessa.

5.4 Sektorit kulttuurin näkökulmasta

Billen ja Lorenzenin (2008, 38) mukaan, kun kulttuuri käsitetään kulttuurisektorin kautta, tulee mukaan määritelmään monenlaista toimintaa laidasta laitaan, voittoa tavoittelevista yrityksistä julkisesti tuettuihin instituutioihin. Koska tässä tutkimuksessa yritetään selvittää koko kulttuurisektorin vaikutusta talouteen, täytyy käytettävässä aineistossa siis huomioida kaikkien institutionaalisten sektoreiden osuus kulttuuriin. Näitä ovat tässä tapauksessa julkisyhteisöt eli kunnat ja valtio, yritykset, yrittäjäkotaloudet sekä voittoa tavoittelemattomat yhteisöt (VTY:t)

(Kansantalouden tilinpito 1997–2006 2008, 172). Nämä on listattu tarkemmin liitteeseen 2.

Julkisen sektorin taloudellinen merkitys kulttuurille ilmenee pääasiassa erilaisten tukien muodossa. Julkisella sektorilla kuntien ja valtion tehtävät jakautuvat niin, että valtio huolehtii pääasiassa ammattitaiteen edistämisestä, kun taas kuntien tehtävänä on tukea kansalaisten kulttuuritoimintaa (Karttunen 2003, 11). Gordonin ja Beilby-Orrinin (2007, 29) mukaan tilastoidessa julkisen sektorin kulutusta kulttuuriin täytyy huomioida kaikkien muidenkin instituutioiden kuin vain kulttuuriministeriön kulut sekä eri tasojen, kuten valtioiden tai kuntien, kulut sekä varainsiirrot myös tasojen kesken. Lisäksi täytyy muistaa, että julkisen sektorin tuki kulttuurille voi jaettavan rahan lisäksi näkyä myös esimerkiksi verotuksessa tai alemmissa vuokrissa (Kainulainen 2005, 85; Gordon & Beilby-Orrin 2007, 30), mikä jää tässä aineistossa huomioimatta. Julkinen sektori on myös kulttuurin tuottaja, esimerkiksi kirjastojen kohdalla. Julkisen sektorin kulttuuripolitiikan tavoitteet kulttuurin tukemisessa tai tuottamisessa ovat pääosin yritysten tavoitteista poikkeavat, sillä julkisen sektorin tarkoituksena voi pitää esimerkiksi kulttuurin tasa-arvoisen saatavuuden varmistamista, toimimista aloilla, joilla markkinat eivät toimi tai vaikkapa taiteellisten arvojen edistämistä (Tohmo 2002, 35–40).

Kotitalouksien taloudellinen merkitys kulttuurille on erityisesti kulttuurin kulutus, eli kulttuurituotteiden ja -palvelujen kysyntä, joka luo toimintaedellytykset yrityksille ja VTY:ille. Kotitalouksien kulutuksen taloudellista arvoa selvitetään yleensä erilaisilla kyselyillä, jotka ovat usein valitettavan epämääräisiä (Gordon & Beilby-Orrin 2007, 32). Kotitalouksien kulttuurin kulutus vaihtelee esimerkiksi alueittain, ikäryhmittäin tai koulutustaustan mukaan (Kulttuuria alueittain 2007, 233; Liikkanen, Hanifi & Hannula 2006). Kotitalouksien kulutuksen aineisto ei kuitenkaan ole tarpeeksi kattavaa, jotta niiden alueellista kulutusta olisi voitu sisällyttää nyt käytettävään aineistoon. Kotitaloudet voivat myös tukea kulttuuria lahjoittamalla rahaa tai aikaa; kotitaloudet ovatkin merkittävä tuottaja harrastaja- ja vapaaehtoistasolla. Tämän toiminnan merkittävyyttä voidaan arvioida erilaisilla vapaa-aikatutkimuksilla, mutta sen taloudellisen arvon merkityksen arvioiminen on luonnollisesti vaativaa ja esimerkiksi tässä satelliittitilinpidadossa se jää huomioimatta. Sen sijaan mukaan tulee yrittäjäkotitaloudet, mikäli ne täyttävät Yritysrekisterin määritelmän yritykselle (Suomen yritykset 2007, 6).

Yritykset ovat sekä kulttuurin tuottajia että tukijoita. Varsinkin kun kulttuuri käsitetään kulttuuriteollisuudeksi, ovat yritykset merkittävimpiä kulttuurin tuottajia. Kulttuurialojen yritykset ovat keskimääräistä pienempiä (Kulttuuritilasto 2007 2009, 233). Lisäksi muilla toimialoilla toimivat yritykset voivat tukea kulttuuria lahjoituksilla tai sponsoroinnilla (Gordon & Beilby-Orrin 2007, 31).

Voittoa tavoittelemattomat yritykset eli VTY:t ovat yritysten ohella tärkeä kulttuurin tuottaja. VTY:jen taloudellisen merkityksen arvioimista vaikeuttaa se, että tilastotietoa VTY:istä on rajoitetusti. Lisäksi toiminta saattaa olla

taloudellisesti suppeaa, vaikka se olisi muuten laajaa, juuri toiminnan voittoa tavoittelemattoman luonteen vuoksi. Toisaalta VTY:jen toimintaa ei välttämättä lasketa kulttuuriseksi; esimerkiksi Ruotsissa kulttuurisia VTY:jä tuetaan usein muista kuin kulttuurisista syistä, kuten nuorisotyönä (Harding 2009).

Eri sektoreiden huomioiminen on erittäin tärkeää paitsi kattavan kuvan saamiseksi, myös kansainvälisen vertailtavuuden vuoksi, sillä eri maissa rahoitus on hoidettu eri tavoin niin, että esimerkiksi julkisen sektorin merkitys saattaa olla erilainen (OECD Workshop 2007, 3). Suoran ja epäsuoran julkisen tuen osuus vaihtelee myös maittain (Corder & Goldfarb 1996, 77–78). Tästä huolimatta on myös tutkimuksia, jotka keskittyvät esimerkiksi pelkästään julkiseen tai yrityssektoriin (Heiskanen 2000; Power 2002, 110). Sektoreiden merkitys vaihtelee myös toimialoittain; esimerkiksi teatteritoiminnan kohdalla julkisen sektorin merkitys on suuri (Karttunen 2003, 24).

5.5 Menetelmän puutteet

Satelliitin suurimmat puutteet johtuvat suuresta työmäärästä, kansantalouden tilinpidon rajoitteista sekä taloustieteen teorioiden vaillinaisuudesta.

Siitä, että nyt käytettävä satelliittitilinpito on pelkkä tarkennus kansantalouden tilinpitoon, seuraa se, että tarkastelun ulkopuolelle jää toissijainen kulttuurinen toiminta (esimerkiksi sivutoimialat), yritysten sisällä tapahtuva kulttuurinen toiminta (esimerkiksi yrityksen omat kirjastot tai museot) sekä kansantalouden tilinpidon ulkopuolinen toiminta, kuten vapaaehtoistyö tai harrastustoiminta (Gordon & Beilby-Orrin 2007, 21; OECD Workshop 2007, 1). Varsinkin nyt se, ettei sivutoiminta näy kansantalouden tilinpidossa on valitettavaa, sillä kaikkialla Euroopassa työn sivutoimisuus on kulttuurialoilla yleisempää kuin koko taloudessa keskimäärin (Eurostat 2007, 52). Myös vapaaehtoistyön merkitys kulttuurialoilla lienee suurempi kuin keskimäärin (Kulttuurin satelliittitilinpito 2008, 17). Toisaalta kansantalouden tilinpidolla on ollut tapana laajentua sisällyttämään aina vain enemmän tuotantoa, joten on mahdollista, että myös kulttuurin kannalta tärkeät, tällä hetkellä ulkopuolelle jätettävät toiminnat sisällytetään siihen joskus (Lequiller & Blades 2006).

Toimialaluokituksen käytöstä taas seuraa se, että tarkastelun ulkopuolelle jää se kulttuurinen toiminta, joka tapahtuu kulttuuriin kuulumattomilla toimialoilla, ja mukaan tulee myös jonkin verran ei-kulttuurista toimintaa. ”Täydellinen” kulttuurisatelliitti laskisi totta kai mukaan taloudellisen toiminnan jos, ja vain jos, se olisi kulttuurista (Kulttuurin satelliittitilinpito 2008, 72). Nykyisellä menetelmällä tähän ei päästä, sillä mukaan tulee kulttuurin toimialoilta myös ei-kulttuurista toimintaa, ja kulttuuriin kuulumattomilta toimialoilta ei saada mukaan (ainakaan kaikkea) kulttuurista toimintaa. Syynä tähän on toimialaluokituksen liian laajat ryhmät, jolloin kulttuuria ei aina voida erottaa suuremmasta kokonaisuudesta sekä se, että sivutoimialoja ei huomioida (Power 2002, 110; Tepper 2002, 162–163). Myöskin kulttuurialan työntekijöiden

erottaminen ammattiluokitusten avulla voi olla ongelmallista (O'Connor 2000), joten sekään ei tarjoaisi suoraa ratkaisua.

Toimialaluokitusten käyttämistä tutkimuksissa on lisäksi kritisoitu muun muassa sillä, että ne eivät kuvaa todellisuutta vaan ovat pelkästään viranomaistyön välineitä (Kainulainen 2005, 118). Lisäksi epämääräisistä määrittelyistä johtuen osa yrityksistä on luokiteltu väärille toimialoille (Power 2002, 110; 2003, 169; Kulttuurin satelliittitilinpito 2008, 42). Kuitenkin Bosin (1995, 16) mukaan kansantalouden tilinpidon luokitusten käyttämisen ansiosta satelliittitilinpidon ja kansantalouden tilinpidon yhteys säilyy ja tietojen vertailu tai saman jaottelun, eli käytännössä kulttuurin määritelmän, käyttö muissa tutkimuksissa on mahdollista (ks. myös Power 2002, 109–110).

Edellä mainittujen puutteiden korjaamisen esteenä on pääasiassa sopivan aineiston puuttuminen (Kulttuurin satelliittitilinpito 2008, 72). Satelliitin vaatima työ- ja datamäärä on yksi sen haitoista, sekä yksi syy siihen, ettei niitä ole vielä toteutettu montaa siitä huolimatta, että tiettävästi ensimmäisen kerran kulttuurinsatelliitin tekemistä ehdotti ranskalainen Maryvonne Lemaire jo vuonna 1986 (Kulttuurin arvo? 2006, 16; Gordon & Beilby-Orrin 2007, 21, 39, 47). Suurta, kerralla vaadittavaa työmäärää voi kuitenkin vähentää etenemällä asteittain kattavampaan satelliittiin (OECD Workshop 2007, 5). Nyt esimerkiksi jätetään suosiolla huomioimatta kulttuurin kerrannais- tai hyvinvointivaikutukset (Kulttuurin satelliittitilinpito 2008, 7). Tämä tietoinen valinta tulee kuitenkin pitää tarkasti mielessä tuloksia tulkittaessa ja muistaa, että monet kulttuurin vaikutuksista jäävät huomioimatta.

6 AINEISTO

Tutkimuksessa käytettävä aineisto on kerätty ensin kuntatasolla ja sen jälkeen se on aggregoitu seutukuntatasolle. Tarkasteltava aikaväli on vuodet 2001–2007, joista vuoden 2007 tiedot ovat ennakkollisia. Tarkastellun ajanjakson lyhyttä voi pitää puutteena, mutta siitä kärsivät monet muutkin tutkimukset, ja lyhyenkin aikavälin tarkastelu lisää empiiristä ymmärrystä kulttuurin merkityksestä (Power 2003, 169).

Käytetyt lähdeaineistot ovat pääosin samoja Tilastokeskuksen aineistoja kuin Kulttuurin satelliittitilinpidoissa (2008) käytetyt, tosin nyt mukana ovat myös vuodet 2006 ja 2007. Tietojen alueellistamisessakin on nojattu vahvasti Kulttuurin satelliittitilinpidoissa (2008) saatuihin tietoihin, ja mikäli eroavaisuuksia on ollut, on luvut täsmäytetty vastaamaan aiemmin julkaistuja koko maan tietoja. Jokaiselle sektorille oli käytössä omat lähdeaineistonsa, joten aineistoa laskettaessa sektorit on pidetty erillään aivan viimeiseen tietojen yhdistämiseen saakka. Eri sektoreiden lähdeaineistot sekä omat erityispiirteet esimerkiksi käytännön laskennassa on esitelty luvussa 6.2. Sitä ennen käydään kuitenkin vielä läpi käytettävät muuttujat.

6.1 Taloustoimet

Tutkittavia muuttujia valittaessa tärkeää on saatavuuden lisäksi ollut, miten hyvin ne kuvaavat kulttuurin merkitystä aluetaloudessa. García ym. (2003, 12) mukaan useimmin käytettävät muuttujat ovat bruttokansantuote markkinahintaan sekä työllisten kokonaismäärä, koska nämä kuvaavat parhaiten makrotaloutta ja niitä käytetään usein kuvaamaan hyvinvointia ja taloudellista kasvua.

Nyt tärkein tutkittava muuttuja on *arvonlisäys*. Arvonlisäys on verrannollinen bruttokansantuote- eli BKT-lukuun (Kulttuurin satelliittitilinpito 2008, 19). Tällä aineistolla kulttuurin BKT:ta ei voida laskea, sillä siihen päästäkseen arvonlisäykseen pitäisi vielä lisätä tuoteverot ja vähentää tuotetukipalkkiot, ja Suomessa ei ole olemassa markkinahintaista BKT-tietoa tässä käytettävällä viisinumero-toimialatasolla. Muunnos arvonlisäyksestä BKT:seen voitaisiin tehdä vain koko talouden tasolla. (Kulttuurin satelliittitilinpito 2008, 19.) BKT-yhteyden vuoksi arvonlisäystä voidaan Gordonin ja Beilby-Orrinin (2007, 26) mukaan pitää tärkeimpänä taloudellisena indikaattorina. Lisäksi on laskettu *tuotos*, sillä se on ollut välttämätöntä arvonlisäyksen saamiseksi.

Toinen tärkeä muuttuja on *työllisyys*. Työllisiin on määritelmän mukaisesti laskettu henkilöt, ei esimerkiksi henkilötyövuosia. Kulttuurialoja tutkittaessa työllisyyden tutkiminen on mielekästä, koska kulttuurialat ovat muiden palvelualojen tavoin työvoimavaltaisia aloja (Kulttuurin satelliittitilinpito 2008,

50; Helsingin kaupungin tietokeskus 2009, 5). Van der Polin (2008, 345) mukaan kulttuurin työpaikkojen laatu on usein myös parempi kuin talouden sektoreilla keskimäärin, esimerkiksi työviihtyvyyden osalta. Tämä on hyvä huomioida myös kulttuurin työpaikkojen roolia arvioitaessa. Van der Polin (2008, 349) mukaan aineiston keräyksen vaikeuksista johtuen kulttuurialojen työntekijöiden määrä on todennäköisemmin aliarvioitu kuin yliarvioitu. Jotta saataisiin oikea käsitys kulttuurityöntekijöiden määrästä, tulisi ideaalitulanteessa huomioida sekä kulttuuritoimialoilla että kulttuuriammateissa, mutta muilla toimialoilla työskentelevät henkilöt. Tästä on esimerkkinä muotoilijat teollisuuden toimialoilla. (Gordon & Beilby-Orrin 2007, 26; Eurostat 2007, 51; van der Pol 2008, 348–349.) Käytettävän aineiston puitteissa tämä ei kuitenkaan ole nyt mahdollista, vaan myös työntekijöiden osalta tieto perustuu kulttuurin toimialoille laskettavan toiminnan työllistämistä henkilöistä. Gordonin ja Beilby-Orrinin (2007, 26) mukaan kulttuurin työntekijät voi esittää taulukon 1 mukaisesti:

TAULUKKO 1 Kulttuurin työntekijät (Gordon & Beilby-Orrin 2007, 26)

	Kulttuuriset toimialat	Ei-kulttuuriset toimialat
Kulttuuriset ammatit	A	B
Ei-kulttuuriset ammatit	C	D

Heidän mukaansa mukaan tulisi laskea sekä kaikki kulttuurisilla toimialoilla työskentelevät että kulttuurisissa ammateissa muilla toimialoilla työskentelevät ($A+B+C$), mutta nyt mukana on pelkästään kulttuurisilla toimialoilla työskentelevät ($A+C$). Tämä kuvaakin juuri kulttuurin *toimialojen* työllistävää vaikutusta, ei kaikenkattavasti kulttuurin työllistämiä.

6.2 Alueellisen kulttuurin satelliittitilinpidoon lähdeaineistot

Yrityksien tietojen laskennassa on käytetty aluetilinpidoissa käytettyä aineistoa. Yritysrekisterissä ovat mukana yritykset ja kotitaloudet, jotka työllistävät enemmän kuin puoli henkilöä tai joiden liikevaihto on yli 9636 euroa (Suomen yritykset 2007–2009). Kyseisessä aineistossa ovat sekä yrittäjät että yrittäjäkotitaloudet. Aineistosta saatiin tuotos ja välituotekäyttö, joiden avulla laskettiin arvonlisäys kaavan (1) mukaisesti, sekä palkansaajat ja yrittäjät, jotka yhteen laskemalla saadaan työlliset.

Aineistosta poimittiin mukaan kulttuurisatelliitissa käytettävät toimialat. Joitakin muutoksia aluetilinpidoon aineistoon tehtiin tietyillä toimialoilla, kuten myös Kulttuurin satelliittitilinpidoissa (2008). Poikkeukset on merkitty liitteessä 1 kunkin toimialan kohdalle. Vertailukelpoista aineistoa oli yritysten osalta saatavilla aluetilinpidoon mukaisesti laskettuna ainoastaan vuosilta 2002–2007*, joten vuoden 2001 kohdalla on toisesta aineistosta laskettu kunnittain ja toimialoittain liikevaihdon muutos vuoteen 2002, ja tällä perusteella on

estimoitu vuoden 2001 arvonlisäys, tuotos ja työlliset vuoden 2002 aineiston pohjalta. Esimerkiksi arvonlisäykselle on käytetty kaavaa (6).

$$(6) \quad VA_{r2001}^i = VA_{r2002}^i \times \frac{LV_{r2001}^i}{LV_{r2002}^i},$$

jossa VA_{rt}^i on arvonlisäys alueella r ja toimialalla i vuonna t ja LV_{rt}^i on liikevaihto alueella r ja toimialalla i vuonna t.

Kuntien osalta tiedot on ilmoitettu tehtävittäin, jotka on kulttuurisatelliittia varten luokiteltu toimialoille. Tämä luokittelu on esitetty taulukossa 2. Kunta-aineistossa ongelmana on, että vuosina 2001–2005 kunnat ovat käyttäneet raporteissaan tehtäväluokkaa "museot, teatterit ja orkesterit", vaikka toimialaluokituksessa museot ja näyttämö- ja konserttitoiminta ovat eri toimialoilla. Näiltä vuosilta tieto on jaettu kahdelle toimialalle (92312 ja 92520) samoin osuuksin kuin on käytetty Kulttuurin satelliittitilinpäidossa (2008), mikäli kunnissa oli muinakin vuosina kumpaakin toimintaa tai mikäli kunnassa ei ollut kumpaakaan toimintaa enää myöhempinä vuosina. Muussa tapauksessa tehtäväluokka kohdistettiin sille toimialalle, jolla muina vuosina oli toimintaa.

TAULUKKO 2 Kuntien tehtäväluokkia vastaavat toimialat

Tehtäväluokka	TOL2002
Puistot ja yleiset alueet	01410 <i>Kasvinviljelyä palveleva toiminta, maisemanhoito</i>
Yleinen kulttuuritoimi	75121 <i>Opetuksen ja kulttuuriasiain hallinto</i>
Muu kulttuuritoiminta	75121 <i>Opetuksen ja kulttuuriasiain hallinto</i>
Teatterit ja orkesterit	92312 <i>Näyttämö- ja konserttitoiminta</i>
Teatteri, tanssi ja sirkustoiminta	92312 <i>Näyttämö- ja konserttitoiminta</i>
Musiikkitoiminta	92312 <i>Näyttämö- ja konserttitoiminta</i>
Teatteri ja konserttitoiminta	92312 <i>Näyttämö- ja konserttitoiminta</i>
Kirjasto	92510 <i>Kirjastot ja arkistot</i>
Kirjastotoimi	92510 <i>Kirjastot ja arkistot</i>
Kirjastot ja arkistot	92510 <i>Kirjastot ja arkistot</i>
Museot	92520 <i>Museot, näyttelyt ja historiallisten paikkojen ja rakennusten suojelu</i>
Museo- ja näyttelytoiminta	92520 <i>Museot, näyttelyt ja historiallisten paikkojen ja rakennusten suojelu</i>
Museot, näyttelyt ja rakennusten suojelu	92520 <i>Museot, näyttelyt ja historiallisten paikkojen ja rakennusten suojelu</i>
Liikunta ja ulkoilu	92620 <i>Urheilutoiminta</i>
Urheilulaitokset	92620 <i>Urheilutoiminta</i>
Monitoimitalot	92620 <i>Urheilutoiminta</i>
Museot, teatterit ja orkesterit	38,1 % 92520, 61,9 % 92312 ¹

¹ mikäli kunnassa kyseisiä toimintoja myös muina vuosina

Kuntien työntekijöistä oli olemassa erikseen koko- ja osa-aikaiset työntekijät, ja nämä laskemalla yhteen saatiin kansantalouden tilinpidon mukaiset työntekijät. Työntekijöistä oli vertailukelpoista, alueellista aineistoa saatavilla vain

vuodesta 2002 alkaen, joten vuoden 2001 luvut estimoitiin käyttäen vuoden 2002 osuuksia ja vuoden 2001 koko maan tietoa kaavan (7) mukaisesti.

$$(7) \quad E_{2001}^{ri} = E_{2002}^{ri} \times \frac{E_{2001}^i}{E_{2002}^i},$$

jossa E_t^{ri} on työllisten määrä alueella r ja toimialalla i vuonna t ja E_t^i on työllisten määrä koko maassa toimialalla i vuonna t . Vuoden 2007 osalta tiedot olivat osittain puutteelliset, joten näiden tapausten kohdalla estimoitiin tason pysyneen samana. Käytännössä siis käytettiin vuoden 2006 tietoja suhteutettuna vuoden 2007 koko maan tasoon.

Valtion toiminnasta kulttuuriin kuuluvaksi on katsottu vain muutamat virastot tai niiden osa. Tiedot on saatu jokaisesta virastosta erikseen. Kaikista valtion virastoista saatiin selville niiden työntekijöiden määrä eri kunnissa sekä muut tiedot yhteensä koko maasta. Muiden taloustoimien alueellistaminen on tehty työntekijöiden prosenttiosuuksien perusteella niiden virastojen kohdalla, joilla on toimintaa useassa kunnassa.

Voittoa tavoittelemattomien yhteisöjen osalta aineisto on luultavasti kaikkein puutteellisim, mutta kuitenkin sama kuin kansantalouden tilinpitoa laskettaessa käytettävä. Ongelmana on varsinkin se, että tietyt toimialat (esimerkiksi toimiala muualla mainitsemattomat muut järjestöt) sisältävät paljon sekä kulttuuriin kuuluvaa että kuulumatonta toimintaa, mutta näiden erottaminen on käytännössä mahdotonta. Käytännössä nyt VTY:istä on mukaan otettu pelkästään tietyillä 92-toimialoilla toimivat yhteisöt. VTY:istä aidosti olemassa oleva tieto on maksetut palkat, josta saadaan arvonlisäys kaavan (3) mukaisesti. Tuotos ja työlliset on laskettu kertomalla arvonlisäys samalla tavalla kuin Kulttuurin satelliittitilinpidoissa (2008).

Taulukossa 3 on vielä tiivistettynä taloustoimien alueellistamismenetelmät eri sektoreilla.

TAULUKKO 3 Taloustoimien laskenta- ja alueellistamismenetelmät

Sektori	Tuotos	Arvonlisäys	Työlliset
valtio	yrittäjajako	yrittäjajako	alhaalta ylös -menetelmä
kunnat	alhaalta ylös -menetelmä	alhaalta ylös -menetelmä	alhaalta ylös -menetelmä ¹
VTY:t	toimialajako	alhaalta ylös -menetelmä	toimialajako
yhtymät	alhaalta ylös -menetelmä ¹	alhaalta ylös -menetelmä ¹	alhaalta ylös -menetelmä ¹

¹ vuosi 2001 toimialajalla

6.3 Aluejako

Aineiston laskeminen on tehty kuntatasolla. Suurin osa tiedoista on ollut saatavilla tällä tasolla, ja tietojen aggregointia vältettiin, jotta erilaiset aluejaot olisivat mahdollisia ja jotta myöhemmin tulevat muutokset esimerkiksi

kuntaliitosten vuoksi eivät aiheuttaisi ongelmia myöhempien vuosien laskennassa. Kuntajakona on käytetty kulloisenkin vuoden kuntajakoa; esimerkiksi vuonna 2005 lakkautettu kunta on mukana vuosien 2001 ja 2004 välisellä ajalla.

Varsinaisessa tietojen analysoinnissa on käytetty vuoden 2007 seutukuntajakoa. Seutukunnat ovat vähintään kahden kunnan muodostamia ja niiden muodostamisessa kriteereinä on kuntien välinen yhteistyö, työssäkäynti ja liikenneyhteydet. Vuonna 2007 Suomessa oli 77 seutukuntaa. (Kunnat ja kuntapohjaiset aluejaot 2007 2007, 9.) Lista seutukunnista sekä kartta niistä on liitteessä 3.

Seutukuntien hyvänä puolena voi pitää sitä, että ne ovat melko pieniä alueita, jotka muodostavat tiiviitä ja melko homogeenisiä kokonaisuuksia. Esimerkiksi Rushton (2007) painottaa mahdollisimman pienen aluejaon käyttöä kulttuurin keskittymien ja niiden seurauksien tutkimisessa. Myös muiden aineistojen saatavuus on parempi seutukunnittain kuin esimerkiksi kunnittain. Toisaalta seutukuntajako muuttuu usein, mitä voidaan pitää sen huonona puolena. Samoin kuin on toimialojen aggregoinnin kanssa, tarkemmalla aluejaolla voidaan paremmin erottaa alueiden erilaiset rakenteet ja kehitys, mistä syystä seutukuntajako käyttäminen esimerkiksi maakuntajako sijaan on perusteltua. Esimerkiksi De Propis ym. (2009, 33) saavat erilaisilla aluejaolla hyvin erilaisia tuloksia tutkiessaan luovien alojen klustereita. Heidän mukaansa suurempia alueita tutkittaessa saadaan selville kansallisesti tärkeät keskittymät, kun taas tarkemmalla aluejaolla löydetään pienempiä keskittymiä, jotka voivat olla paikallisesti hyvinkin tärkeitä, vaikkeivät sitä olekaan kansallisella tasolla. (De Propis ym. 2009, 33.)

6.4 Muut aineistot

Osana tutkielmaa lasketun alueellisen kulttuurin satelliittitilinpidoon lisäksi analyysissä on käytetty myös muita Tilastokeskuksen aineistoja. Tärkein näistä on aluetilinpidoon osana tuotettava tuotannon ja työllisyyden aluetilit -tilasto. Tilaston tietojen avulla kulttuurisatelliitin tietoja on suhteutettu muun muassa alueiden väkilukuun tai koko arvonlisäykseen. Aineisto on saatavilla vuodesta 1975 alkaen, mutta nyt sitä käytettiin ainoastaan vuosilta 2001–2007*. Viimeisimmän vuoden tiedot olivat vielä ennakkollisia. Aineistossa käytetty aluejako on ollut vuoden 2007 seutukuntajako, eli sama kuin alueellisessa kulttuurin satelliittitilinpidoissa.

7 KULTTUURIN TOIMIALOJEN MERKITYS JA SIOITTUMINEN SUOMESSA

Kuten luvussa 3 todettiin, kulttuurin toimialat eivät ole tasaisesti sijoittuneet ympäri kansantaloutta, vaan ne voivat olla hyvin keskittyneitä. Tästä syystä kulttuurin merkitys taloudelle vaihtelee alueittain. Tässä luvussa tutkitaan, miten tämä sijoittuminen on tapahtunut Suomessa siten kuin kulttuuritoimintaa mitataan alueellisessa kulttuurin satelliittitilinpidoissa. Ensin tarkastellaan kulttuurin merkitystä alueiden näkökulmasta, eli sitä, miten paljon alueella on kulttuuria, absoluuttisen määrän lisäksi suhteutettuna sekä väkilukuun että muuhun tuotantoon. Lisäksi muutamalla valitulla seutukunnalla tarkastellaan tuotannon jakautumista eri toimialaryhmiin, eli kulttuuritoiminnan toimialarakennetta. Faktorianalyysillä tutkitaan, mitkä toimialat sijoittuvat tyypillisesti samoille alueille. Sen jälkeen tarkastellaan aluetalouksien merkitystä kulttuurin näkökulmasta, eli sitä, miten paljon kulttuuria eri alueilla on suhteutettuna koko maan kulttuurituotantoon. Lisäksi tarkastellaan muutaman valitun toimialaryhmän sijoittumista Suomessa sekä tutkitaan, millaisia eroja toimialojen sijoittumisessa on havaittavissa.

Vaikeutena peräkkäisiä vuosia verratessa on se, että laskettu arvonlisäys on käypähintainen, ei kiinteähintainen. Tällöin luvuista ei voida erottaa, mikä osuus kasvusta johtuu volyymin, ja mikä hinnan, noususta. Aidon vertailtavuuden saavuttamiseksi arvonlisäys tulisi laskea kiinteähintaisena ja väestöön suhteutettuna (Lequiller & Blades 2006). Tästä syystä usein onkin esitetty per capita -lukuja. Toisaalta myös hinnannousun voi ajatella olevan ainakin osittain samansuuruista alueiden välillä, jolloin tässä tutkimuksessa alueiden välisessä vertailussa ei haittaa niin paljon, että luvut ovat käypähintaisia.

7.1 Alueiden näkökulma

7.1.1 Kaikki kulttuurin toimialat

Taulukossa 4 on tarkasteltu alueellisen kulttuurin satelliittitilinpidon muuttujien mediaania, keskiarvoa ja keskihajontaa. Mediaani kertoo suuruusjärjestyksessä keskimmäisimmän arvon. Mediaani esitetään keskiarvon lisäksi siksi, että keskiarvossa todella suuret arvot saavat suuremman painoarvon, joten mediaani käy paremmin vinoihin jakaumiin. Suurin osa tämän aineiston mediaaneista ja keskiarvoista eroaa toisistaan. Keskihajonta kuvaa sitä, kuinka paljon havainnot eroavat keskiarvosta ja kuinka paljon aineistossa on vaihtelua.

TAULUKKO 4 Muuttujien mediaanit, keskiarvot ja keskihajonnat¹ vuosina 2001–2007*.

Muuttuja	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007*
Arvonlisäys	10,2	11,8	12,3	12,6	12,7	13,3	13,9
(milj. euroa)	58,8 (262,5)	61,6 (272,0)	61,9 (270,6)	66,2 (289,7)	69,5 (310,0)	73,0 (327,5)	77,5 (348,6)
Arvonlisäys per capita (euroa/hlö)	332,5 430,6 (349,8)	365,1 473,0 (396,6)	365,7 487,8 (453,1)	402,0 502,2 (367,9)	419,8 520,6 (377,9)	437,2 547,2 (389,1)	463,1 570,1 (415,6)
Kulttuurin arvonlisäysosuus (%)	1,9 2,2 (1,3)	2,0 2,4 (1,3)	2,0 2,4 (1,3)	2,1 2,4 (1,2)	2,2 2,4 (1,2)	2,1 2,4 (1,2)	2,0 2,3 (1,2)
Työlliset (100 henkeä)	3,6 15,9 (65,5)	3,7 16,0 (65,1)	3,7 16,0 (63,8)	3,6 16,1 (63,9)	3,5 16,3 (65,4)	3,7 16,6 (66,6)	4,0 17,1 (69,0)
Työlliset per capita (henkeä/100 hlö)	1,1 1,3 (0,9)	1,2 1,3 (0,8)	1,2 1,3 (0,8)	1,3 1,4 (0,8)	1,2 1,4 (0,8)	1,2 1,4 (0,8)	1,2 1,4 (0,9)
Kulttuurin työllisyysosuus (%)	2,8 3,1 (1,5)	3,0 3,2 (1,4)	3,0 3,2 (1,4)	3,1 3,3 (1,5)	3,1 3,3 (1,4)	3,0 3,3 (1,4)	3,0 3,3 (1,4)
Tuotos (milj. euroa)	22,0 140,3 (680,8)	22,2 147,5 (715,2)	24,4 148,2 (715,6)	23,8 149,8 (724,1)	23,7 159,1 (779,3)	26,7 167,0 (817,2)	29,5 177,0 (869,3)
Tuotos per capita (euroa/hlö)	683,8 982,2 (1156,3)	754,3 1087,0 (1568,7)	752,0 1133,2 (1829,5)	751,2 1020,2 (919,8)	794,0 1075,2 (922,1)	825,9 1127,9 (944,5)	878,6 1192,6 (1008,1)
Kulttuurin tuotososuus (%)	1,9 2,4 (1,8)	1,9 2,5 (2,0)	1,9 2,5 (2,1)	1,8 2,3 (1,5)	2,0 2,4 (1,5)	1,9 2,3 (1,5)	1,9 2,2 (1,5)

¹ Keskiarvot ilmoitettu kursiivilla mediaanien alapuolella. Keskihajonnat suluisissa.

Taulukosta 4 käy ilmi, että arvonlisäyksen, työllisyyden ja tuotoksen keskihajonnat ovat erittäin suuria. Näin ollen kulttuurin määrässä on suuria vaihteluja alueittain. Keskihajonnat ovat myös kasvaneet tarkasteluajanjaksolla, joten erot seutukuntien välillä ovat kasvaneet. Väestöön suhteutettuna keskihajonnat ovat pienempiä, jolloin osa eroista on alueiden kokoon liittyviä. Tuotoksen kohdalla tosin myös tämä keskihajonta on suurehko. Työllisten osalta mediaani ja keskiarvo suhteutettuna väestöön ovat melko samansuuruiset, joten työllisissä ei ole yksittäisiä suuria outlier-tyyppisiä havaintoja, jotka vääristäisivät keskiarvoa. Kulttuurin osuus alueiden kaikkien toimialojen arvonlisäyksestä, työllisistä ja tuotoksesta on pysynyt vakaana tarkastellulla ajanjaksolla.

Taulukossa 5 tarkastellaan kaikkien kulttuurin toimialojen absoluuttisesti mitattua arvonlisäystä vuosien 2001–2007* keskiarvona. Helsingin seutukunta on aivan omaa luokkaansa, sillä sen kulttuurin arvonlisäys on joka vuosi ollut noin kahdeksan kertaa niin suuri kuin toisena olevan seutukunnan, ollen keskiarvoltaan noin 2,5 miljardia euroa. Tulos ei ole yllättävä, sillä se on väkiluvultaan suuri pääkaupunkiseutu. Helsingin seutukunnan jälkeen tulevat Tampereen ja Turun seutukunnat, jotka ovat keskenään melko tasaväkiset. Niiden kulttuurin arvonlisäys on ollut yli 300 miljoonaa euroa. Helsingin, Turun ja Tampereen seutukuntien jälkeen suurimmat kulttuurikeskittymät ovat Oulun, Jyväskylän ja Lahden seutukunnat, joiden euromääräinen kulttuurin arvonlisäys on ollut 140 miljoonan euron tuntumassa tutkittuina vuosina. Pienin kulttuurin arvonlisäys syntyy Ålands skärgårdin seutukunnassa, joka onkin Suomen pienin seutukunta myös väestöltään. Verrattuna väestöön taulukon 5 seutukunnista ainoastaan Jyväskylän, Vaasan ja Mikkelin seutukunnat ovat väestöään korkeammilla paikoilla.

TAULUKKO 5 Kulttuurin arvonlisäys ja arvonlisäyksen kasvu keskiarvona vuosilta 2001–2007* seutukunnittain¹.

Seutukunta	Kulttuurin arvonlisäyksen keskiarvo, milj. euroa	Kulttuurin arvonlisäyksen kasvu, %/v.	Kasvu koko talouden kasvua suurempaa, +=kyllä, -=ei
1. Helsinki	2591,8	4,9	+
2. Tampere	338,8	4,4	+
3. Turku	324,8	4,5	+
4. Oulu	141,3	7,3	+
5. Jyväskylä	136,2	3,9	+
6. Lahti	132,2	3,6	+
7. Pori	83,1	3,1	-
8. Kuopio	78,2	3,1	+
9. Vaasa	74,4	8,9	+
10. Mikkel	73,4	2,2	-
75. Torniolaakso	2,4	11,3	+
76. Joutsa	1,4	14,9	+
77. Ålands skärgård	0,2	5,6	-
KOKO MAA	5153,0	4,7	+

¹ Mukana kymmenen suurimman ja kolmen pienimmän arvonlisäyksen seutukuntaa.

Kulttuurin määrä on kasvanut kaikissa seutukunnissa, mutta kasvuprosenteissa on isoja suuruuseroja. Kasvua tarkasteltaessa on laskettu vuosittaisen kasvun keskiarvo vuosilta 2001–2007* käyttäen kaavaa (8).

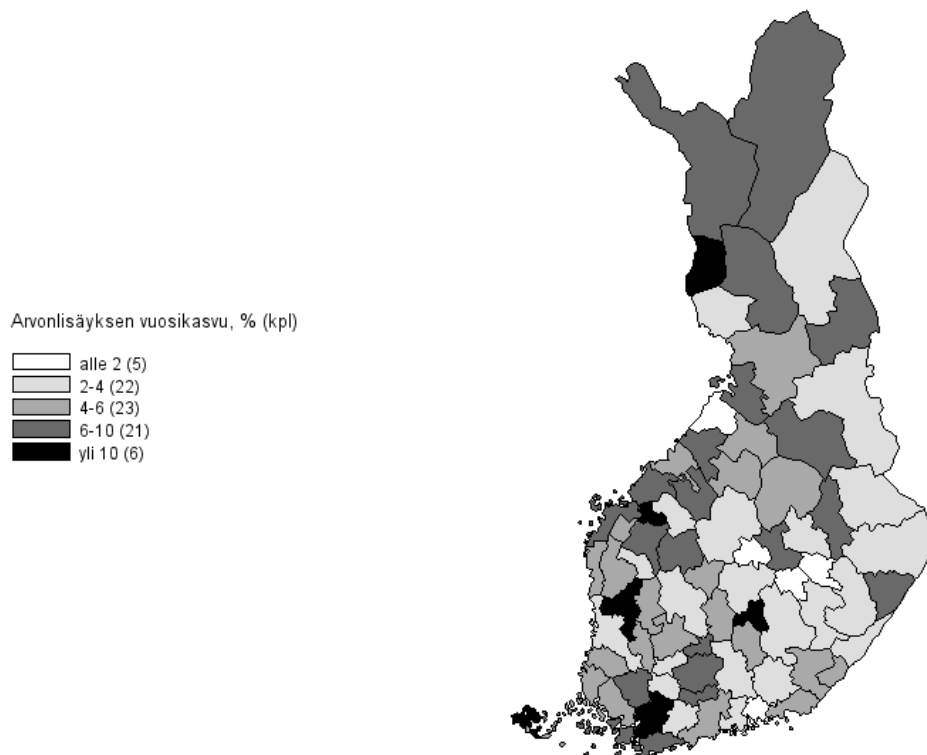
$$(8) \quad \text{kasvu } \% / v. = \sum_{t=2001}^{2007} \left(\frac{X_t - X_{t-1}}{X_{t-1}} \right) / 6 v. \times 100 \%,$$

jossa X_t on muuttujan X arvo vuonna t ja kasvu on vuosittainen kasvuprosentti.

Euromääräistä arvonlisäystä käytettäessä kaikkein eniten kulttuurin toimialojen arvonlisäys on kasvanut Härmänmaan seutukunnassa, jossa se on

kasvanut vuosittain jopa yli 20 prosenttia. Seuraavana on Joutsan seutukunta 15 prosentin vuosikasvulla. Lisäksi Ålands langsbygden, Pohjois-Satakunnan, Tornionlaakson ja Salon seutukunnissa vuosikasvu oli yli 10 prosenttia. Suurimmissa seutukunnissa kasvu oli koko maan kasvun tasoa.

Kasvun alueellinen jakautuminen on esitelty kuviossa 2. Korkean kasvun seutukunnat ovat sijoittuneet melko tasaisesti ympäri maata, painottuen kuitenkin läntisiin seutukuntiin. Sinänsä kasvu on jakautunut tasaisesti seutukuntien välillä, sillä sekä korkean että matalan kasvun alueita on yhtä paljon. Kulttuurin kasvu on ollut koko talouden kasvua korkeampi jopa 44 seutukunnassa 77 seutukunnasta. Kulttuurin alueellinen kasvu on siis suurimmassa osassa seutukunnista ollut muuta taloutta nopeampaa, mutta on myös monia alueita, joilla näin ei ole. Koko maassa kulttuuri kasvoi 0,5 prosenttiyksikköä koko taloutta nopeammin arvonlisäyksellä mitattuna. Käsitys, että kulttuuri voisi olla yksi taloudelliseen kasvuun johtava toimiala, voi siis toteutua ainakin joillain alueilla. Koko maan tasolla ero on kuitenkin melko vaatimaton.



KUVIO 2 Kulttuurin arvonlisäyksen vuosikasvu 2001–2007* seutukunnittain. Suluissa on luokkaan kuuluvien seutukuntien määrä.

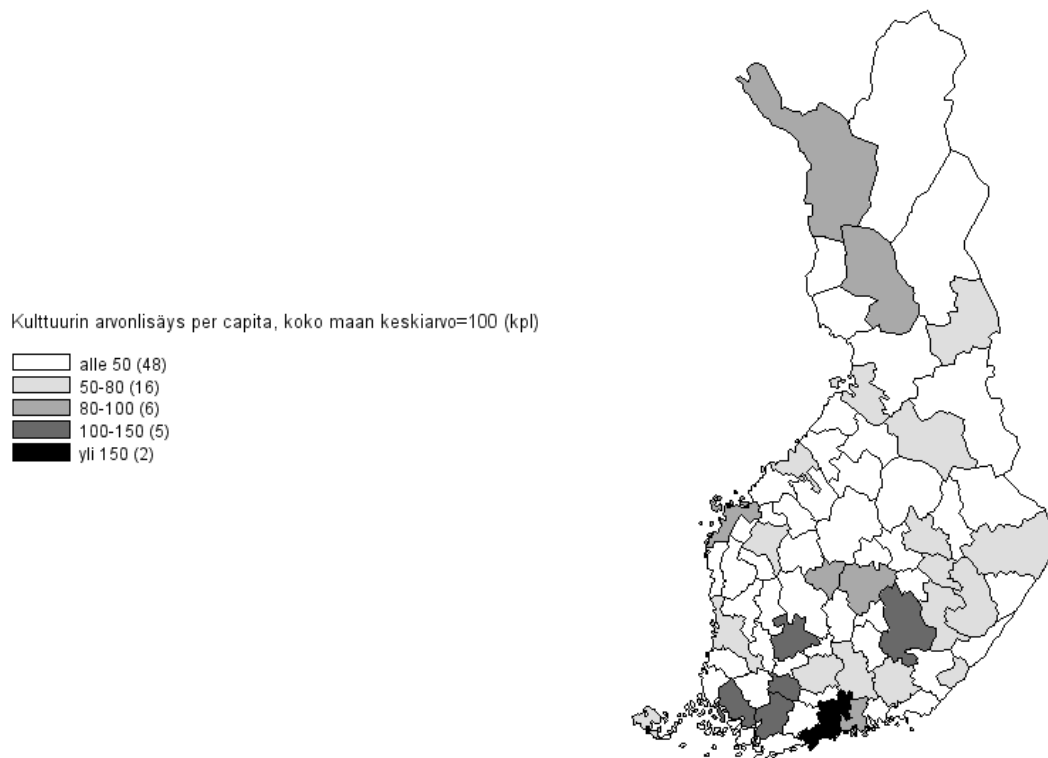
Taulukon 5 luvuissa ei ole huomioitu lainkaan seutukuntien kokoeroja, vaikka ne ovat selvästi tärkeä selittäjä. Kun arvonlisäyksen suhteuttaa väestömäärään, saadaan parempi kuva kulttuurin suhteellisesta merkityksestä eri alueilla. Näin on tehty taulukossa 6. Nyt Helsingin seutukunnassa on enää toiseksi eniten

kulttuuria, sillä Mariehamns stadin seutukunta menee sen ohi. Näissä kahdessa seutukunnassa on lähes kaksi kertaa suurempi kulttuurin arvonlisäys per capita kuin kolmantena olevassa Forssan seutukunnassa. Tämän jälkeen tulevissa kärkipään seutukunnissa ei ole suuria eroja. Suuria arvonlisäyksiä per capita on sekä pienissä että suurissa seutukunnissa. Kuviosta 3 käy ilmi, on suurimmassa osassa maata kulttuurin arvonlisäys per capita alle puolet koko maan keskiarvosta. Vain seitsemässä seutukunnassa, edellä mainittujen lisäksi Salon, Turun, Tampereen ja Mikkelin seutukunnissa tulos on koko maan keskiarvoa suurempi. Kaikki nämä seutukunnat ovat Etelä-Suomessa. Edelleen pienin arvonlisäys on Ålands skärgårdin seutukunnassa. Seutukuntien välillä on suuria eroja, ja kulttuurin saavutettavuus ja tarjonta voi olla hyvinkin vähäistä.

TAULUKKO 6 Kulttuurin arvonlisäys per capita (euroa/henkilö) ja sen kasvu seutukunnittain¹ vuosien 2001–2007* keskiarvona.

Seutukunta	VA per capita	Kasvu
1. Mariehamns stad	2318,4	3,8
2. Helsinki	2117,9	4,0
3. Forssa	1223,6	4,1
4. Salo	1121,5	10,5
5. Turku	1089,7	3,9
6. Tampere	1069,0	3,1
7. Mikkelä	1019,3	2,6
8. Keuruu	928,5	6,9
9. Tunturi-Lappi	913,6	9,2
10. Jyväskylä	838,2	2,8
75. Siikalatva	143,5	7,1
76. Länsi-Saimaa	121,1	6,3
77. Ålands skärgård	98,8	5,8
KOKO MAA	984,2	4,4

¹ Mukana kymmenen suurimman ja kolmen pienimmän arvonlisäyksen seutukuntaa.



KUVIO 3 Kulttuurin arvonnäkö per capita vuonna 2006 indeksoituna koko maan keskiarvoon. Suluissa on luokkaan kuuluvien seutukuntien määrä.

Lisäksi tulokset myötäilevät Heilbrunin ja Grayn (2001) teoriaa siitä, että suurissa kaupungeissa on paitsi absoluuttisesti, myös väestöön suhteutettuna enemmän kulttuurituotantoa kuin väkimmäältään pienillä alueilla. Arvonnäköksen per capita korrelaatio väkiluvun kanssa on positiivinen ja tilastollisesti erittäin merkitsevä. Tämä pätee vaikka Helsingin seutukunta poistettaisiin aineistosta. Korrelaatio näkyy myös siinä, että kahdenkymmenen per capita arvonnäköksellä suurimman seutukunnan joukosta kahdeksan on kymmenen väestöltään suurimman seutukunnan joukossa. Mikäli väkiluku ei vaikuttaisi kulttuurin arvonnäköksen per capita määrään, niitä tulisi olla mukana vain kolme. Sen sijaan kahdenkymmenen per capita arvonnäkökseltään vähäisimmän seutukunnan joukossa ei ole lainkaan väkimmäältään suurimpia seutukuntia.

Taulukossa 7 on kymmenen suurimman seutukunnan osuus koko maan väestöstä, kulttuurin arvonnäköksestä sekä koko taloudesta. Kulttuurituotannon keskittyneisyys on vuosien 2001 ja 2007 välillä hieman vähentynyt. Se on silti huomattavasti sekä muuta tuotantoa että väestöä keskittyneempää. Lisäksi mikäli asutus jatkaa keskittymistään, myös kulttuurin voidaan olettaa keskittyvän entistä enemmän.

TAULUKKO 7 Kymmenen suurimman seutukunnan osuus verrattuna koko maahan, %

	Väestöosuus	Kulttuuriosuus	Arvonlisäysoosuus
vuosi 2001	53,4	77,7	62,8
vuosi 2006	54,7	76,7	63,2
vuosi 2007*	55,0	77,1	63,0

Kun kulttuurin arvonlisäystä verrataan alueen koko arvonlisäykseen, saadaan selville kulttuurin alueellinen merkitys tai ”kulttuuri-intensiteetti” (Tilastokeskus 2010). Tämä on laskettu kaavalla (9).

$$(9) \quad VAS_r^c = VA_r^c / VA_r,$$

jossa VAS_r^c on kulttuurin arvonlisäyksen osuus alueella r , VA_r^c on kulttuurin arvonlisäys alueella r ja VA_r on alueen r kaikkien toimialojen arvonlisäys. Samaa kaavaa on käytetty myös esimerkiksi laskettaessa kulttuurin työllisten osuutta ES_r^c ja tiettyjen toimialojen osuutta kaikesta kulttuuritoiminnasta. Tällöin oikeanpuoleinen termi on ollut VA_r^i / VA_r^c , jossa VA_r^i on toimialan i arvonlisäys alueella r . Kulttuurin arvonlisäyksen osuudet koko taloudesta ovat taulukossa 8.

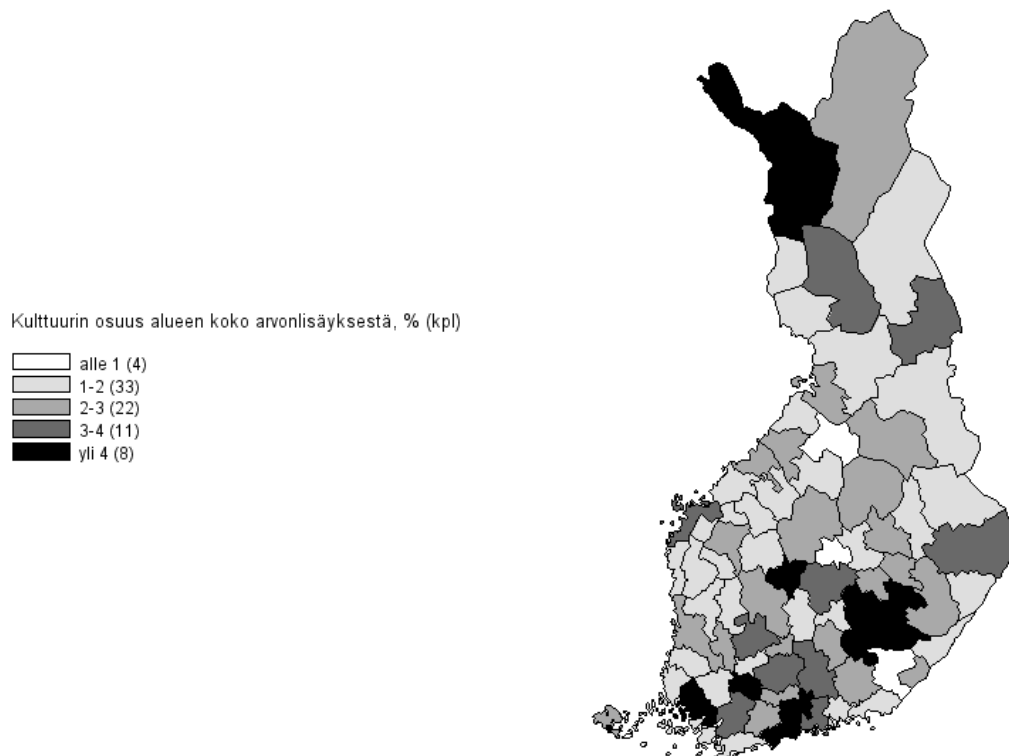
TAULUKKO 8 Kulttuurin osuus alueen koko arvonlisäyksestä (%) vuosien 2001–2007* keskiarvona ja sen kasvu seutukunnittain¹.

Seutukunta	VAS ^c	Kasvu
1. Forssa	6,0	1,4
2. Helsinki	5,7	0,6
3. Tunturi-Lappi	5,4	2,3
4. Keuruu	5,2	0,7
5. Mikkeli	5,2	-2,3
6. Turku	4,3	0,3
7. Mariehamns stad	4,2	5,1
8. Juva	4,2	-1,8
9. Jyväskylä	3,9	-0,8
10. Rovaniemi	3,9	0,9
75. Äänekoski	0,9	0,8
76. Siikalatva	0,8	0,2
77. Ålands skärgård	0,5	0,4
KOKO MAA	3,8	0,5

¹ Mukana kymmenen suurimman ja kolmen pienimmän arvonlisäyksen seutukuntaa.

Samoin kuin väestöön suhteutettuna, myös kulttuurin osuuksia taloudesta tarkasteltaessa Forssan ja Helsingin seutukunnat ovat kärkisijoilla, noin kuuden prosentin osuuksilla. Myös Tunturi-Lapin seutukunta sijoittuu hyvin. Sen sijaan Mariehamns stadin seutukunta on vasta seitsemäs. Pienin suhteellinen osuus taloudesta arvonlisäyksellä mitattuna on edelleen Ålands skärgårdissa (vain 0,5 prosenttina tutkittuina vuosina). Alle yhden prosentin osuuteen jää vain neljä seutukuntaa, ja yli koko maan keskiarvon on 12 seutukuntaa. Suurimmassa osassa maata jääetään siis selvästi alle koko maan tason, kuten myös kuviosta 4

käy ilmi, mutta vähemmän radikaalisti kuin väestöön suhteutettuna. Tämä tunnusluku on jakautunut tasaisemmin ympäri maata, mutta siltikin painottunut Etelä-Suomeen ja osittain Pohjois-Suomeen.



KUVIO 4 Kulttuurin osuus prosentteina seutukunnan koko arvonlisäyksestä vuosien 2001–2007* keskiarvona. Luokkaan kuuluvien seutukuntien määrä on suluissa.

Eniten kasvua oli Härmänmaan seutukunnassa, lähes 20 prosenttia. Yli neljän prosentin kasvuun ylsi kymmenen seutukuntaa. Kaikki seutukunnat, joissa osuuden kasvu oli yli 3 prosenttia, jäivät lopussakin alle koko maan keskiarvosuuden Mariehamns stadia lukuun ottamatta. Kaikkein eniten kulttuurin osuus taloudesta väheni Porvoon seutukunnassa, 4,7 prosenttia. Yli kolmen prosentin laskua oli myös Pieksämäen seutukunnassa. Kaikkiaan kulttuurin osuus taloudesta väheni 23 seutukunnassa. Koska kulttuurin arvonlisäys sinänsä ei vähentynyt yhdessäkään seutukunnassa, on syy tähän ollut muiden alojen painoarvon kasvaminen eli niiden kulttuurialoja suurempi kasvu.

Yleisesti taulukoiden 5, 6 ja 8 perusteella näyttää siltä, että kasvu on ollut suurempaa niillä alueilla, joilla lähtötaso on ollut alhaisempi. Lähtötason ja kasvun välillä onkin negatiivinen korrelaatio, joka on tilastollisesti merkitsevä, kun arvonlisäys on joko suhteutettu alueen väestöön tai koko arvonlisäykseen. Kasvun ja lähtötason väliset korrelaatiot ovat taulukossa 9. Tässä voi olla kyseessä niin sanottu perässähiittäjän etu eli *catch up* -efekti, joka tarkoittaa sitä, että mitattuna tuotannolla suhteessa väkilukuun, köyhemmät maat saavuttavat rikkaampia maita. Tämä johtaa pitkällä aikavälillä per capita arvojen konvergoitumiseen. Ilmiö on tuttu makrotaloustieteestä (katso esimerkiksi

Blanchard 1997, 451). Toisaalta pienillä alueilla yksittäisten yritysten kasvu näkyy herkemmin kasvussa ja voi vaikuttaa tuloksiin.

TAULUKKO 9 Kulttuurin vuosien 2001–2007* kasvun keskiarvon ja lähtötason (v. 2001) välinen korrelaatio.

	Arvonlisäyksen kasvu, %/v.	Arvonlisäyksen per capita kasvu, %/v.	Arvonlisäyksen osuuden taloudesta kasvu, %/v.
V. 2001 taso	-0,05	-0,29***	-0,31***
p-arvo	0,64	0,0096	0,0058

*** merkitsevä 1 %:n merkitsevyystasolla

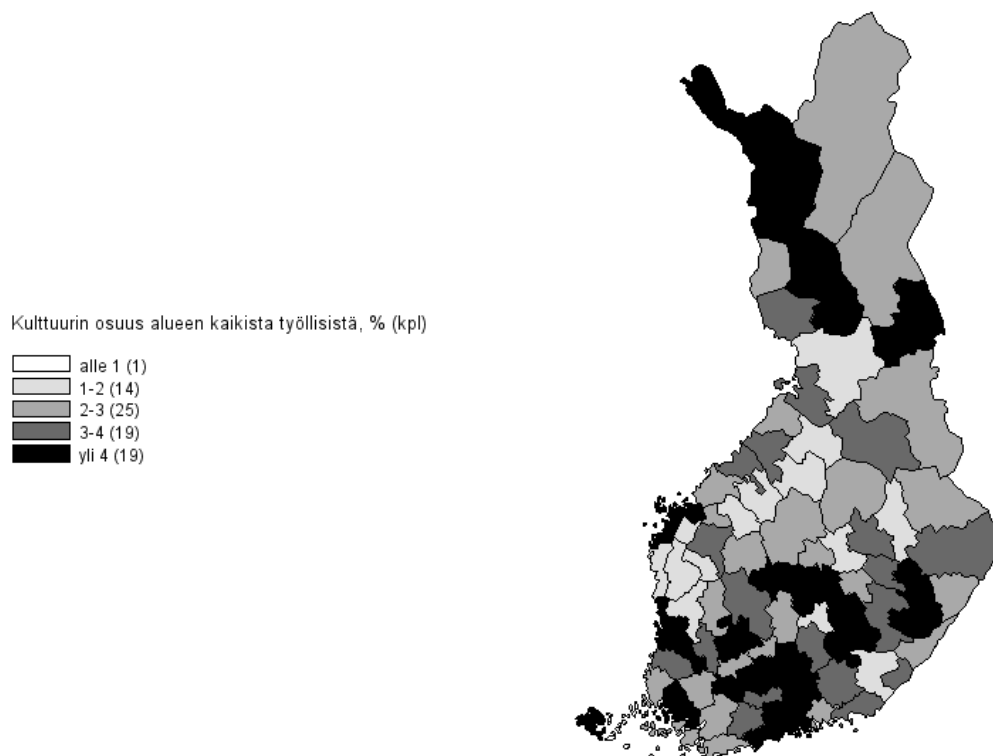
Seuraavaksi tarkastellaan asiaa lyhyesti kulttuurin työllisten näkökulmasta. Taulukossa 10 on kulttuurin toimialoilla työskentelevien prosenttiosuus kaikista seutukunnan työllisistä eli ES_r^c , kuten kaavassa (10). Työllisten osuus on hieman korkeampi kuin arvonlisäyksen osuus, mikä kertoo siitä, että kulttuurin toimialat ovat työvoimavaltaisia aloja. Taulukossa on jonkin verran eroja verrattuna taulukkoon 8. Esimerkiksi Tampereen sijoitus on huomattavasti korkeampi kuin arvonlisäyksen osuuden tapauksessa, jossa se on vasta sijalla 11. Erot voivat johtua alueiden erilaisista toimialarakenteista, sillä alueella voi olla työvoimavaltaisia kulttuurialoja tai muut toimialat voivat olla vähän työvoimaa käyttäviä.

TAULUKKO 10 Kulttuurin työllisten osuus seutukuntien työllisistä (%) vuosien 2001–2007* keskiarvona ja sen kasvu (%/v.)

Seutukunta	ES_r^c	Kasvu
1. Helsinki	8,2	-0,2
2. Porvoo	6,2	-0,3
3. Turku	6,1	1,0
4. Tampere	5,9	-0,3
5. Tunturi-Lappi	5,7	1,2
6. Forssa	5,5	-0,3
7. Keuruu	5,4	1,5
8. Mikkeli	5,3	-1,5
9. Lahti	5,3	0,3
10. Jyväskylä	5,2	-1,8
75. Länsi-Saimaa	1,6	1,1
76. Siikalatva	1,1	4,6
77. Ålands skärgård	0,8	17,1
KOKO MAA	5,3	0,1

Kuviossa 5 on esitetty työllisyysosuuden alueellinen jakautuminen vuonna 2006. Kuten nähdään, suurimmassa osassa seutukunnista ollaan alle koko maan keskiarvon eli 5 prosentin osuuden. Suuren osuuden seutukunnat ovat keskittyneet pääasiassa Etelä-Suomeen, mutta joitain on myös Pohjois-Suomessa. Koko maan osuus on huomattavan samansuuruinen kuin muissa maissa. Lazzerettin yms. (2008, 20) mukaan erityisesti Espanjassa ja Italiassa, mutta myös muualla Euroopassa, kulttuurin tai luovien toimialojen osuus on

yleensä noin viiden prosentin luokkaa. Rajaukset siinä, keitä kulttuurin toimialojen työntekijöihin lasketaan voivat kuitenkin vaihdella huomattavasti, joten luvut eivät ole täysin vertailukelpoisia.



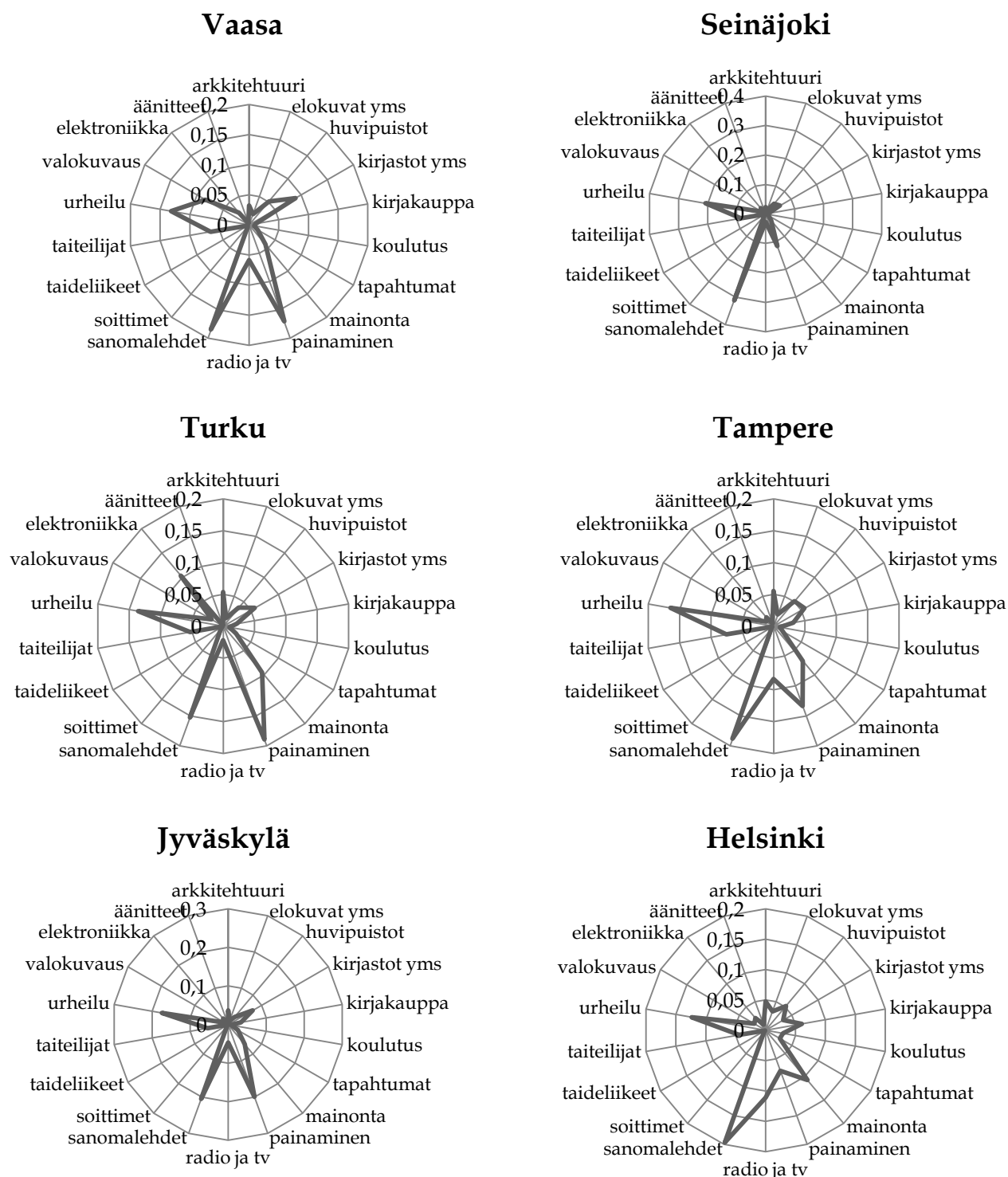
KUVIO 5 Kulttuurin osuus prosentteina seutukunnan kaikista työllisistä vuosien 2001–2007* keskiarvona. Luokkaan kuuluvien seutukuntien määrä on suljuissa.

7.1.2 Yksittäiset toimialaryhmät

Kulttuuritoiminnan jakautuminen toimialoille alueiden sisällä on tärkeä kysymys, sillä esimerkiksi Coishin (2004, 11) mukaan monipuolisesti eri kulttuurialoihin erikoistuneet alueet voivat selvittää paremmin laskusuhdanteista, kun negatiiviset shokit eivät välttämättä osu kaikille toimialoille samaan aikaan tai samalla vahvuudella. Tällöin voi olettaa, että monipuolisilla kulttuurinkeskittymillä on tulevaisuudessa mahdollisuus suurempaan taloudelliseen kasvuun (Coish 2004, 11). Billen ja Schulzen (2006, 1092) mukaan alueen toimialarakenteella on myös vaikutusta siihen, keihin kulttuurin määrä vaikuttaa. Esimerkiksi turistit hyötyvät museoista, paikalliset ihmiset kirjastoista ja vienti televisiotuotannosta (Bille & Schulze 2006).

Toimialarakennetta voidaan tarkastella niin sanottujen säteittäisten kaavioiden avulla. Tällä tavalla voidaan erottaa, mitkä toimialaryhmät ovat alueella tärkeitä, ja vertailla alueiden välisiä eroja toimialojen rakenteessa graafisesti. Ensin katsotaan eri toimialaryhmien osuutta alueen koko kulttuurituotannosta laskettuna kaavan (10) mukaan. Kuviossa 6 on esitetty Vaasan, Seinäjoen, Turun, Tampereen, Jyväskylän ja Helsingin seutukuntien eri kulttuurialojen osuudet kaikesta kulttuurin arvonnalisäyksestä vuosien 2001–

2007* keskiarvona. Ulkoreunalla ovat suurimmat osuudet alueen kulttuurin arvonnalisäyksestä ja keskellä pienimmät.



KUVIO 6 Vaasan, Seinäjoen, Turun, Tampereen, Jyväskylän ja Helsingin seutukuntien kulttuurialojen toimialarakenne arvonnalisäyksen perusteella vuosien 2001–2007* keskiarvona. Toimialaryhmien tarkemmat kuvaukset liitteessä 1.

Kulttuurin toimialarakenne on Seinäjoen seutukunnassa hyvin yksipuolinen niin, että arvonlisäys syntyy lähes yksinomaan sanoma- ja aikakauslehtien ja uutistoimistojen sekä urheilun ansiosta. Sanoma- ja aikakauslehtien ja uutistoimistojen osuus on siellä jopa 30 prosenttia kulttuurin arvonlisäyksestä. Myös muu painaminen ja siihen liittyvä toiminta erottuu. Sen sijaan Vaasan seutukunnassa, jossa kulttuurin arvonlisäys on noin puolitoista kertaa niin suuri kuin Seinäjoen seutukunnassa, on monipuolisempi toimialarakenne. Sieltä kulttuurille erottuu neljä päätoimialaa, eli urheilu, sanoma- ja aikakauslehdet ja uutistoimistot, muu painaminen ja siihen liittyvä toiminta sekä kirjastot, arkistot, museot yms.

Turun ja Tampereen seutukunnissa kulttuurin arvonlisäys on lähes yhtä suuri, mutta niiden välillä on selviä eroja toimialarakenteessa. Sanoma- ja aikakauslehdet ja uutistoimistot sekä urheilu ovat lähes yhtä merkittävä toimialaryhmä molemmissa seutukunnissa. Selvimät erot ovat viihde-elektroniikan valmistuksen ja siihen liittyvän toiminnan tärkeä asema Turun seutukunnassa ja radion ja television tärkeä asema Tampereen seutukunnassa. Muuta painamista ja siihen liittyvää toimintaa on molemmissa seutukunnissa, mutta Turun seutukunnassa se on huomattavasti tärkeämmässä asemassa. Mainonta, kirjastot, arkistot ja museot yms. sekä taiteilija-, näyttämö- ja konserttitoiminta ovat myös suhteellisen tärkeitä molemmissa seutukunnissa.

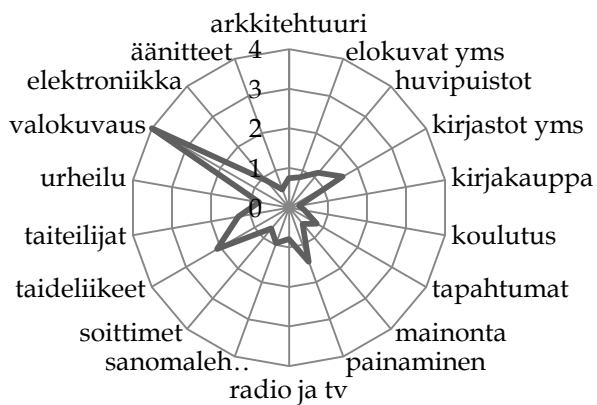
Jyväskylän seutukunnassa suurimmat alat ovat urheilu, sanoma- ja aikakauslehdet ja uutistoimistot sekä muu painaminen ja siihen liittyvä toiminta. Sen toimialarakenne on hyvin samanlainen Seinäjoen seutukunnan kanssa, sillä molemmilla on vain muutama tärkeä toimiala. Toisaalta media-alojen osalta toimialarakenne muistuttaa myös Vaasan seutukunnan toimialarakennetta. Helsingin seutukunnassa muun painamisen ja siihen liittyvän toiminnan osuus on muihin verrattuna pieni. Sanoma- ja aikakauslehdet ja uutistoimistot, radio ja televisio, mainonta ja urheilu ovat siellä tärkeimpiä.

Urheilun, sanoma- ja aikakauslehtien ja uutistoimistojen sekä muun painamisen toimialat ovat arvonlisäyksellä mitattuna seutukuntien tärkeimpiä kulttuurialoja. Tähän yhtenä syynä on näiden toimialaryhmien muita suurempi arvonlisäys myös koko maan tasolla. Tämän takia lukuja tutkitaan myös suhteutettuna toimialojen kokoon. Tämä on tehty kaavalla (10).

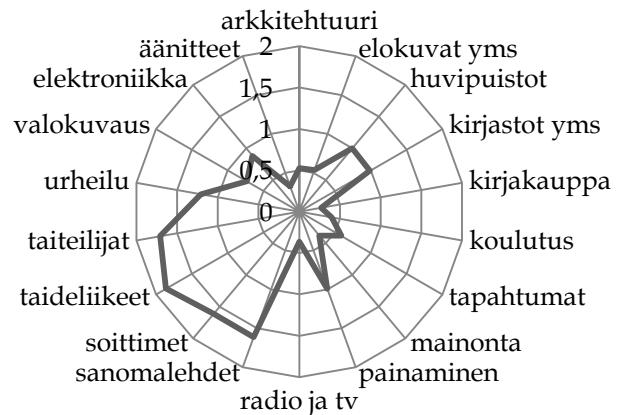
$$(10) \quad LQ_{VAr}^i = \frac{VA_r^i / VA_r^c}{VA^i / VA^c},$$

jossa VA_r^i on toimialan i arvonlisäys alueella r , yläindeksi c tarkoittaa kaikkia kulttuurin toimialoja. Mikäli LQ_{VAr}^i on suurempi kuin yksi, toimialan asema kulttuurin arvonlisäyksestä on alueella r suurempi kuin koko maassa keskimäärin. Tulokset on esitelty Vaasan, Seinäjoen, Turun, Tampereen, Jyväskylän ja Helsingin seutukuntien osalta kuviossa 7.

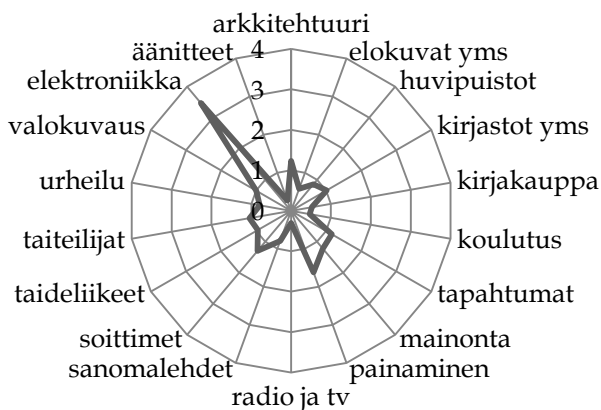
Vaasa



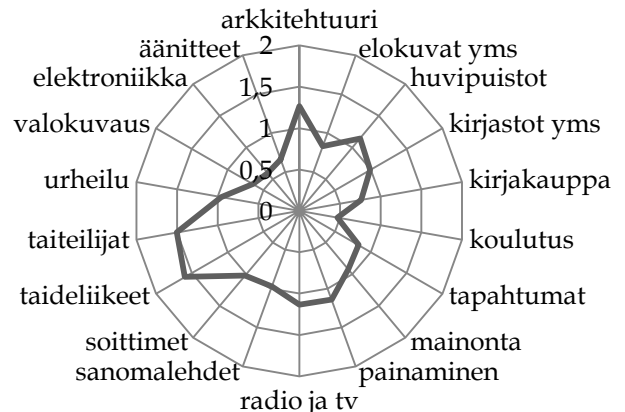
Seinäjäki



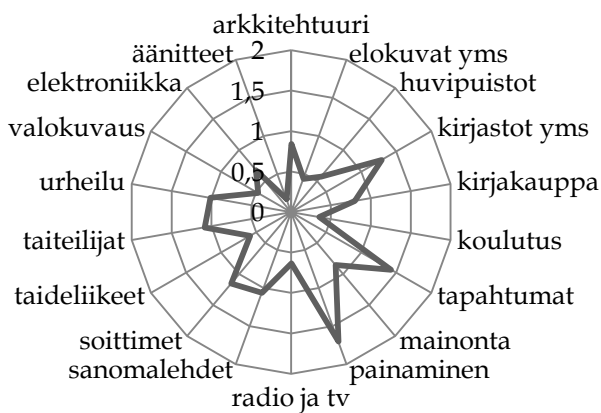
Turku



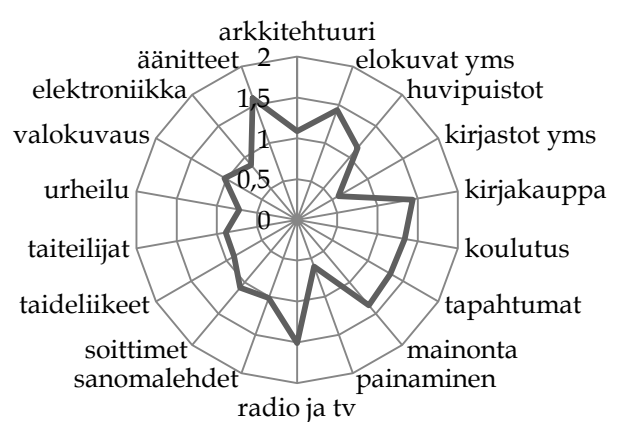
Tampere



Jyväskylä



Helsinki



KUVIO 7 Vaasan, Seinäjoen, Turun, Tampereen, Jyväskylän ja Helsingin seutukuntien toimialarakenteen suhteutettuna toimialaryhmien kokoon vuosien 2001–2007* keskiarvona. Mikäli $LQ_{VA}^i > 1$, toimialan asema alueella on vahvempi kuin koko maassa keskimäärin.

Sekä Vaasan että Turun seutukunnassa on yksi erittäin vahva toimialakeskittymä. Vaasan seutukunnassa se on valokuvaus ja Turun seutukunnassa viihde-elektroniikan valmistus ja kauppa. Vaasan seutukunnassa on myös melko paljon kirjastoja, arkistoja, museoita yms., muuta painamista ja siihen liittyvää toimintaa ja taide- ja antiikkiliikkeitä. Seinäjoen seutukunnasta erottuu soitinten valmistuksen ja kaupan, sanoma- ja aikakauslehtien ja uutistoimistojen, antiikki- ja taideliikkeiden sekä taiteilija-, näyttämö- ja konserttitoiminnan toimialaryhmät. Tampereen seutukunnassa taide- ja antiikkiliikkeet sekä taiteilija-, näyttämö- ja konserttitoiminta erottuvat vahvoina. Verrattuna Vaasan ja Seinäjoen seutukuntiin Turun ja Tampereen seutukunnissa on paljon arkkitehtuuri- ja taideteollisuussuunnittelua.

Jyväskylän seutukunnassa toimialarakenne on melko tasainen eikä yksittäisiä keskittymiä tai ylipäänsä suuria osuuksia ole. Eniten erottuvat muu painaminen ja siihen liittyvä toiminta, kulttuuritapahtumien järjestäminen ja siihen liittyvä toiminta ja kirjastot, arkistot ja museot yms. Äänitteiden osuus on huomattavan pieni. Helsingin seutukunnassa on luonnollisesti hyvin paljon toimialoja, joiden asema siellä on parempi kuin koko maassa keskimäärin eikä Helsingin seutukunta ole merkityksetön millään alalla. Kaikkein vahvin asema Helsingissä on äänitteillä ja heikoin kirjastoilla, arkistoilla ja museoilla yms.

Toinen – varsinkin seutukuntien kulttuurituotannon kehittämisessä – tärkeä näkökanta on, millaiset toimialat alueella voisivat menestyä. Esimerkiksi De Propis ym. (2009) tutkivat, miten luovat toimialat sijoittuvat yhdessä tutkimalla niiden keskittymien korrelaatiota sijaintiosamäärien avulla. Muuttujana käytetään jokaisen toimialan väkilukuun suhteutettua työllisten sijaintiosamäärää, joka on laskettu kaavan (11) mukaisesti¹³.

$$(11) \quad CI_{Er}^i = \frac{E_r^i/E^i}{P_r/P},$$

jossa CI_{Er}^i on alueen r suhteellinen osuus toimialalla i työllisillä mitattuna, E_r^i on toimialan i työlliset alueella r , E^i on koko maan työlliset toimialalla i , P_r on alueen r väkiluku ja P koko maan väkiluku. Kun suhteellinen osuus on yli yhden, kyseisessä seutukunnassa on enemmän kulttuurin työllisiä per capita kuin koko maassa keskimäärin.

Korkea korrelaatio kahden toimialaryhmän välillä kertoo siitä, että alueilla on tyypillisesti toimintaa molemmilla toimialoilla, tai ei kummallakaan. Nyt käytetään faktorianalyysiä, sillä myös sen perustana on muuttujien korrelaatorakenteen selvittäminen (Leskinen & Lyyra 2006, 103). Tavoitteena on yhdistää muuttujia yhden faktorin alle. Faktori pystyy selittämään siihen kuuluvien muuttujien vaihtelua; näin ollen samaan faktoriin kuuluvat muuttujat vaihtelevat samalla tavalla. Toimialojen sijoittumisen alueellisen vaihtelun yhtenä syynä voi olla esimerkiksi klusteroituminen. Faktori, johon

¹³ Esimerkiksi Rushton (2006) kutsuu saamaansa suhdelukua nimellä *artists' index*. Koska nyt työlliset ei tarkoita pelkästään taiteilijoita, käytetään mieluummin termiä *cultural index* (CI).

muuttuja kuuluu, valitaan suurimman faktorilatauksen avulla. Faktorianalyysin perusmalli on

$$(12) \quad \mathbf{x} = \mathbf{A}\mathbf{f} + \mathbf{e}$$

jossa vektori \mathbf{x} sisältää havaitut muuttujat, \mathbf{f} faktorit, \mathbf{e} satunnaismuuttujat ja matriisi \mathbf{A} sisältää faktorilataukset. Faktorilataus a_{ij} on siis muuttujan i ja faktorin j välinen korrelaatio. (Leskinen & Lyyra 2006, 102.)

Työllisten sijaintiosamäärien (CI_{Er}^i) faktorilataukset promax-rotatiota käyttäen on raportoitu taulukossa 11. Vinokulmainen promax-rotatio sallii faktoreiden korreloimisen keskenään, toisin kuin esimerkiksi suorakulmainen varimax-rotatio (Leskinen & Lyyra 2006, 105–106). Rotaation tarkoituksena on parantaa tulosten tulkittavuutta (Leskinen & Lyyra 2006, 105). Muuttujina on käytetty seutukuntien sijaintiosamääriä kulttuurin toimialoilla vuosien 2001–2007* keskiarvoilla. Faktorien laskemisen metodina on käytetty pääkomponenttianalyysiä. Faktorien lukumääräksi on valittu 6 niin sanotun Kaiser-säännön avulla, eli mukaan otetaan ne faktorit, joiden ominaisarvot ovat yli 1. Näiden faktorien selitysosuus on yhteensä 74 prosenttia, mikä myös puolustaa valittavien faktoreiden määrää, sillä riittävänä selitysosuutena pidetään usein noin 70 prosenttia (Mellinen 2004, 13). Mellisen (2004, 103) mukaan faktoreiden määräksi voidaan valita myös kolmasosa muuttujien määrästä, mikä tässä tapauksessa on myös 6.

TAULUKKO 11 Toimialaryhmien faktorianalyysi

	Faktori 1	Faktori 2	Faktori 3	Faktori 4	Faktori 5	Faktori 6
arkkitehti- ja taideteollisuussuunnittelu	0,61830	0,11266	-0,02906	0,09884	0,26510	0,09336
kulttuuritapahtumien järjestäminen ja siihen liittyvä toiminta	0,51992	-0,01287	0,16163	0,29750	-0,01407	0,26206
mainonta	0,56828	0,16299	0,03817	0,22498	0,11199	0,24334
radio ja televisio	0,36470	0,33071	0,18547	0,28147	0,05558	-0,06918
taide- ja antiikkiliikkeet	0,92448	0,11996	-0,35320	-0,35194	-0,27743	-0,12416
valokuvaus	0,74777	-0,19279	0,18953	-0,01690	0,00209	-0,13498
elokuvien ja videoiden tuotanto, jakelu ja esittäminen	0,34283	0,44620	0,22473	0,11976	0,09696	0,05143
koulutus ja kulttuurihallinto	-0,06906	0,43614	0,30375	0,02719	0,29975	-0,42095
sanoma- ja aikakauslehdet ja uutistoimistot	-0,07739	0,85976	-0,03216	-0,03359	-0,04729	0,26667
taiteilija-, näyttämö- ja konserttitoiminta	0,04119	0,86503	-0,07551	0,06985	0,05901	-0,14994
huvipuistot, pelit sekä muu viihde ja virkistys	0,16125	0,06156	0,86611	-0,09250	-0,12314	0,14080

(jatkuu)

(TAULUKKO 11 jatkuu)

urheilu	-0,04097	-0,05632	0,98506	-0,22064	-0,10555	0,04387
soitinten valmistus ja kauppa	-0,22184	0,30517	-0,21987	0,82490	-0,20540	0,15617
äänitteet	0,21932	-0,15880	-0,12059	0,84224	0,09302	-0,18471
kirjojen kustantaminen ja kauppa	0,11538	-0,17566	-0,17138	0,19872	0,82986	0,13863
kirjastot, arkistot ja museot yms.	-0,10340	0,2533	-0,05404	-0,17171	0,75378	-0,11056
muu painaminen ja siihen liittyvä toiminta	-0,01413	0,05662	-0,04263	-0,35523	0,57232	0,62829
viihde-elektroniikan valmistus ja kauppa	-0,04282	-0,01731	0,15119	0,12578	-0,09897	0,73529

Taulukossa toimialaryhmät on ryhmitelty faktoreittain. Kaikkien toimialaryhmien kommunaliteetit ovat yli 0,5, joten ne kaikki pidetään mukana¹⁴. Ensimmäisen faktorin muodostavat arkkitehti- ja taideteollisuussuunnittelu, kulttuuritapahtumien järjestäminen ja siihen liittyvä toiminta, mainonta, radio ja televisio, taide- ja antiikkiliikkeet sekä valokuvaus. Tämän faktorin voi nimetä *visuaaliseksi kulttuuriksi*. Toisen faktorin muodostavat elokuvien ja videoiden tuotanto, jakelu ja esittäminen, koulutus ja kulttuurihallinto, sanoma- ja aikakauslehdet ja uutistoimistot sekä taiteilija-, näyttämö- ja konserttitoiminta. Tämän faktorin nimeksi annetaan *esittävä kulttuuri*. Mikäli Helsinkiä ei olisi sisällytetty aineistoon, tulokset olisivat muutoin samanlaiset, mutta radio ja televisio kuuluisi tähän faktoriin ensimmäisen faktorin sijaan. Toisaalta elokuvien ja videoiden tuotanto, jakelu ja esittäminen saa nyt melko suuren latauksen myös faktorille 1.

Kolmas faktori muodostuu huvipuistoista, peleistä sekä muusta viihteestä ja virkistyksestä ja urheilusta. Tämä faktori nimetään *urheiluksi ja peleiksi*. Neljännessä faktorissa ovat soitinten valmistus ja kauppa sekä äänitteet. Tämä faktori nimetään *musiikkituotannoksi*. Viidenteen faktoriin kuuluvat kirjojen kustantaminen ja kauppa sekä kirjastot, arkistot ja museot yms. Tämä faktori nimetään *kirja-alaksi*. Myös muu painaminen ja siihen liittyvä toiminta on lähellä kuulua tähän faktoriin. Se kuuluu kuitenkin kuudenteen faktoriin viihde-elektroniikan valmistuksen ja kaupan kanssa. Tämä faktori nimetään *kulttuurin massatuotannoksi*. Erityisesti kolmas, neljäs ja viides faktori muodostavat mielekkäitä kokonaisuuksia. Kuudenteen faktoriin kuuluvat ovat kenties kaikkein "vähiten" kulttuurisia aloja.

7.2 Kulttuurin näkökulma

¹⁴ Kommunaliteetti kertoo, kuinka hyvin muuttuja mittaa faktorirakennetta tai toisin sanoen, kuinka hyvin faktorit muuttujaa selittävät. Mikäli kommunaliteetti on lähellä nollaa, voi olla perusteltua jättää muuttuja pois faktorianalyysistä. Kommunaliteetin maksimiarvo on 1.

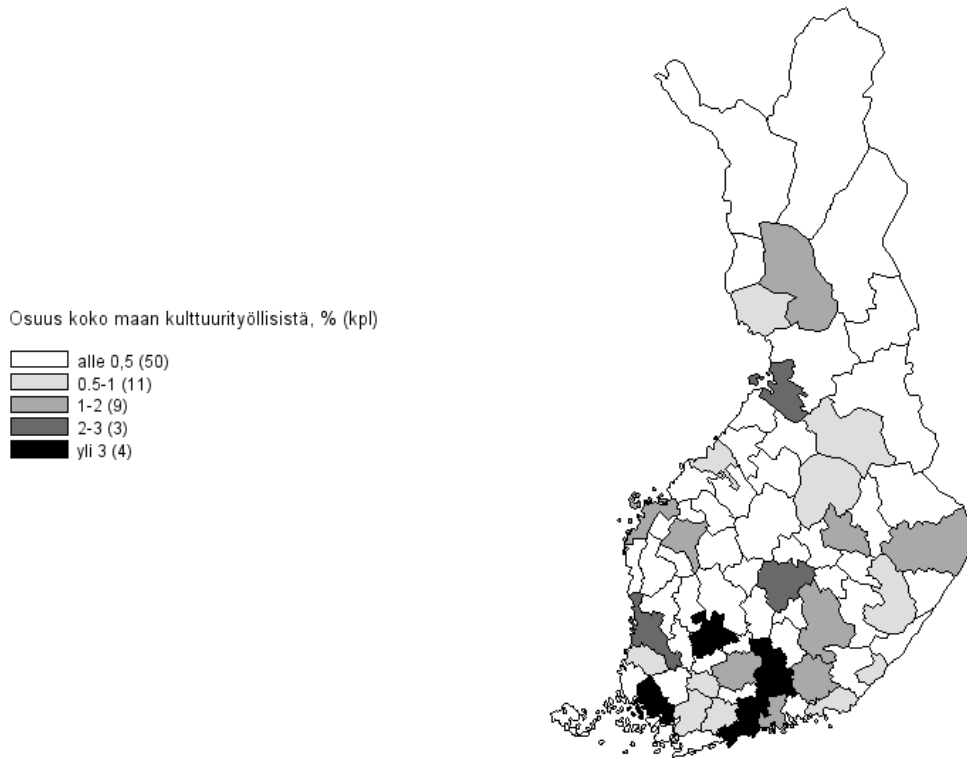
Taulukossa 12 tarkastellaan alueiden osuuksia koko maan kulttuurituotannosta. Helsingin seutukunta on luonnollisesti suurin kulttuurintuottaja. Siellä arvonlisäyksen osuus on kaikkina tarkasteluvuosina noin puolet kulttuurin toimialojen arvonlisäyksestä. Seuraavaksi tärkeimmät olivat vuonna 2006 Tampereen ja Turun seutukunnat noin kuuden prosentin osuudella, ja Oulun, Jyväskylän ja Lahden seutukunnat kahden ja kolmen prosentin välissä olevilla osuuksilla. Huomattavaa on Tampereen ja Turun seutukuntien välillä tapahtunut kehitys: ne olivat vuonna 2001 lähes yhtä tärkeät kaikilla muuttujilla mitattuna, mutta vuoteen 2006 mennessä Tampereen seutukunta oli kasvattanut työllisyysosuuttaan, kun taas Turun seutukunnan osuus kaikilla muuttujilla oli laskenut niin, että lopulta Tampereen seutukunnan osuus oli noin prosenttiyksikön suurempi kuin Turun seutukunnan.

TAULUKKO 12 Seutukuntien¹ osuudet koko maan kulttuurin arvonlisäyksestä, työllisistä ja tuotoksesta vuosina 2001 ja 2006, %.

Seutukunta	2001			2006		
	arvonlisäys	työlliset	tuotos	arvonlisäys	työlliset	tuotos
1. Helsinki	50,5	46,4	55,1	50,9	45,1	56,0
2. Tampere	6,6	6,9	6,4	6,6	7,6	6,2
3. Turku	6,6	6,6	6,4	5,8	6,4	5,5
4. Oulu	2,4	2,6	2,0	2,9	2,8	2,3
5. Jyväskylä	2,7	2,9	2,3	2,6	2,8	2,2
6. Lahti	2,7	3,1	2,2	2,5	2,9	2,3
7. Vaasa	1,3	1,3	1,1	1,6	1,6	1,4
8. Salo	1,0	0,6	0,8	1,6	0,9	1,2
9. Pori	1,7	2,0	1,5	1,5	2,0	1,3
10. Kuopio	1,5	1,5	1,2	1,5	1,5	1,2

¹ Mukana kymmenen suurimman arvonlisäysoosuuden seutukuntaa (vuonna 2006)

Tuotos on keskittynyt enemmän Helsingin seutukuntaan kuin arvonlisäys. Myös seutukuntien keskinäinen järjestys muuttuu joiltain osin, kun Jyväskylän seutukunta tippuu Lahden seutukunnan ja Salon seutukunta Porin seutukunnan taakse, verrattuna arvonlisäykseen. Työvoimaosuuksien suhteen on huomattavaa, että Helsingin seutukunnan osuus työllisistä on "vain" 45 prosenttia. Suurimmassa osassa muista seutukunnista työvoimaosuus on suurempi kuin arvonlisäysoosuus. Muissa seutukunnissa, joissa työllisyysosuus on pienempi, ero on alle yhden prosenttiyksikön. Työvoimavaltaiset alat ovat siis keskittyneet muihin seutukuntiin, tai Helsingissä tuotanto on tehokkaampaa. Kuviosta 8 käy ilmi, että Etelä-Suomessa on enemmän kulttuurialojen työntekijöitä.



KUVIO 8 Seutukuntien osuus koko maan kulttuurityöllisistä vuosien 2001–2007* keskiarvolla. Luokkaan kuuluvien seutukuntien määrä suluissa.

Taulukossa 13 on esitelty kunkin toimialaryhmän osalta viisi seutukuntaa, joiden osuus kyseisen toimialan arvonlisäyksestä on suurin. Helsingin seutukunta on jokaisessa tapauksessa tärkein, mutta sen osuus vaihtelee äänitteiden 80 prosentin osuudesta muun painamisen ja siihen liittyvän toiminnan 30 prosentin osuuteen. Tampereen seutukunta on useimmiten toisena suuruusjärjestyksessä; sillä on erityisen suuri osuus arvonlisäyksestä taide- ja antiikkiliikkeiden toimialalla. Turun seutukunnan osuus viihdeelektronikan valmistuksen ja kaupan alalla on erityisen suuri.

TAULUKKO 13 Toimialaryhmien kannalta viisi tärkeintä seutukuntaa arvonlisäyksen mukaan ja niiden osuudet toimialan työllisistä, arvonlisäyksestä (suluissa) vuosien 2001–2007* keskiarvona, %, sekä arvonlisäyksen kasvu (*kursiivilla*) vuosina 2001–2007*, %/v.

Toimialaryhmä	1.	2.	3.	4.	5.
Kasvu koko maassa					
arkkitehti- ja taideteollisuussuunnittelu	Helsinki	Tampere	Turku	Oulu	Lahti
	40,4	7,7	6,8	4,4	3,6
	(55,0)	(8,3)	(7,7)	(5,1)	(2,8)
	8,8	-0,6	10,9	0,9	-2,3
					4,7

(jatkuu)

(TAULUKKO 13 jatkuu)

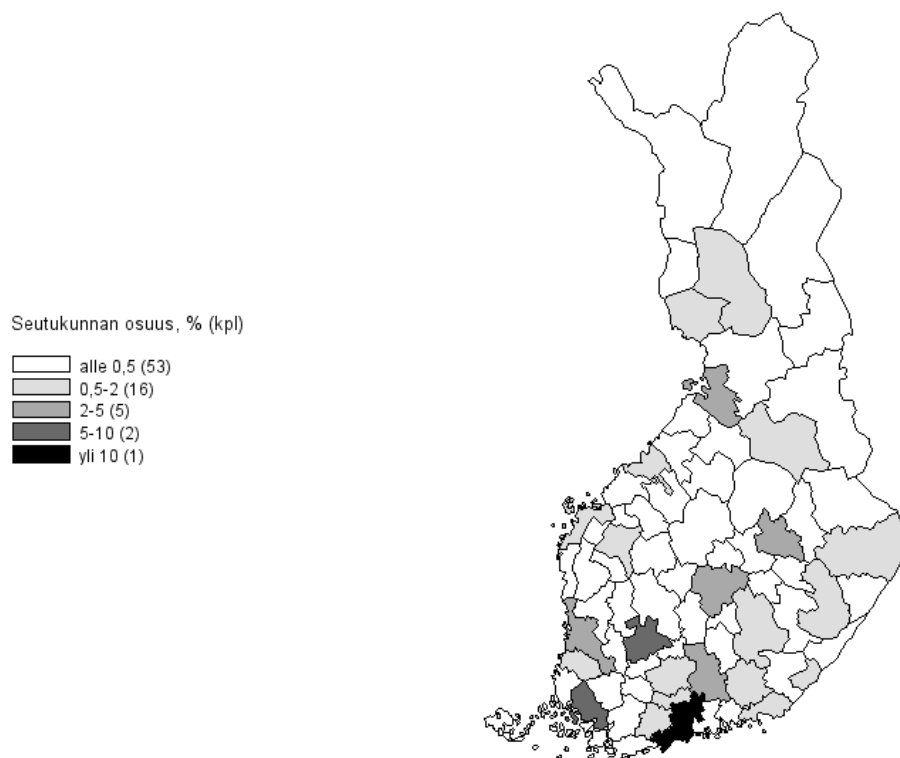
elokuvien ja videoiden tuotanto, jakelu ja esittäminen	Helsinki	Tampere	Turku	Oulu	Pori
7,1	60,9	7,1	5,3	2,3	2,2
	(72,0)	(5,5)	(3,6)	(2,0)	(1,6)
	0,6	-1,5	6,0	6,3	-13,7
huvipuistot, pelit sekä muu viihde ja virkistys	Helsinki	Tampere	Turku	Kouvola	Hämeenlinna
5,2	47,5	8,8	8,6	1,8	1,7
	(57,3)	(7,7)	(5,5,6)	(2,3)	(2,1)
	5,1	-5,1	-6,0	7,3	10,0
kirjastot, arkistot ja museot yms	Helsinki	Tampere	Turku	Lahti	Oulu
6,2	30,4	7,0	6,4	2,9	3,4
	(29,5)	(6,4)	(6,4)	(3,8)	(3,7)
	0,6	3,4	0,9	-3,4	-3,4
kirjojen kustantaminen ja kauppa	Helsinki	Tampere	Porvoo	Turku	Jyväskylä
4,4	60,3	6,2	3,6	4,2	2,4
	(72,5)	(5,0)	(3,5)	(3,3)	(2,1)
	-1,2	12,0	9,0	10,0	6,3
koulutus ja kulttuurihallinto	Helsinki	Rovaniemi	Tampere	Turku	Oulu
3,8	66,7	3,8	3,2	2,6	1,7
	(67,3)	(3,6)	(3,1)	(3,0)	(1,7)
	0,1	2,0	-2,7	3,0	0,9
kulttuuritapahtumien järjestäminen ja siihen liittyvä toiminta	Helsinki	Turku	Tampere	Jyväskylä	Lahti
11,9	53,6	9,6	7,5	4,4	4,8
	(66,3)	(7,3)	(5,5)	(3,9)	(3,6)
	-1,3	5,3	6,8	-3,9	9,2
mainonta	Helsinki	Turku	Tampere	Jyväskylä	Lahti
3,2	58,4	8,2	7,5	3,0	2,7
	(68,7)	(7,7)	(6,0)	(2,3)	(1,9)
	-0,7	0,7	2,3	2,8	1,8
muu painaminen ja siihen liittyvä toiminta	Helsinki	Turku	Salo	Tampere	Mikkeli
-0,3	33,0	10,5	1,9	8,3	3,4
	(30,5)	(10,2)	(7,9)	(7,5)	(4,9)
	-2,2	0,8	14,8	4,1	2,2
radio ja televisio	Helsinki	Tampere	Turku	Jyväskylä	Oulu
5,5	73,1	9,5	1,9	1,5	1,2
	(75,9)	(7,5)	(1,9)	(1,7)	(1,4)
	6,7	-3,0	4,5	-9,1	8,9
sanoma- ja aikakauslehdet ja uutistoimistot	Helsinki	Tampere	Turku	Oulu	Jyväskylä
5,0	45,1	5,2	5,7	3,2	2,3
	(51,1)	(6,4)	(5,0)	(3,4)	(2,8)
	-0,2	-1,6	1,7	2,9	-1,5
soitinten valmistus ja kauppa	Helsinki	Turku	Tampere	Jyväskylä	Lahti
4,9	43,1	7,8	8,0	3,8	2,3
	(54,3)	(8,1)	(6,8)	(3,0)	(2,2)
	1,7	7,9	-8,4	0,4	3,9
taide- ja antiikkiliikkeet	Helsinki	Tampere	Turku	Lahti	Oulu
14,9	40,9	8,8	6,4	3,7	3,6
	(45,0)	(10,1)	(6,2)	(4,4)	(3,9)
	-1,1	9,3	-1,2	14,7	-5,5

(jatkuu)

(TAULUKKO 13 jatkuu)

taiteilija-, näyttämö- ja konserttitoiminta	Helsinki	Tampere	Turku	Lahti	Oulu
	46,0	9,8	4,6	2,2	2,6
	(45,0)	(9,9)	(6,6)	(3,9)	(3,2)
5,4	-2,3	-1,2	1,1	5,7	8,1
urheilu	Helsinki	Tampere	Turku	Lahti	Oulu
	33,2	6,4	4,9	4,4	3,9
	(36,1)	(6,3)	(5,0)	(4,3)	(3,8)
6,5	1,2	0,1	0,7	-3,0	2,9
valokuvaus	Helsinki	Lahti	Turku	Vaasa	Tampere
	42,9	11,4	6,4	3,2	5,2
	(51,0)	(7,9)	(6,3)	(5,7)	(4,3)
4,3	2,4	-16,3	4,0	14,6	-2,1
viihde-elektronikan valmistus ja kauppa	Helsinki	Turku	Ylä-Savo	Tampere	Oulu
	33,8	23,4	3,1	5,6	2,9
	(43,5)	(22,6)	(4,7)	(3,8)	(2,3)
8,3	9,8	15,1	0,6	7,0	-4,1
äänitteet	Helsinki	Tampere	Lahti	Turku	Salo
	65,0	7,7	3,0	3,8	0,9
	(80,4)	(4,2)	(2,4)	(1,7)	(1,1)
4,8	-2,8	12,8	32,3	28,8	7,8

Työvoimaosuus on Helsingin seutukunnassa pienempi kaikilla muilla toimialoilla paitsi kirjastoissa, arkistoissa, museoissa yms, muussa painamisessa ja siihen liittyvässä toiminnassa sekä taiteilija- näyttämö- ja konserttitoiminnassa. Koska muiden seutukuntien kohdalla näin ei pääsääntöisesti ole, voidaan päätellä, että tuotanto on syystä tai toisesta Helsingin seutukunnassa tehokkaampaa kuin muualla, sen sijaan että siellä olisi vähemmän työvoimaa vaativa toimialarakenne. Myös laskettaessa arvonlisäys työntekijää kohden tuloksena on, että Helsingin seutukunnassa on useimmiten kaikista seutukunnista koko maan keskiarvoa tuottavampaa tuotantoa. Koska käytetään työntekijöiden määrää eikä esimerkiksi työtunteja, voi syynä olla myös se, että Helsingin seutukunnassa olisi useammin kokoaikaisia työntekijöitä kuin muualla. Kuviossa 9 on esitetty esimerkkinä taiteilija- näyttämö- ja konserttitoiminnan alueellinen jakautuminen arvonlisäyksen perusteella koko Suomessa.



KUVIO 9 Taiteilija-, näyttämö- ja konserttitoiminnan arvonlisäyksen jakautuminen seutukuntiin vuosien 2001–2007* keskiarvona. Suluissa luokkaan kuuluvien seutukuntien määrä.

Lisäksi taulukossa 13 on esitetty toimialaryhmän arvonlisäyksen vuosittainen kasvu vuosina 2001–2007* kyseisillä alueilla. Kasvuprosenteissa on suuriakin eroja, mikä tarkoittaa, että ajan kuluessa alueiden järjestys voi muuttua. Esimerkiksi äänitteet on kasvanut paljon Tampereen, Lahden ja Turun seutukunnissa, erityisesti verrattuna Helsingin seutukuntaan. Ei myöskään siis ole merkityksetöntä, millä alueella yritys sijaitsee, sillä kasvuolosuhteet selvästi vaihtelevat. Garcian ym. (2003) mukaan kasvuprosentit ovat merkittäviä siitä syystä, että ne voivat kertoa muutoksista eri toimialaryhmien suhteellisissa merkityksissä. Esimerkiksi taide- ja antiikkiliikkeet on melko pieni ala euroissa mitattuna, mutta sen keskimääräistä suuremman kasvun ansiosta sen merkitys kulttuurialana voi kasvaa tulevaisuudessa.

Mikäli toimialojen merkitys suhteutetaan alueiden väkilukuun voidaan havaita myös pienten seutukuntien suhteellinen tärkeys. Alueiden osuus kulttuurituotannosta suhteutetaan niiden väkilukuun kaavan (12) mukaisesti, mutta käyttämällä arvonlisäystä. Tärkeimmät seutukunnat on raportoitu taulukossa 14. Mariehamns stadin seutukunta on selvästi väkilukuun suhteutettuna tärkeä monella toimialalla, kun taas Tampereen seutukunta ainoastaan arkkitehti- ja taideteollisuussuunnittelussa. Kulttuurialoja, joille pienet seutukunnat näyttävät olevan väkilukuun suhteutettuna tärkeitä, ovat muun muassa huvipuistot, pelit sekä muu viihde ja virkistys, kirjastot, arkistot

ja museot yms. sekä soitinten valmistus ja kauppa. Helsingin seutukunta on kuitenkin myös väkilukuun suhteutettuna useimman toimialaryhmän tärkein tuotantopaikka.

TAULUKKO 14 Arvonlisäyksen perusteella toimialaryhmien tärkeimmät seutukunnat suhteutettuna väkilukuun vuosien 2001–2007* keskiarvona.

Toimialaryhmä	1.	2.
arkkitehti- ja taideteollisuussuunnittelu	Helsinki	Tampere
elokuvien ja videoiden tuotanto, jakelu ja esittäminen	Helsinki	Kaakkois-Pirkanmaa
huvipuistot, pelit sekä muu viihde ja virkistys	Ålands landsbygd	Mariehamns stad
kirjastot, arkistot ja museot yms.	Mariehamns stad	Pohjois-Lappi
kirjojen kustantaminen ja kauppa	Helsinki	Porvoo
koulutus ja kulttuurihallinto	Rovaniemi	Helsinki
kulttuuritapahtumien järjestäminen ja siihen liittyvä toiminta	Helsinki	Turku
mainonta	Helsinki	Turku
muu painaminen ja siihen liittyvä toiminta	Salo	Keuruu
radio ja televisio	Helsinki	Mariehamns stad
sanoma- ja aikakauslehdet ja uutistoimistot	Mariehamns stad	Helsinki
soitinten valmistus ja kauppa	Mariehamns stad	Helsinki
taide- ja antiikkiliikkeet	Ålands skärgård	Loviisa
taiteilija-, näyttämö- ja konserttitoiminta	Helsinki	Savonlinna
urheilu	Tunturi-Lappi	Forssa
valokuvaus	Vaasa	Mariehamns stad
viihde-elektroniikan valmistus ja kauppa	Mariehamns stad	Ylä-Savo
äänitteet	Kaakkois-Pirkanmaa	Helsinki

8 KULTTUURIN JA ALUEEN TALOUDELLISEN KEHITYKSEN VÄLINEN YHTEYS

Tässä luvussa tutkitaan, onko kulttuurilla vaikutusta alueiden menestymiseen taloudellisessa mielessä. Ensin esitellään käytettävät muuttujat ja käytettävät menetelmät sekä sen jälkeen tulokset. Kuten edellisessä luvussa todettiin, Ahvenanmaan seutukunnat olivat usein ääripäissä. Tästä syystä ne jätetään pois seuraavasta analyysistä, vaikka tulokset eivät suuresti muutu Ahvenanmaan ollessa mukana. Tutkittavia seutukuntia on siis 74 ja tutkittavia vuosia 7.

8.1 Käytettävät muuttujat

Selittävänä muuttujana käytetään kulttuurin määrää alueella. Tällä aineistolla mahdollisia ovat kulttuurin arvonlisäyksen tai työllisiin pohjautuvat muuttujat, joita molempia käytetäänkin. Arvonlisäys ja työlliset ovat hyvin korreloituneita muuttujia ja molemmilla saadaan hyvin samankaltaisia tuloksia. Arvonlisäyksen ja työllisten määrää sellaisenaan ei kuitenkaan käytetä, vaan ne molemmat suhteutetaan alueen väkilukuun. Myös Florida (2002) ja Rushton (2007) käyttävät väkilukuun suhteutettua muuttujaa, mutta he ovat suhteuttaneet luvut lisäksi koko maan tasoon, kuten kaavassa (12). He käyttävät ainoastaan kulttuurin työllisyyttä eivätkä arvonlisäystä. Toinen vaihtoehto on käyttää arvonlisäys- ja työllisyysosuuksia, kuten kaavassa (10). Näin tekevät Mellander ja Florida (2007). Lisäksi tutkitaan erikseen jokaisen kulttuuriin laskettava toimialaryhmän määrän yhteyttä selitettäviin muuttujiin.

Selitettävien muuttujien valinta on haastavampaa, sillä yksiselitteistä määritelmää taloudelliselle kehitykselle ei ole. Tästä syystä kulttuurin yhteyttä tarkastellaan useampaan alueen kehitystä kuvaavaan muuttujaan. Kaikista tarkastellaan luonnollisia logaritmeja, jolloin estimoitava yhtälö on log-lineaarinen-yhtälö. Ensimmäinen selitettävä muuttuja on alueen bruttokansantuote per capita. Vaikka talouskasvu ei yksinään kuvaa taloudellista kehitystä, se on selkeä ja käyttökelpoinen, minkä lisäksi sitä pidetään yhtenä kehityksen edellytyksenä (Bille & Schulze 2006, 1056). Lisäksi tämä kertoo siitä, vaikuttaako kulttuuri muiden alojen menestymiseen, esimerkiksi ulkoisvaikutusten kautta.

Toinen selitettävä muuttuja on alueelliset palkat per capita. Tulot kertovat alueen aineellisesta elintasosta bruttokansantuotetta paremmin (Hamunen, Sauli & Konttola 2009) ja sitä voi pitää taloudellisen kehityksen mittarina, jossa näkyy osittain myös kehityksen laatu (Mellander & Florida 2007). Kulttuuri voi vaikuttaa tuloihin siten, että kulttuurisilla alueilla on parempituloisia ihmisiä, mikäli kulttuuri houkuttelee korkeammin koulutettuja (Florida 2002), sekä nostamalla alueen arvoa (kuten hedonisessa menetelmässä oletetaan). Nyt

tutkitaan kulttuurin vaikutuksia ainoastaan palkansaajakorvauksiin eikä muihin tuloihin. Toisaalta vaikutusta on varmasti myös toiseen suuntaan, sillä parempituloiset kuluttavat enemmän kulttuuria.

Lisäksi tarkastellaan kulttuurin vaikutusta alueen väkilukuun. Rushtonin (2006) mukaan se on yksi tärkeistä tekijöistä alueen menestymisessä. Lisäksi tällöin epäsuorasti saataisiin näyttöä kulttuurin houkuttelevasta vaikutuksesta. Rushtonin (2007) mukaan väkiluku voi olla puutteellinen menestymisen mittari silloin, kun alueella ei ole enää tilaa kasvaa, mutta Suomessa tällaista ongelmaa ei ole.

8.2 Käytettävät menetelmät

Monissa aiemmissa tutkimuksissa, joissa on tutkittu kulttuurin tai muun, siihen rinnastettavissa olevan asian, vaikutuksia muihin alueen ominaisuuksiin, on usein käytetty pelkkää poikkileikkausaineistoa (katso esimerkiksi Rushton 2006, 2007; Mellander & Florida 2007). Tällöin estimoidaan, yleensä PNS-menetelmällä, kaavan (13) mukainen regressio.

$$(13) \quad Y_r = \beta_0 + \beta_1 X_r + e,$$

jossa Y_r on selitettävän muuttujan Y ja X_r selittävän muuttujan X arvo alueella r . Estimoitavia parametreja ovat vakio β_0 ja regressiokerroin β_1 , ja e on satunnainen virhetermi. Samanlainen malli voidaan estimoida myös paneeliaineistolle, kun oletetaan, että vakiotermi ja regressiokerroin ovat samat kaikilla alueilla eivätkä vaihtelee ajassa. Tällöin estimoitavasta mallista käytetään joskus nimitystä yhdistetty malli (*pooled model*).

Tässä menettelyssä on kuitenkin se ongelma, että alueilla voi olla havaitsemattomia muuttujia, jotka vaikuttavat tulokseen. Tällöin β_0 ja β_1 eivät välttämättä ole samoja kaikilla alueilla. Lisäksi aineistossa saattaa olla puuttuvista muuttujista johtuvaa harhaa. Näitä kontrolloidaan paneeliaineistoille sopivilla kiinteiden ja satunnaisten vaikutusten malleilla.

Kiinteiden aluevaikutusten mallissa oletetaan, että seutukuntien välillä on esimerkiksi rakenteellisia eroja tai että on olemassa havaitsemattomia muuttujia, joita ei ole sisällytetty malliin mutta jotka korreloivat sekä selitettävän muuttujan että seutukuntien välillä. Oletus, että alueilla on rakenteellisia eroja, jotka eivät vaihtelee ajassa, on realistinen siinäkin mielessä, että käytettävä aikajänne on niin lyhyt, että merkittäviä rakenteellisia muutoksia ei todennäköisesti ole tapahtunut. Estimoitava malli on kaavan (14) mukainen.

$$(14) \quad Y_{rt} = \beta_1 X_{rt} + \delta_r + e_{rt},$$

jossa Y_r on muuttujan Y ja X_r muuttujan X arvo alueella r vuonna t , δ_r on alueen ajassa vakiona pysyvät ominaispiirteet (sisältää myös vakion β_0) ja e_{rt} on satunnainen virhetermi. β_1 on Y :n ja X :n välisestä suhteesta kertova parametri, josta ollaan kiinnostuneita ja joka on sama kaikilla alueilla. (Stock & Watson 2007, 362.)

Kiinteiden alue- ja aikavaikutusten mallissa sen lisäksi, että olosuhteet voivat vaihdella alueilla, kunhan ne pysyvät samoina eri vuosina, myös eri vuosien olosuhteet voivat vaihdella, kunhan ne vaihtelevat eri alueilla samalla tavalla. Näissä tapauksissa puuttuvat muuttujat eivät aiheuta ongelmaa. Sekä ajassa että alueilla vaihtelevia tekijöitä ei paneeliaineistossa pystytä suoraan huomioimaan. Toinen estimoitava malli on siis muotoa:

$$(15) \quad Y_{rt} = \beta_1 X_{rt} + \delta_r + \gamma_t + e_{rt},$$

joka on muuten samanlainen kuin malli (14), mutta mukana on γ_t , joka on ajassa vaihtelevat mutta alueilla vakiona pysyvät olosuhteet. Käytännössä kiinteiden vaikutusten mallit estimoidaan PNS-menetelmän sovelluksella LSDV-menetelmällä (*least squares dummy variable*), jossa jokaiselle seutukunnalle (ja vuodelle) luodaan dummy-muuttuja. Yksi dummy-muuttujista jätetään pois multikollineaarisuuden välttämiseksi. Jäljelle jääneiden muuttujien parametrit estimoidaan PNS-menetelmällä. Käytännössä estimoitava malli on kiinteiden alue- ja aikavaikutusten tapauksessa siis muotoa:

$$(16) \quad Y_{rt} = \beta_0 + \beta_1 X_{rt} + \delta_1 D1_r + \dots + \delta_{n-1} D(n-1)_r + \gamma_1 B1_t + \dots + \gamma_{T-1} B(T-1)_t + e_{rt},$$

jossa $D(n-1)_r$ on seutukunnan $n-1$ dummy-muuttuja ja $B(T-1)_t$ on vuoden $T-1$ dummy-muuttuja. Muut muuttujat ja parametrit ovat kuten mallissa (14). (Stock & Watson 2007, 363.)

Vaihtoehtoinen malli, jota käytetään paneeliaineistojen kanssa, on satunnaisten vaikutusten malli. Satunnaisten aluevaikutusten mallin oletetaan olevan muotoa

$$(17) \quad Y_{rt} = \beta_0 + \beta_1 X_{rt} + v_r + e_{rt},$$

jossa virhetermi koostuu kahdesta tekijästä, e_{rt} :stä ja v_r :stä. Ne ovat sekä toisistaan että X_{rt} :stä riippumattomia virhetermejä. Muut termit ovat samat kuin kaavassa (14). Satunnaisten alue- ja aikavaikutusten malli on muotoa:

$$(18) \quad Y_{rt} = \beta_0 + \beta_1 X_{rt} + v_r + u_t + e_{rt},$$

eli virhetermissä on mukana myös u_t . Muut termit ovat samat kuin kaavassa (17).

Valintaan mallien välillä ei ole yksiselitteistä ratkaisua. Kiinteiden vaikutusten mallin sopivuutta verrattuna yhdistettyyn malliin testataan F-

testillä, jossa nollahypoteesi on, että $\delta_r:t$ (ja $\gamma_t:t$) ovat nollia. Satunnaisten vaikutusten mallille voidaan tehdä Breusch-Paganin Lagrange-multiplier -testi, joka vertaa satunnaisten vaikutusten mallia ja yhdistettyä mallia. Nollahypoteesina molemmissa tapauksissa on, että yhdistetty malli on sopivampi, eli että alueet ovat keskenään samanlaisia. Valintaa kiinteiden ja satunnaisten vaikutusten mallin välillä voidaan testata Hausmanin testillä. Mikäli nollahypoteesi hylätään, kiinteiden vaikutusten malli saattaa olla parempi. Kaikkia näitä testejä käytetään nyt, mutta esimerkiksi Baltagin (2001, 20) mukaan ne eivät kuitenkaan yksiselitteisesti voi ratkaista mallinvalintaa. Hsiaon (1986, 43) mukaan tapauksissa, joissa otos ei ole satunnaisotos vaan kattaa kaikki populaation yksilöt, kiinteiden vaikutusten malli voi olla parempi. Nyt "yksilöinä" ovat seutukunnat, jotka kattavat koko Suomen, joten tämä tukee kiinteiden vaikutusten mallin valintaa. Kiinteiden vaikutusten mallilla saadut estimaatit ovat konsistentteja, vaikka ne voivat olla tehottomampia kuin satunnaisten vaikutusten mallilla saadut, mikäli jälkimmäinen olisi oikea spesifikaatio (Princeton University 2007). Kiinteiden vaikutusten mallissa menetetään myös paljon vapausasteita, erityisesti kun alueiden määrä on suuri (Baltagi 2001, 15).

8.3 Tulokset

Ensin tarkastellaan kaikkia kulttuurialoja yhdessä. Kahta selittävää muuttujaa, kolmea selitettävää muuttujaa ja neljää erilaista mallia käytettäessä estimoitavaksi tulee siis 24 erilaista mallia. Ensimmäiseksi tarkastellaan kulttuurin arvonlisäyksen vaikutusta alueen bruttokansantuotteeseen per capita, palkkoihin per capita sekä väkilukuun. Tulokset on raportoitu taulukossa 15.

TAULUKKO 15 Kulttuurialojen arvonlisäyksen ja aluekehityksen yhteys.

Selitettävänä: log (bkt per capita)				
Malli	PO	FE(1)	FE(2)	RE(2)
β_1	0,045*** (0,002)	0,102*** (0,007)	0,013 (0,009)	0,024*** (0,005)
\bar{R}^2	0,3412	0,9083	0,9600	0,0545
F-testi	-	37,6***	85,7***	-
Hausmanin testi	-	-	-	16,25***
B-P:n LM-testi ¹	-	-	-	1159,7***
Selitettävänä: log (w per capita)				
Malli	PO	FE(1)	FE(2)	RE(2)
β_1	0,053*** (0,003)	0,094*** (0,007)	0,003 (0,004)	0,009*** (0,003)
\bar{R}^2	0,4215	0,9441	0,9889	0,0177
F-testi	-	56,7***	281,7***	-
Hausmanin testi	-	-	-	12,13***
B-P:n LM-testi ¹	-	-	-	1263,8***

(jatkuu)

(TAULUKKO 15 jatkuu)

	Selitettävänä: log (p)			
Malli	PO	FE(1)	FE(2)	RE(2)
β_1	0,184*** (0,011)	-0,003* (0,001)	0,009*** (0,002)	0,009*** (0,002)
\bar{R}^2	0,4756	0,9997	0,9997	0,0610
F-testi	-	9192,9***	10476,6***	-
Hausmanin testi	-	-	-	0,03
B-P:n LM-testi ¹	-	-	-	1432,1***

PO on yhdistetty malli, FE(1) kiinteiden aluevaikutusten malli, FE(2) kiinteiden alue- ja aikavaikutusten malli, ja RE(2) satunnaisten alue- ja aikavaikutusten malli. Selittävänä muuttujana alueen kulttuurialojen arvonlisäys per capita eli VA_c^c/P_c (100 €/henkilö).

Suluissa olevat keskivirheet ovat heteroskedastisuuskorjattuja.

* = 10 %:n, ** = 5 %:n, *** = 1 %:n merkitsevyystaso

¹ Breusch-Paganin Lagrange Multiplier -testi

F-testit antavat selkeää tukea kiinteiden vaikutusten mallille verrattuna yhdistettyyn malliin. Myös Breusch-Paganin testi hylkää yhdistetyn mallin. Näin ollen seutukuntien historiallisilla, taloudellisilla ja muilla vastaavilla tekijöillä on suuri vaikutus bruttokansantuoteseen, palkkoihin ja väkilukuun, mikä on tietenkin odotettu tulos. Hausmanin testi ei yksiselitteisesti tue kiinteiden tai satunnaisten vaikutusten mallia. Molemmilla malleilla saadaan hyvin samankaltaiset tulokset. Selitysasteista on huomioitava, että kiinteiden vaikutusten malleissa suuri osa selitysvoimasta johtuu alue- ja aikadummyista.

BKT:n ja palkkojen tapauksessa kiinteiden vaikutusten malli on Hausmanin testin mukaan parempi. Kaikilla malleilla bruttokansantuotteen ja palkkojen ja kulttuurin arvonlisäyksen välillä on positiivinen suhde, joka on tilastollisesti merkitsevä muilla kuin kiinteiden alue- ja aikavaikutusten mallilla. Kiinteiden aluevaikutusten mallin tulkinta on, että kun alueella on 100 euroa enemmän kulttuurin arvonlisäystä henkeä kohti, sen bruttokansantuote on 10 prosenttia ja palkat 9 prosenttia suuremmat. Kulttuurin arvonlisäyksen per capita mediaani on aineistossa noin 400 euroa henkilöä kohden, joten yhden yksikön lisäyksessä on kyse 20 prosentin kasvusta. Kiinteiden aluevaikutusten mallilla yhteys väkilukuun on negatiivinen ja muillakin malleilla vaikutus on vain noin yhden prosentin luokkaa.

Tulos ei suoraan kerro kausaalisuussuhteesta, eli voidaan vain todeta, että kulttuurin arvonlisäyksen määrällä ja alueen bruttokansantuotteen ja palkkojen määrällä on yhteys. Tämänkaltaiset tulokset kertovatkin ennemmin siitä, että suuri kulttuurin arvonlisäys per capita kuvaa havaitsemattomia olosuhteita, jotka ovat suotuisia bruttokansantuotteelle ja palkoille (Florida 2002).

Kulttuurin työntekijöiden vaikutusta aluekehitykselle tutkittaessa tulokset ovat samankaltaiset. Tarkemmin tulokset ovat taulukossa 16. Kun verrataan arvonlisäyksen ja työllisten selitysasteita, arvonlisäyksen selitysaste on useammassa mallissa parempi. Arvonlisäyksen käyttämistä kulttuurin määrän mittarina voi siis pitää suositeltavampana, mutta on myös monta tapausta, joissa selitysasteesta ei ole lainkaan eroja. Dramaattista eroa muuttujilla ei siis ole.

TAULUKKO 16 Kulttuurialojen työllisten ja aluekehityksen yhteys.

Selitettävänä: log (bkt per capita)				
Malli	PO	FE(1)	FE(2)	RE(2)
β_1	0,212*** (0,011)	0,364*** (0,075)	0,060** (0,027)	0,110*** (0,025)
\bar{R}^2	0,3309	0,8681	0,9600	0,0522
F-testi	-	24,7***	87,1***	-
Hausmanin testi	-	-	-	71,21***
B-P:n LM-testi ¹	-	-	-	1207,9***
Selitettävänä: log (w per capita)				
Malli	PO	FE(1)	FE(2)	RE(2)
β_1	0,262*** (0,013)	0,325*** (0,063)	0,030*** (0,011)	0,055*** (0,013)
\bar{R}^2	0,4532	0,9118	0,9889	0,0318
F-testi	-	31,6***	267,9***	-
Hausmanin testi	-	-	-	15,4***
B-P:n LM-testi ¹	-	-	-	1282,8***
Selitettävänä: log (p)				
Malli	PO	FE(1)	FE(2)	RE(2)
β_1	0,944*** (0,043)	-0,022*** (0,007)	0,001 (0,007)	0,001 (0,008)
\bar{R}^2	0,5514	0,9997	0,9997	0,0000
F-testi	-	7952,0***	8317,7***	-
Hausmanin testi	-	-	-	0,01
B-P:n LM-testi ¹	-	-	-	1447,2***

PO on yhdistetty malli, FE(1) kiinteiden aluevaikutusten malli, FE(2) kiinteiden alue- ja aikavaikutusten malli, ja RE(2) satunnaisten alue- ja aikavaikutusten malli. Selittävänä muuttujana alueen kulttuurialojen työlliset per capita eli L_r^e/P_r (työllistä/100 henkeä). Suluissa olevat keskivirheet ovat heteroskedastisuuskorjattuja.

* = 10 %:n, ** = 5 %:n, *** = 1 %:n merkitsevyystaso

¹ Breusch-Paganin Lagrange Multiplier -testi

Tulosten tulkinta on, että esimerkiksi kiinteiden alue- ja aikavaikutusten mallilla estimoituna, kulttuurialojen työntekijämäärän kasvu yhdellä työntekijällä 100 henkeä kohti on yhteydessä 6 prosenttia korkeampaan bruttokansantuotteeseen ja 3 prosenttia korkeampiin palkkoihin. Työntekijöiden per capita (henkeä/100 henkeä) keskiarvo on noin 1,2. Keskiarvotapauksessa siis yhden kulttuurialan työntekijän lisäys väkiluvun pysyessä muuttumattomana tarkoittaa 80 prosentin kasvua, joten siihen nähden vaikutus on melko maltillinen. Väkiluvun yhteys myös työllisiin on heikko muilla kuin yhdistetyllä mallilla estimoituna. Tästä voi päätellä, että kulttuurituotannon ja väkiluvun vahva positiivinen yhteys johtuu muista syistä kuin suoraan siitä, että kulttuuri joko kasvattaisi väkilukua houkuttelemalla ihmisiä tai sijoittuisi laajan väestöpohjan yhteyteen.

Koska kulttuurin määrää kuvaavat muuttujat riippuvat kulttuurin määritelmästä, on samankaltainen analyysi toteutettu myös kaikille

toimialaryhmille erikseen¹⁵. Näin saadaan myös selville, onko toimialoja, jotka ovat muita tärkeämpiä talouskehitykselle. Mallina on käytetty sekä kiinteiden että satunnaisten alue- ja aikavaikutusten mallia. Tulokset käyttäen selittävästä muuttujana työllisiä per capita ja mallina satunnaisten vaikutusten mallia on raportoitu taulukossa 17 ja kiinteiden vaikutusten mallin osalta liitteessä 4. Arvonlisäyksen per capita osalta molemmat taulukot ovat liitteessä 4. Syy satunnaisten vaikutusten malliin keskittymiseen on, että suurimmassa osassa Hausmanin testi puolustaa satunnaisten vaikutusten mallia.

Tulokset satunnaisten vaikutusten mallille käyttäen muuttujana työllisiä per capita myötäilevät Floridan (2002, 2004) teoriaa, jossa painotetaan kulttuurin hyväpalkkaisia ihmisiä houkuttelevia piirteitä. Bruttokansantuotteella ja palkoilla on useammin positiivinen yhteys kulttuurin eri toimialojen kanssa kuin väkiluvulla. Kaikilla käytetyillä mittareilla tutkittuna talouskehitykseen vaikuttavat koulutus ja kulttuurihallinto sekä muu painaminen ja siihen liittyvä toiminta, jonka vaikutus väkilukuun on tosin negatiivinen. Kahdella mittarilla positiivinen yhteys löytyi lisäksi arkkitehti- ja taideteollisuussuunnittelulle, mainonnalle, sanoma- ja aikakauslehdille ja uutistoimistoille sekä taiteilija-, näyttämö- ja konserttitoiminnalle. Mellanderin ja Floridan (2007) mukaan insinöörit ja arkkitehdit sekä taiteilijat, muotoilijat ja mediatyöläiset vaikuttavat positiivisesti alueelliseen kehitykseen Ruotsissa. Nyt saadut tulokset mukailevat tätä arkkitehtuurin, taiteilijoiden, muotoilun ja median osalta. Koulutuksen ja kulttuurihallinnon merkittävyys selittyy sillä, että usein yliopistot ovat olleet merkittävässä osassa alueellisessa kehityksessä, myös Mellanderin ja Floridan (2007) tulosten mukaan. Osa kertoimista on huomattavan suuria, esimerkiksi koulutuksen ja kulttuurihallinnon yksi työntekijä 100 asukasta kohti lisää on yhteydessä 160 prosenttia korkeampaan bruttokansantuotteeseen per capita ja 150 prosenttia korkeampiin palkkoihin per capita. Suurin yksittäinen kerroin on soitinten valmistuksen ja kaupan 260 prosenttia korkeampaan bruttokansantuotteeseen yhtä lisätyöntekijää kohden viittaava kerroin. Näillä aloilla työntekijöiden määrä on niin vähäinen, että yhdenkin työntekijän lisäys on hyvin suuri.

Ainoastaan väkiluvun kanssa yhteydessä olevia toimialoja olivat kulttuuritapahtumien järjestäminen ja siihen liittyvä toiminta sekä kirjojen kustantaminen ja kauppa. Ainoat tilastollisesti merkitsevän negatiiviset kertoimet olivat muun painamisen ja siihen liittyvän toiminnan ja radion ja television yhteys väkilukuun ja taide- ja antiikkiliikkeiden yhteys palkkoihin. Elokuviin ja videoiden tuotannon, jakelun ja esittämisen sekä kirjastojen, arkistojen ja museoiden työllisille ei saatu yhtäkään tilastollisesti merkitsevää kerrointa käytettyjen aluekehityksen mittareiden kanssa. Sen sijaan arvonlisäystä käytettäessä ne olivat yhteydessä väkilukuun, joten aivan merkityksettömiä nekin eivät ole.

¹⁵ Mikäli joltain seutukunta- ja toimialaryhmäyhdistelmä puuttui havainto joltain vuodelta, se oletettiin nolaksi tasapainoisen paneeliaineiston saamiseksi. Puutokset johtuvat todennäköisimmin siitä, että kyseisessä seutukunnassa tosiaan ei ollut yhtään kyseisen toimialaryhmän toimintaa. Näin jouduttiin kuitenkin toimimaan vain vähäisen määrän kanssa.

TAULUKKO 17 Kulttuurin eri toimialaryhmien ja alueen kehityksen välinen yhteys satunnaisten vaikutusten mallilla

Selitettävänä Toimialaryhmä	Log (bkt per capita)			Log (w per capita)			Log (p)		
	β_1	\bar{R}^2	Hausman ¹	β_1	\bar{R}^2	Hausman ¹	β_1	\bar{R}^2	Hausman ¹
arkkitehti- ja taideteollisuussuunnittelu	0,250*	0,0063	82,36*	0,102	0,0033	0,94	0,209***	0,0485	0,01
	(0,144)		**	(0,097)			(0,069)		
elokuvien ja videoiden tuotanto, jakelu ja esittäminen	0,357	0,0031	5,88**	-0,118	0,0011	1,79	0,013	0,0000	0,00
	(0,319)			(0,176)			(0,060)		
huvipuistot, pelit sekä muu viihde ja virkistys	0,018	0,0003	0,07	0,028***	0,0022	0,03	-0,001	0,0000	0,02
	(0,013)			(0,010)			(0,015)		
kirjastot, arkistot ja museot yms.	0,172	0,0017	1,25	-0,034	0,0002	5,68**	0,023	0,0003	0,00
	(0,152)			(0,105)			(0,067)		
kirjojen kustantaminen ja kauppa	-0,082	0,0022	0,45	-0,007	0,0000	0,07	0,057**	0,0120	0,00
	(0,054)			(0,020)			(0,027)		
koulutus ja kulttuurihallinto	1,595***	0,0162	1,37	1,462***	0,0365	1,96	0,459*	0,0119	0,02
	(0,495)			(0,321)			(0,238)		
kulttuuritapahtumien järjestäminen ja siihen liittyvä toiminta	-0,119	0,0011	4,19**	-0,143	0,0047	2,06	0,225***	0,0413	0,03
	(0,148)			(0,100)			(0,070)		
mainonta	0,309*	0,0103	3,17*	0,386***	0,0471	0,88	0,003	0,0000	0,04
	(0,178)			(0,105)			(0,063)		
muu painaminen ja siihen liittyvä toiminta	0,180***	0,0171	4,46**	0,088**	0,0114	23,36*	-0,088***	0,0383	0,38
	(0,066)			(0,037)		**	(0,020)		
radio ja televisio	0,952***	0,0248	2,80*	0,311	0,0065	6,62**	-0,646***	0,0845	0,12
	(0,234)			(0,229)			(0,147)		
sanoma- ja aikakauslehdet ja uutistoimistot	0,260***	0,0189	9,24***	0,133***	0,0147	12,61*	-0,033	0,0030	0,12
	(0,098)			(0,047)		**	(0,031)		
soitinten valmistus ja kauppa	2,639***	0,0262	0,21	-0,436	0,0022	0,34	-0,432	0,0072	0,00
	(0,902)			(0,523)			(0,296)		
taide- ja antiikkiliikkeet	1,438	0,0070	0,14	-0,699*	0,0061	0,17	-0,078	0,0003	0,00
	(1,083)			(0,396)			(0,205)		

(jatkuu)

(TAULUKKO 17 jatkuu)

taiteilija-, näyttämö- ja konserttitoiminta	0,544*** (0,118)	0,0254	5,93**	0,311*** (0,067)	0,0245	2,65	-0,076 (0,048)	0,0051	0,00
urheilu	0,093* (0,048)	0,0075	5,28**	-0,010 (0,029)	0,0002	3,48*	0,009 (0,016)	0,0008	0,08
valokuvaus	0,312** (0,141)	0,0084	2,47	0,015 (0,074)	0,0001	0,91	0,056 (0,055)	0,0029	0,00
viihde-elektroniikan valmistus ja kauppa	0,189 (0,139)	0,0024	1,08	0,158* (0,091)	0,0052	1,18	-0,079 (0,049)	0,0045	0,00
äänitteet	0,035 (0,359)	0,0000	4,84**	0,530** (0,253)	0,0136	0,13	0,092 (0,112)	0,0014	0,48

Selittäväenä muuttujana toimialan työlliset alueella per capita eli E_r^i/P_r (henkeä/100 henkeä). Suluissa olevat keskivirheet ovat heteroskedastisuuskorjattuja. * = 10 %:n, ** = 5 %:n, *** = 1 %:n merkitsevyytaso. ¹ Hausmanin testin testisuure

9 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksessa on tarkasteltu kulttuurin alueellista merkitystä Suomessa Tilastokeskuksen alueellisen kulttuurin satelliittitilinpidon aineistolla. Kulttuurin määritelmä on perustettu toimialaluokitukseen, jolloin kulttuuriin kuuluvaksi on valittu 67 kulttuurin, joukkoviestinnän ja urheilun toimialaa joko kokonaan tai osittain. Tutkimuksessa on tarkasteltu ainoastaan Chartrandin (1984) määritelmän mukaisia suoria, ei sen moninaisia välillisiä tai kerrannaisvaikutuksia. Lisäksi kulttuurista on huomioitu ainoastaan sen rahamääräinen arvo, eikä esimerkiksi kulttuurista arvoa. Tämä on tärkeä pitää mielessä tuloksia tulkittaessa. Lyhyen aikavälin vaikutuksia on tutkittu tarkastelemalla kulttuurin osuutta aluetalouksissa ja pidemmän aikavälin vaikutuksia tutkimalla kulttuurin vaikutusta talouskehitykseen. Analysointimenetelminä on käytetty muun muassa deskriptiivisiä analyysejä ja erilaisia regressiomenetelmiä.

Johtopäätöksiä vetäessä tulee olla varovainen, sillä samoin kuin BKT ei ole todellinen hyvinvoinnin mittari, ei vain suuremmasta kulttuurin arvonlisäyksestä voida päätellä toisen alueen nauttivan laadullisesti paremmasta kulttuuritarjonnasta. Arvonlisäys sinänsä ei kuvaa kulttuurisen tuotoksen koko arvoa, koska kulttuurinen arvo ei heijastu täysin taloudelliseen arvoon, vaikka niillä voikin olla yhteys (Throsby 2001, 33; Kainulainen 2005, 250). Toisaalta pitää muistaa myös vaihtoehtoiskustannukset: jos esimerkiksi kulttuurin arvonlisäysosuus on 3 %, kulttuurin puuttuminen ei tarkoittaisi että arvonlisäys olisi 3 prosenttiyksikköä pienempi, sillä tällöin panokset olisivat luultavasti jossain toisessa käytössä (Heilbrun & Gray 2001, 356).

Tarkasteltaessa kulttuurin alueellista sijoittumista Suomessa on havaittavissa selvä kulttuurituotannon keskittyminen suuriin seutukuntiin. Kulttuurituotanto on keskittyneempää kuin väestö tai kaikkien toimialojen tuotanto keskimäärin. Suurten seutukuntien osuus on kasvanut tarkastellulla ajanjaksolla ja muutenkin erot seutukuntien välillä ovat keskihajonnan perusteella kasvaneet. Työllisyys on arvonlisäystä tasaisemmin jakautunut eri alueille. Helsingin seutukunnan osuus työllisistä on sen arvonlisäysosuutta pienempi, mille syynä on tuottavampi tuotanto eikä esimerkiksi toimialarakenne. Tulokset myötäilivät Heilbrunin ja Grayn (2001) teoriaa siitä, että suurissa kaupungeissa on myös väestöön suhteutettuna enemmän kulttuurituotantoa. Erityisesti Helsingin seutukunta on tärkeä kulttuurituotannon keskittymä myös väestöön ja muuhun tuotantoon suhteutettuna, mutta muutenkin kulttuurialat ovat painottuneet Etelä-Suomeen. Tämä vastaa Leinosen ym. (2007) tulosta, jonka mukaan kulttuurisesti vetovoimaisimmat kunnat sijaitsevat pääosin Etelä-Suomessa. Heidän tutkimansa kulttuurinen vetovoima perustuu esimerkiksi kulttuurirakennusten määrään eli on osa Anderssonin ja Anderssonin (2008, 263) tarkoittamasta kulttuurisesta infrastruktuurista, joka vaikuttaa kulttuurin toimialojen sijoittumiseen. Koska väestöön suhteutettuna kulttuurin määrä on

epätasaisesti jakautunut, kulttuurin saavutettavuus vaihtelee alueittain eikä kaikilla ole tasa-arvoisia kulutusmahdollisuuksia kulttuurille.

Suomessa Helsingin seutukunnan osuus, noin 50 prosenttia, on suurempi kuin pääkaupunkiseutujen osuudet kulttuurituotannosta esimerkiksi Italiassa ja Espanjassa, joissa pääkaupunkien osuus on Lazzerettin ym. (2008) mukaan Roomassa 13 prosenttia ja Madridissa 30 prosenttia. Prosenttiosuudet eivät erilaisista määritelmistä johtuen ole täysin vertailtavissa keskenään. Mellanderin ja Floridan (2007) mukaan Tukholman osuus on noin 30 prosenttia Ruotsin luovasta luokasta, ja Göteborgin ja Malmön osuudet ovat siellä suuremmat kuin Turun ja Tampereen, joten myös Ruotsiin verrattuna kulttuurituotanto on Suomessa keskittyneempää. Myöskään Kanadassa ei ole vain yhtä selvää keskittymää, vaan Torontossa ja Montréälissa on lähes yhtä suuret osuudet kaikista kulttuurialojen työllisistä (Coish 2004). Syynä vain yhteen keskittymään Suomessa voi olla se, että täällä ei ole muita kokoluokaltaan Helsinkiä vastaavia seutukuntia.

Myös kulttuurin merkitys taloudellisena toimintana vaihtelee suuresti alueittain. Kulttuurialojen osuus arvonlisäyksestä vaihtelee noin kuudesta prosentista alle prosentin osuuksiin, ja osuus työllisyydestä kahdeksasta prosentista noin prosentiin. Korkeampi osuus työllisyydessä kertoo siitä, että kulttuurin toimialat ovat työvoimavaltaisia aloja. Näin on myös aiemmissa tutkimuksissa todettu, ja myös kulttuurityöllisten osuus koko taloudesta on samaa luokkaa kuin muissa tutkimuksissa (esim. Lazzeretti ym. 2008). Seutukunnittain suurimmat osuudet ovat Helsingin seutukunnassa, mutta suuria osuuksia löytyy myös pienistä seutukunnista, kuten Forssan seutukunnasta. Kulttuurialoja, joille pienet seutukunnat näyttävät olevan väkilukuun suhteutettuna tärkeitä, ovat muun muassa huvipuistot, pelit sekä muu viihde ja virkistys, kirjastot, arkistot ja museot yms. ja soitinten valmistus ja kauppa. Powerin (2003) mukaan mainonta ja valokuvaus ovat Pohjoismaissa keskittyneet pääkaupunkeihin; nyt sama havaitaan erityisesti mainonnan osalta. Seutukuntien kannalta tarkasteltuna esimerkiksi urheilu ja sanoma- ja aikakauslehtitoiminta ja uutistoimistot olivat tärkeitä. Toimialojen kokoon suhteutettuna alueilta erottui hyvinkin erilaisia toimialarakenteita: esimerkiksi Vaasan seutukunnassa valokuvaus, Seinäjoen seutukunnassa taide- ja antiikkiliikkeet ja Jyväskylän seutukunnassa kulttuuritapahtumien järjestäminen ja siihen liittyvä toiminta olivat tärkeitä toimialoja. Kulttuurin näkökulmasta katsottuna Mariehamns stadin seutukunnassa oli väkilukuun suhteutettuna paljon monien kulttuurialojen tuotantoa.

Eri toimialaryhmillä on myös suuria eroja keskittymisessä; esimerkiksi kirjastot, arkistot ja museot yms. on tasaisemmin jakautunut koko maahan kuin radio ja televisio -toimialaryhmä. Tiedon ylivuotoa on esitetty yhdeksi tärkeäksi kulttuurialojen keskittymiseen vaikuttavaksi asiaksi. Helsinkiin myös väkilukuun suhteutettuna keskittyneitä aloja ovat esimerkiksi arkkitehti- ja taideteollisuussuunnittelu, taitelija-, näyttämö- ja konserttitoiminta ja äänitteet - kaikki aloja, joilla uudet ideat ovat tärkeitä. Sen sijaan aloja, jotka eivät ole keskittyneet Helsinkiin, ovat esimerkiksi kirjastot, arkistot ja museot yms.,

taide- ja antiikkiliikkeet ja urheilu. Nämä tulokset siis ainakin vaikuttavat tukevan tiedon ylivuodon tärkeyttä. Faktorianalyysin avulla kulttuurialoilta erottuu kuusi eri ryhmää, jotka sijoittuvat tyypillisesti samoille alueille: visuaalinen kulttuuri, esittävä kulttuuri, urheilu ja pelit, musiikkituotanto, kirja-ala ja kulttuurin massatuotanto. Näiden ryhmien toimialat siis sijoittuvat klusterimaisesti.

Yksi tärkeä syy, miksi kulttuurin taloudesta ollaan kiinnostuneita, on käsitys siitä, että se olisi muita aloja nopeammin kasvava ala. Nyt tuloksena saatiin, että suurimmassa osassa seutukunnista kulttuurin arvonlisäys oli kasvanut muuta taloutta nopeammin, mutta ei kuitenkaan kaikissa. Sen sijaan kulttuurin osuus alueen taloudesta, eli sen suhteellinen merkitys, oli jopa vähentynyt useassakin seutukunnassa, vaikka absoluuttisesti mitattuna se oli kasvanut kaikkialla. Myös toimialojen kasvussa on suuria alueellisia eroja. Esimerkiksi äänitteiden arvonlisäys on vähentynyt Helsingin seutukunnassa, mutta kasvanut hyvinkin voimakkaasti toisilla alueilla. Sen keskittyneisyys on siis vähentynyt, vaikka se onkin vielä yksi voimakkaimmin Helsingin seutukuntaan keskittynyt kulttuurin toimiala.

Kulttuurituotannon kasvulle ja lähtötasolle saatiin negatiivinen korrelaatiokerroin, eli alhaisemman lähtötason alueilla kulttuuri olisi kasvattanut sekä per capita määräänsä että osuuttaan alueen taloudessa. Näin ollen myös kulttuurin toimialoilla on havaittavissa tuotannon per capita arvojen konvergoituminen. Kuitenkin seutukunnat, joilla kasvu oli kaikkein korkeinta, jäivät lopussakin alle koko maan tason, joten vielä kasvu ei ole riittänyt tasoittamaan eroja. Lequillerin ja Bladesin (2006) mukaan ongelmana peräkkäisiä vuosia verratessa tai kasvua laskettaessa on kuitenkin se, että laskettu arvonlisäys on käypä-, ei kiinteähintainen. Tällöin luvuista ei voida erottaa, mikä osuus kasvusta johtuu volyymin, ja mikä hinnan, noususta. Lisäksi pienten seutukuntien, tai pienten kulttuurialojen, voimakaskaan kasvu ei välttämättä ole kansantalouden näkökulmasta ja euroissa ajateltuna suurta.

Lisäksi tutkittiin kulttuurin määrän ja talouden kehityksen yhteyttä, ja niille löydettiin pääasiassa positiivinen yhteys. Näin ollen saatiin tukea Floridan (2002, 2004) teorialle. Tarkemmin sanoen kulttuurin arvonlisäyksen ja työllisten määrä vaikutti positiivisesti erityisesti bruttokansantuotteeseen ja palkkoihin. Väkilukuun arvonlisäyksen yhteys oli vähäisempi kuin muihin ja työllisillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä. Muidenkin muuttujien kohdalla kulttuurilta vaaditaan suurempaa kasvua kuin mitä selitettävässä muuttujassa nähdään.

Verrattuna muihin tutkimuksiin tulokset ovat melko samankaltaisia. Mellanderin ja Floridan (2007, 18) mukaan kulttuurialojen työllisten suhteellisella osuudella on positiivinen yhteys alueen palkkoihin Ruotsissa, ja Rushton (2007) saa samanlaisen tuloksen Yhdysvalloissa. Sen sijaan yhteyttä väkilukuun ei Rushtonin (2007) mukaan ole, joten tältäkin osin tulokset ovat yhtenevät. Muihin tutkimuksiin vertailtaessa tulee muistaa, että käytetyt määritelmät ja menetelmät ovat olleet hyvinkin erilaisia. Nyt yhdistetty malli hylättiin, joten paneeliaineistosta on suurta hyötyä asiaa tutkittaessa eikä

pelkkä korrelaatiotutkimus kuvaa ilmiötä tarpeeksi monipuolisesti. Kausaalisuussuhteesta ei myöskään voida vielä tehdä johtopäätöksiä, mutta tulos kertoo ainakin siitä, että kulttuurin määrä kuvastaa olosuhteita, jotka ovat hyödyllisiä esimerkiksi talouskasvulle. Erityisesti yhteys palkkoihin voi johtua myös siitä, että parempituloiset kuluttavat tyypillisesti enemmän kulttuuria (Bille & Schulze 2006, 1088).

Tarkemmin toimialaryhmittäin tutkittaessa erityisesti arkkitehti- ja taideiteollisuussuunnittelu, koulutus ja kulttuurihallinto, mainonta, muu painaminen ja siihen liittyvä toiminta, sanoma- ja aikakauslehdet ja uutistoimistot sekä taiteilija-, näyttämö- ja konserttitoiminta nousivat esille talouskehityksen kannalta hyödyllisinä toimialoina. Billen ja Schulzen (2006, 1069) mukaan erityisesti mainonta ja muotoilu voivat vaikuttaa muiden alojen kilpailukykyyn, mikä voi osaltaan selittää niiden vaikutusta talouskehitykseen. Oli myös joitakin kulttuurin toimialoja, joilla ei ollut tai oli vain heikko yhteys talouskehitykseen.

Tulee kuitenkin muistaa, että kulttuurin merkitys kehitykselle ei näy pelkästään talouskasvun kautta, eikä kulttuurin talousvaikutuksia voi eikä pidä käyttää ainoana kulttuuripolitiikan perusteena (Bille & Schulze 2006, 1091–1092). Tutkittava aikaväli oli myös melko lyhyt, jolloin toisaalta kaikki kulttuurin pitkän aikavälin vaikutukset eivät ole realisoituneet ja toisaalta sattuma voi vaikuttaa tuloksiin. Myös kansantalouden tilinpidon rajoitteet ovat vaikuttaneet tuloksiin, sillä esimerkiksi kulttuurialoilla tärkeää vapaaehtoistyötä ei ole huomioitu. Myöskään kulttuurin toimialojen rajaus ei ole kattava.

Samankaltaista aineistoa ei ole ollut aiemmin saatavilla eikä yhdessä tutkimuksessa sitä voida tarkastella jokaiselta kiinnostavalta kannalta, joten paljon jää vielä jatkotutkimusten selvitettäväksi. Yksi kiinnostava kysymys on mitkä tekijät vaikuttavat Suomessa kulttuurin sijoittumiseen. Tällaisia tekijöitä voivat teorioiden pohjalta olla esimerkiksi yliopistot, suvaitsevaisuus, väestörakenne tai historialliset tekijät. Myös klusteritutkimuksessa ja panos-tuotos-analyysissä on potentiaalia. Mielenkiintoista olisi myös tarkastella, miten kulttuuritoimialoille käy talouden eri suhdanteiden aikana, esimerkiksi laman tai taantuman aikana, sillä kehitys saattaa poiketa muun talouden kehityksestä (Helsingin kaupungin tietokeskus 2009, 14). Valitettavasti aineistoa ei vielä ollut käytössä tarpeeksi, jotta analyysia olisi voitu toteuttaa.

LÄHTEET

- Alanen, A. 2004a. Mitä kuuluu kulttuuriin? *Tietoaika* 10, 16–18.
- Alanen, A. 2004b. Kulttuuritoimialojen paino vähentynyt hieman taloudessa. *Tietoaika* 6–7.
- Alanen, A. 2007. Kulttuurin talous - Modernismin kehdot ja nykyiset arkkitehtuuripalvelut. *Helsingin seudun suunnat* 2/2007, 8–10.
- Almeida, R. 2005. Local Economic Structure and Growth. World Bank Research Department. Working paper 3728.
- Aluetilinpidon laatuseloste. 2009. Tilastokeskus. [WWW-dokumentti] <http://tilastokeskus.fi/til/altp/2007/altp_2007_2009-08-20_laa_001.html>. Päivitetty 20.8.2009.
- Andersson, D. E. & Andersson, Å. 2008. Spatial Clustering of Culture. Teoksessa C. Karlsson (toim.) *Handbook of Research on Cluster Theory*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 261–273.
- Baltagi, B. H. 2001. *Econometric Analysis of Panel Data*. (2. painos) Chichester: John Wiley & Sons Ltd.
- Baumol, W. J. 1986. Unnatural Value: or Art Investment as Floating Crap Game. *American Economic Review* 76 (2), 10–14
- Beaudry, C. & Schiffauerova, A. 2009. Who's Right, Marshall or Jacobs? The Localization Versus Urbanization Debate. *Research Policy* 38 (2), 318–337.
- Bergsgård, N. A. & Vassenden, A. 2009. Stavanger-regionen som europeisk kulturhovedstad – slik kulturaktørene set det. Rapport IRIS 2009/199.
- Bille, T. & Lorenzen, M. 2008. Den danske oplevelseøkonomi - afgrænsning, økonomisk betydning og vækstmuligheder. Frederiksberg: Imagine.. og Samfundslitteratur.
- Bille, T. & Schulze, G. 2006. Culture in Urban and Regional Development. Teoksessa V. A. Ginsburgh & D. Throsby (toim.) *Handbook of the Economics of Art and Culture, Volume 1*. Amsterdam: Elsevier, 1051–1099.
- Blanchard, O. 1997. *Macroeconomics*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Blaug, M. 1976. Introduction: What is the Economics of the Arts About? Teoksessa M. Blaug (toim.) *The Economics of the Arts*. Lontoo: Martin Robertson & Company, 13–22.
- Bos, F. 1995. Economic theory and national accounting. MPRA Paper No. 5955. Statistics Netherlands. [PDF-dokumentti] <http://mpra.ub.uni-muenchen.de/5955/1/MPRA_paper_5955.pdf>. Luettu 13.7.2009.
- Bos, F. 2006. The national accounts as a tool for analysis and policy; past, present and future. MPRA Paper No. 1235. University Library of Munich. Germany. [PDF-dokumentti] <http://mpra.ub.uni-muenchen.de/1235/1/MPRA_paper_1235.pdf>. Luettu 2.7.2009.
- Bos, F. 2007. Use, misuse and proper use of national accounts statistics. *National Accounts Occasional Papers nr 96*. Voorburg/Heerlen: Statistics Netherlands.

- Boskin, M. J. 2000. Economic Measurement: Progress and Challenges. *American Economic Review* 90 (2), 247-252.
- Brosio, G. 1994. The Arts Industry: Problems of Measurement. Teoksessa A. Peacock & I. Rizzo (toim.) *Cultural Economics and Cultural Policies*. Dordrecht: Kluwer Academic, 17-22.
- Cantell, T. 1998. Yleisfestivaalien yleisöt - Helsingin juhlaviikot, Joensuun laulujuhlat. Tilastotietoa taiteesta nro 19. Taiteen keskustoimikunta. Helsinki: Nykypaino Oy.
- Cantell, T. & Lahtinen, J. 2009. Arts Attendance in Helsinki: Studies on Spatial Distribution. Paper presented at the 4th Nordic Conference on Cultural Policy Research. 20.-21.8.2009. Jyväskylä.
- Casson, M. 2006. Culture and Economic Performance. Teoksessa V. A. Ginsburgh & D. Throsby (toim.) *Handbook of the Economics of Art and Culture*, Volume 1. Amsterdam: Elsevier, 359-397.
- Chartrand, H. H. 1984. An Economic Impact Assessment of the Fine Arts. Paper presented at Third International Conference on Cultural Economics & Planning. April 1984, Akron, Ohio. [WWW-dokumentti] <<http://www.culturaleconomics.atfreeweb.com/eia.htm>> Luettu 16.6.2009.
- Coish, D. 2004. Census Metropolitan Areas as Culture Clusters. Trends and Conditions in Census Metropolitan Areas. Analytical Paper. Ottawa: Statistics Canada.
- Communauté métropolitaine de Montréal. 2005. Culture Cluster. Quebec: Communauté métropolitaine de Montréal.
- Cooper, C. & Sparks, J. 1997. Show Them the Money! Calculating the Economic Impact of America's Orchestras. American Symphony Orchestra League. [PDF-dokumentti] <http://www.americanorchestras.org/images/stories/resource_papers/showmoney.pdf>. Luettu 8.7.2009.
- Corder, J. J. & Goldfarb, R. S. 1996. The Value of Public Art as Public Culture. Teoksessa A. Klammer (toim.) *The Value of Culture. On the relationship between economics and arts*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 77-95.
- Cowen, T. 2008. Why Everything Has Changed: The Recent Revolution in Cultural Economics. *Journal of Cultural Economics* 32 (4), 261-273.
- Denmark's Creative Potential. 2000. Culture and Business Policy Report. Kööpenhamina: The Ministry of Trade and Industry ja The Ministry of Culture.
- Department for Culture, Media and Sport. 2000. Creative Industries: The Regional Dimension. The Report on the Regional Issues Working Group. London: DCMS.
- De Propis, L., Chapain, C., Cooke, P., MacNeill, S. & Mateos-Garcia, J. The geography of creativity. Nesta. [PDF-dokumentti] <<http://www.nesta.org.uk/assets/Uploads/pdf/Research-Report/Geography-of-creativity.pdf>>. Luettu 27.8.2009.

- De Vries, G. 1996. *Big City, Great Art*. Teoksessa A. Klammer (toim.) *The Value of Culture. On the relationship between economics and arts*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 108–121.
- Diamond, P. A. & Hausman, J. A. 1994. Contingent Valuation: Is Some Number Better than No Number? *Journal of Economic Perspectives* 8 (4), 45–64.
- Dinoto, M. J. & Merk, L. H. 1993. Small economy estimates of the impact of the arts. *Journal of Cultural Economics* 17 (2), 41–53.
- EKT95. 1995. Euroopan tilinpitajärjestelmä 1995. Luxemburg: Eurostat.
- Eurostat. 2007. *Cultural Statistics*. Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities
- Evans, G. 2005. Measure For Measure: Evaluating the Evidence of Culture's Contribution to Regeneration. *Urban Studies* 42 (5/6), 959–983.
- Experian. 2008. How linked are the UK's creative industries to the wider economy?: an input-output analysis. A working paper for NESTA. [PDF-dokumentti] <http://www.nesta.org.uk/assets/Uploads/pdf/Working-paper/experian_working_paper_NESTA.pdf>. Luettu 7.9.2009.
- Florida, R. 2002. Bohemia and economic geography. *Journal of Economic Geography* 2 (1), 55–71.
- Florida, R. 2004. *The Rise of the Creative Class*. Paperback edition. New York: Basic Books.
- Frey, B. S. 1994. The Economics of Musical Festivals. *Journal of Cultural Economics* 18 (1), 29–39.
- García, M. I., Fernández, Y. & Zofío, J. L. 2003. The Economic Dimension of the Culture and Leisure Industry in Spain: National, Sectoral and Regional Analysis. *Journal of Cultural Economic* 27 (1), 9–30.
- Gertler, M. S. 2004. *Creative Cities: What Are They For, How Do They Work, And How Do We Build Them?* Canadian Policy Research Network, Background Paper F/48.
- Gordon, J. C. & Beilby-Orrin, H. 2007. *International Measurement of the Economic and Social Importance of Culture*. Paris: OECD. [PDF-dokumentti] <<http://www.oecd.org/dataoecd/56/54/38348526.pdf>> Luettu 17.7.2009.
- Gray, H. P. 1996. Culture and Economic Performance: Policy as an Intervening Variable. *Journal of Comparative Economics* 23 (3), 278–291.
- Guiso, L., Sapienza, P. & Zingales, L. 2006. Does Culture Affect Economic Outcomes? *Journal of Economic Perspectives* 20 (2), 23–48.
- Hamunen, E., Sauli, H. & Kolttola, L. 2009. Yksi luku ei riitä hyvinvoinnin mittariksi. *Tieto & Trendit* 7/2009.
- Harding, T. 2009. *Amateurs and Educators: Third Sector Organizations in the Swedish Culture Sector*. Paper presented at the 4th Nordic Conference on Cultural Policy Research. 20.–21.8.2009. Jyväskylä.
- Heilbrun, J. & Gray, C. M. 2001. *Economics of Art and Culture*. Cambridge University Press.
- Heiskanen, I. 2000. Kulttuurin julkinen rahoitus Suomessa – tilastot ja todellisuus. Rahoitustilastojen käyttökelpoisuudesta ja 1990-luvun

- rahoitustilanteesta taide- ja kulttuurilaitosten kannalta. Tilastotietoa taiteesta nro 25. Helsingin yliopiston valtio-opin laitos ja Taiteen keskustoimikunta. Helsinki: Nykypaino Oy.
- Helsingin kaupungin tietokeskus. 2007. Kulttuurialan yritysten toimipaikat ja kulttuurin työpaikat Helsingissä. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tilastoja 2007:19.
- Helsingin kaupungin tietokeskus. 2009. Kulttuurialan työpaikat ja yritysten toimipaikat Helsingissä. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tilastoja 2009:15.
- Heng, T. M., Choo, A. & Ho, T. 2003. Economic Contributions of Singapore's Creative Industries. Economic Survey Of Singapore First Quarter 2003. Singapore: Singapore Government Ministry of Trade and Industry, 51-73. <http://app.mica.gov.sg/Data/0/PDF/6_MTI%20Creative%20Industries.pdf>.
- Hesmondhalgh, D. 2007. The Cultural Industries. (2. painos) Lontoo: Sage Publications.
- Hesmondhalgh, D. & Pratt, A. C. 2005. Cultural Industries and Cultural Policy. International Journal of Cultural Policy 11 (1), 1-13.
- Holden, J. 2004. Capturing Cultural Value. How Culture Has Become a Tool of Government Policy. Demos pamphlet. [PDF-dokumentti] <<http://www.demos.co.uk/files/CapturingCulturalValue.pdf?1240939425>>. Luettu 25.8.2009.
- Holden, J. 2005. Valuing Culture in the South East. Demos report. [PDF-dokumentti] <<http://www.demos.co.uk/files/valuingculturesoutheast.pdf?1240939425>>. Luettu 6.7.2009.
- Horowitz, H. 1981. The Unesco Framework for Cultural Statistics and a Cultural Data Bank For Europe. Journal of Cultural Economics 5 (2), 1-17.
- Huovari, J. & Lehto, E. 2009. On Regional Specialization of High- and Low-Tech Industries. Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen työpapereita N:o 116.
- Hutter, M. 1996. The Impact of Cultural Economics on Economic Theory. Journal of Cultural Economics 20 (4), 263-268.
- Ilmonen, K. 2002. Hyvinvointivaltiollisesta kulttuuriteolliseen näkökulmaan – ilman ristiriitoja? ChyNetti 9 - Chydenius-instituutin verkkojulkaisuja. Artikkeleita. [WWW-dokumentti] <<http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-200803111243>>. Luettu 26.8.2009.
- Kainulainen, K. 2005. Kunta ja kulttuurin talous: tulkintoja kulttuuripääoman ja festivaalien aluetaloudellisista merkityksistä. Tampereen yliopisto. Kauppa- ja hallintotieteiden tiedekunta. Väitöskirja.
- Kansantalouden tilinpito 1997-2006. 2008. Tilastokeskus. Helsinki: Multiprint.
- Karttunen, S. 2003. Kuntien kulttuuritoiminta ja sen kustannukset. Tietotarpeiden ja -lähteiden kartoitus 2000-luvun alussa. Kulttuuri ja viestintä 2003:1. Tilastokeskus. Helsinki: Edita Prima Oy.

- KEA. 2009. The Impact of Culture on Creativity. A Study Prepared for the European Commission (Directorate-General for Education and Culture). <<http://www.keanet.eu/impactculturecreativityfull.pdf>>. Luettu 18.8.2009.
- Kelly, E & O'Hagan, J. 2007. Geographic Clustering of Economic Activity: The Case of Prominent Western Visual Artists. *Journal of Cultural Economics* 31 (2), 109-128.
- Khakee, A. 1999. Kollaboratiivisen valtion haasteet. Näkökulmia kulttuurin taloustieteen tutkimukseen. Teoksessa A. Kangas & J. Virkki (toim.) Kulttuuripolitiikan uudet vaatteet. SoPhi 23. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Jyväskylän yliopistopaino, 90-105.
- Klamer, A. 1996. The Value of Culture. Teoksessa A. Klamer (toim.) The Value of Culture. On the relationship between economics and arts. Amsterdam: Amsterdam University Press, 13-28.
- Klamer, A. 2003. Value of Culture. Teoksessa R. Towse (toim.) A Handbook of Cultural Economics. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 465-469.
- Konttinen, J. 2005. Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset - Matkailun satelliittitilinpidoon alueellistaminen. Jyväskylän yliopisto. Kansantaloustieteen pro gradu - tutkielma.
- Korpelainen, P. 2002. Uudistuva kulttuurituotanto ja kulttuuriyrittäjyys. Raportti Uudistuva kulttuurituotanto -projektin kokemuksista. Taideteollinen korkeakoulu. Koulutuskeskus. [PDF-dokumentti] <<http://www2.uiah.fi/aikuiskoulutus/kulttuuri.pdf>>. Luettu 7.8.2009.
- Kulttuuria alueittain. 2007. Tilastollinen katsaus. Tilastokeskus. Helsinki: Multiprint.
- Kulttuurin arvo? 2006. Kulttuurin kansantaloudellisia vaikutuksia arvioineen työryhmän raportti. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006: 35. Helsinki: Yliopistopaino.
- Kulttuurin satelliittitilinpito. 2008. Pilottiprojektin loppuraportti. Opetusministeriön julkaisuja 2008:20. Helsinki: Yliopistopaino.
- Kulttuuritilasto 2007. 2009. Tilastokeskus. Helsinki: Multiprint.
- Kunnat ja kuntapohjaiset aluejaot 2007. 2007. Tilastokeskus. Helsinki: Yliopistopaino Oy.
- Lazzeretti, L., Boix, R. & Capone, F. 2008. Do Creative Industries Cluster? Mapping Creative Local Production Systems in Italy and Spain. Working Paper 08.05. Universitat Autònoma de Barcelona: Departament d'Economia Aplicada.
- Le Blanc, G. 2000. Regional Specialization, Local Externalities and Clustering in Information Technology Industries. XII Villa Mondragone International Economic Seminar "Knowledge Economy, Information Technologies and Growth". 27.7.2000. Rooma: University Tor Vergata.
- Leinonen, R., Kauppila, P. & Saarinen, J. 2007. Suomen matkailun aluerakenne 2005: Tutkimusraportti. MEK A: 155. Helsinki: Matkailun edistämiskeskus.

- Lequiller, F. & Blades, D. 2006. *Understanding National Accounts*. Pariisi: OECD.
- Leskinen, E. & Lyyra, A.-L. 2006. Monimuuttujamenetelmät 1: Faktorianalyysi ja reliabiliteettianalyysi. Teoksessa *Tilastolliset analyysimenetelmät osa 1*. Jyväskylän yliopisto. Matematiikan ja tilastotieteen laitos, 93–150.
- Lian, B. & Oneal, J. R. 1997. Cultural Diversity and Economic Development: A Cross-National Study of 98 Countries, 1960–1985. *Economic Development and Cultural Change* 46 (1), 61–77.
- Liikkanen, M., Hanifi, R. & Hannula, U. (toim.). 2006. Individual choices, permanency of cultures. Changes in leisure 1981–2002. Tilastokeskus. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Luokituksen kuvaus. 2009. Tilastokeskus. [WWW-dokumentti] <<http://tilastokeskus.fi/meta/luokitukset/toimiala/001-2008/kuvaus.html>>. Luettu 10.8.2009.
- Markusen, A. & King, D. 2003. *The Artistic Dividend: The Arts' Hidden Contributions to Regional Development*. Project on Regional and Industrial Economics. University of Minnesota: Humphrey Institute of Public Affairs. [PDF-dokumentti] <http://www.hhh.umn.edu/projects/prie/pdf/artistic_dividend.pdf>. Luettu 3.8.2009.
- McCain, R. 2006. Defining Cultural and Artistic Goods. Teoksessa V. A. Ginsburgh & D. Throsby (toim.) *Handbook of the Economics of Art and Culture, Volume 1*. Amsterdam: Elsevier, 147–167.
- Mellander, C. & Florida, R. 2007. The Creative Class or Human Capital? – explaining regional development in Sweden. CESIS Electronic Working Paper Series. Paper no 79. [PDF-dokumentti] <<http://www.infra.kth.se/cesis/documents/WP79.pdf>>. Luettu 3.12.2009.
- Mellinen, I. 2004. Faktorianalyysi. Teknillinen korkeakoulu. Systeemianalyysin laboratorio. [PDF-dokumentti] <<http://www.sal.tkk.fi/Opinnot/Mat-2.112/pdf/FACTO10.pdf>>. Luettu 3.2.2010.
- Mitchell, J. 2004. *The Economic Importance of the Arts and Cultural Industries in Santa Fe County. Part II: Qualitative Analysis of Relations Between Arts & Cultural Industries and Other Sectors of Santa Fe Community*. BBER Arts and Culture Industries Publications. University of New Mexico. [PDF-dokumentti] <<http://bber.unm.edu/pubs/SFCoArtsPt2.pdf>>. Luettu 10.7.2009.
- Mitchell, J. & Reynis, L. E. 2004. *The Economic Importance of the Arts and Cultural Industries in Santa Fe County. Part I: Quantification of Economic Impacts*. BBER Arts and Culture Industries Publications. University of New Mexico. [PDF-dokumentti] <<http://bber.unm.edu/pubs/SFCoArtsPt1.pdf>>. Luettu 10.7.2009.
- Moilanen, J. 2007. Sosiaali- ja terveydenhuollon alueellinen satelliittitilinpito. Tarjonta- ja käyttötaulukot maakunnittain. Jyväskylän yliopisto. Kansantaloustieteen pro gradu- tutkielma.

- National Governors Association. 2001. The Role of the Arts in Economic Development. NGA Center for Best Practices. [PDF-dokumentti] <<http://www.nga.org/Files/pdf/062501ARTSDEV.pdf>>. Luettu 27.7.2009.
- National Governors Association. 2009. Arts & the Economy: Using Art and Culture to Stimulate State Economic Development. NGA Center for Best Practices. [PDF-dokumentti] <<http://www.nga.org/Files/pdf/0901ARTSANDECONOMY.PDF>>. Luettu 27.7.2009.
- O'Connor, J. 2000. Cultural Industries. The European Journal of Arts Education 2 (3). PDF-dokumentti] <http://www.elia-artschools.org/_downloads/publications/EJAE/2000/economy/Justin_OConnor.pdf>.
- OECD Workshop on the International Measurement of Culture. 2007. Discussion Summary and Recommendations. [PDF-dokumentti] <<http://www.oecd.org/dataoecd/38/59/38228150.pdf>>. Luettu 2.7.2009.
- Opetusministeriö. 1999. Kulttuuriteollisuuden kehittäminen Suomessa – kulttuuriteollisuustyöryhmän loppuraportti. Kulttuuripolitiikan osaston julkaisusarja 1:1999.
- Pallari, K. & Melanen, N. 2001. Kuntien kulttuuritointa kartoitetaan pilottihankkeella. Kuntapuntari 2001 (3), 48–52.
- Power, D. 2002. "Cultural Industries" in Sweden: An Assesment of their Place in the Swedish Economy. Economic Geography 78 (2), 103–127.
- Power, D. 2003. The Nordic "Cultural Industries": A Cross-National Assesment of the Place of the Cultural Industries in Denmark, Finland, Norway and Sweden. Geografiska Annaler 85B (3), 167–180.
- Power, D. & Jansson, J. 2006. Creative Directions – a Nordic framework for supporting the creative industries. Oslo: Nordic Innovation Centre.
- Princeton University. 2007. Panel Data. Data and Statistical Services. [HTML-dokumentti] <http://dss.princeton.edu/online_help/analysis/panel.htm>. Luettu 28.12.2009
- Redding, S. 2002. Specialization dynamics. Journal of International Economics 58 (2), 299–334.
- Ridley, F. F. 1983. Cultural Economics and the Culture of Economists. Journal of Cultural Economics 7 (1), 1–18.
- Rushton, M. 2006. The Creative Class and Urban Economic Growth Revisited. Paper presented at 14th Conference of the Association for Cultural Economics International. 6.–9.7.2006. Wien.
- Rushton, M. 2007. The Creative Class and Economic Growth in Atlanta. Working Paper 07-02. Nonprofit Studies Program. Andrew Young School of Policy Studies. Georgia State University. [PDF-dokumentti.] <<http://aysps.gsu.edu/nonprofit/working/NSPwp0702.pdf>>.

- Singh, V. 2004. Economic Contribution of Culture in Canada. Culture Tourism, and the Centre for Education Statistics Research Papers. Ottawa: Statistics Canada.
- SNA93. 1993. System of National Accounts. YK: New York.
- Stock, J. H. & Watson, M. W. 2007. Introduction to Econometrics. Pearson International Edition. (2. painos) Boston: Pearson Addison Wesley.
- Suikkanen, J. 2002. Suomen ääniteteollisuus: rakenne ja kehityspiirteet. Jyväskylän yliopisto. Kansantaloustieteen pro gradu- tutkielma.
- Suomen yritykset 2007. 2009. Tilastokeskus. Helsinki: Multiprint Oy.
- Tepper, S. J. 2002. Creative Assets and the Changing Economy. *Journal of Arts Management, Law & Society* 32 (2), 159-169.
- Throsby, C. D. 1982. Social and Economic Benefits from Regional Investment in Arts Facilities: Theory and Application. *Journal of Cultural Economic* 6 (1), 1-14.
- Throsby, D. 1994. The Production and Consumption of the Arts: A View of Cultural Economics. *Journal of Economic Literature* 32, 1-29.
- Throsby, D. 1995. Culture, Economics and Sustainability. *Journal of Cultural Economics* 19 (3), 199-206.
- Throsby, D. 1999a. Cultural Capital. *Journal of Cultural Economics* 23 (1-2), 3-12.
- Throsby, D. 1999b. Talouspolitiikan ja kulttuuripolitiikan monimutkainen suhde. Teoksessa A. Kangas & J. Virkki (toim.) Kulttuuripolitiikan uudet vaatteet. *SoPhi* 23. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Jyväskylän yliopistopaino, 78-89.
- Throsby, D. 2001. Economics and Culture. Cambridge University Press.
- Throsby, D. 2003. Determining the Value of Cultural Goods: How Much (or How Little) Does Contingent Valuation Tell Us? *Journal of Cultural Economics* 27, 275-285.
- Throsby, D. 2006. Introduction and Overview. Teoksessa V. A. Ginsburgh & D. Throsby (toim.) *Handbook of the Economics of Art and Culture*, Volume 1. Amsterdam: Elsevier, 3-22.
- Throsby, D. 2008. Modelling the Cultural Industries. *International Journal of Cultural Policy* 14 (3), 217-232.
- Tilastokeskus. 2010. Kulttuurin rooli aluetaloudessa vaihtelee - pääkaupunkiseutu omaa luokkaansa. [WWW-dokumentti] <http://www.tilastokeskus.fi/til/kl/2007/01//kl_2007_01_201002-10_kat_001.html>. Päivitetty 10.2.2010.
- Tohmo, T. 2002. Kulttuuri ja aluetalous - vaikutukset ja käyttäjien kokema hyöty. Jyväskylän yliopisto. Kansantaloustieteen lisensiaattitutkielma n:o 131/2002.
- TOL 2002. 2002.Toimialaluokitus TOL 2002. Käsikirjoja 4. Tilastokeskus. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Towse, R. 2003a. Cultural Industries. Teoksessa R. Towse (toim.) *A Handbook of Cultural Economics*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 170-176.

- Towse, R. 2003b. Introduction. Teoksessa R. Towse (toim.) A Handbook of Cultural Economics. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 11-14.
- van der Pol, H. 2008. Key Role of Cultural and Creative Industries in the Economy. Teoksessa Statistics, Knowledge and Policy 2007 - Measuring and Fostering the Progress of Societies. OECD Publishing, 343-354.
- Verhoeff, R. 1989. The spatial diffusion of the performing arts in the Netherlands. *Journal of Cultural Economics* 13 (2), 53-86.

LIITTEET

LIITE 1 Mukaan valitut toimialat ryhmittäin (Kulttuurin satelliittitilinpito 2008, 73–75).

Kulttuurin, joukkoviestinnän ja vapaa-ajan toimialat

Arkkitehti- ja taideteollisuussuunnittelu

74203 Arkkitehtipalvelu

74871 Taideteollinen muotoilu ja suunnittelu

Elokuvien ja videoiden tuotanto, jakelu ja esittäminen

22320 Kuvatallenteiden jäljentäminen

71401 Videofilmien vuokraus

92110 Elokuvien ja videoiden tuotanto

92120 Elokuvien ja videoiden levitys

92130 Elokuvien esittäminen

Huvipuistot, pelit sekä muu viihde ja virkistys

36500 Pelien ja leikkikalujen valmistus

51483 Lelujen ja pelien tukkukauppa

92330 Huvipuistot

92340 Muut viihdepalvelut

92710 Rahapeli- ja vedonlyöntipalvelu

92720 Muualla luokittelemattomat virkistyspalvelu

Kirjastot, arkistot ja museot yms

92510 Kirjastot ja arkistot

92520 Museot, näyttelyt sekä historiallisten paikkojen ja rakennusten suojeleminen

92530 Kasvitieteelliset puutarhat jne.

Kirjojen kustantaminen ja kauppa

22110 Kirjojen kustantaminen

22230 Kirjansidonta ja viimeistely

51474 Kirjatukkukauppa

52472 Kirjojen vähittäiskauppa

52502 Antikvariaattikauppa

52611 Kirjojen postimyynti ja verkkokauppa

Koulutus ja kulttuurihallinto

75110 Julkinen yleishallinto¹⁾

75121 Opetuksen ja kulttuuriasiain hallinto²⁾

80300 Korkeakoulut³⁾

*Kulttuuritapahtumien järjestäminen ja siihen liittyvä toiminta*74873 Messujen ja kongressien järjestäminen⁴⁾74879 Muu liike-elämää palveleva toiminta⁵⁾

92320 Kulttuurin ja viihteen tukipalvelut

Mainonta

74401 Mainostoimistot

74402 Suora- ja ulkomainonta

74409 Muu mainospalvelu

*Muu painaminen ja siihen liittyvä toiminta*22220 Muu painaminen⁶⁾

22240 Painamista edeltävä toiminta

22250 Muu painamiseen liittyvä toiminta

Radio ja televisio

64203 Ohjelmansiirtopalvelut

92200 Radio- ja televisiotoiminta

Sanoma- ja aikakauslehdet ja uutistoimistot

22120 Sanomalehtien kustantaminen

22130 Aikakauslehtien kustantaminen

22150 Muu kustannustoiminta

22210 Sanomalehtien painaminen

52473 Aikakausjulkaisujen ja -lehtien vähittäiskauppa, lehtikioskit

92400 Utistoimistot

Soitinten valmistus ja kauppa

36300 Soitinten valmistus

51481 Musiikkitarvikkeiden tukkukauppa

52452 Soitinten ja musiikkitarvikkeiden vähittäiskauppa

Taide- ja antiikkiliikkeet

52484 Taideliikkeet

52501 Antiikkiliikkeet

Taiteilija-, näyttämö- ja konserttitoiminta

92311 Taiteilijatoiminta

92312 Näyttämö- ja konserttitoiminta

Valokuvaus

51475 Valokuvausvälineiden ja -tarvikkeiden tukkukauppa

52485 Valokuvausalan vähittäiskauppa

74811 Valokuvaamotoiminta

74812 Valokuvien kehittäminen

Viihde-elektroniikan valmistus ja kauppa

32300 Televisio- ja radiovastaanottimien, äänen- ja kuvantallennus- ja -toistolaitteiden valmistus

51432 Viihde-elektroniikan tukkukauppa

52451 Kodinkoneiden ja viihde-elektroniikan vähittäiskauppa⁷⁾

Äänitteet

22140 Äänitallenteiden kustantaminen

22310 Äänitallenteiden jäljentäminen

Urheilun toimialat*Urheilun toimialat yhteensä*

01410 Maisemanhoito (01410 ... mm. puistojen ja puutarhojen, urheilualueiden, leikkikenttien ja muiden viheralueiden ylläpito ja hoito)⁸⁾

36400 Urheiluvälineiden valmistus

45230 Urheilualueiden rakentaminen (45230 ... mm. viherrakentaminen, urheilu- ja virkistysalueiden ja -kenttien, tenniskenttien, golfratojen, kilparatojen, uima-altaiden yms. rakentaminen ja varustaminen)⁹⁾

51478 Urheilualan tukkukauppa

52122 Tavaratalojen urheiluvälinekauppa¹⁰⁾

52488 Urheilualan vähittäiskauppa

71402 Urheilu- ja liikuntavälineiden vuokraus

92610 Urheilukentät, urheiluhallit ja stadionit

92620 Muu urheilutoiminta

Yläviitteet:

- 1) Julkisesta yleishallinnosta (75110) mukana budjettimomentit 2990..2998
- 2) Toimialalta 75121 mukana Museovirasto kokonaan ja Opetusministeriö osittain
- 3) Toimialalta 80300 mukana vain taidekorkeakoulut sekä Lapin yliopiston taiteiden tiedekunta
- 4) Toimialasta 74873 Messujen ja kongressien järjestäminen mukana 75%
- 5) Toimialasta 74879 Muu liike-elämää palveleva toiminta mukana 25%
- 6) Toimialalta 22220 poistettu yksi yritys
- 7) Kodinkoneiden ja viihde-elektroniikan vähittäiskaupasta (52451) mukaan otettu vain nk. musta linja KOTTEK:in tietojen perusteella
- 8) Mukana vain kuntien tehtävittäisestä luokituksesta "puistot ja yleiset alueet"
- 9) Rajattu toimialatiedon lisäksi myös toimipaikkojen nimien tai niiden osien perusteella
- 10) Toimialan 52122 Tavaratalot osuudeksi urheiluvälinekaupasta on laskettu 1/3 toimialan 52488 (Urheilualan vähittäiskauppa) tiedoista

LIITE 2 Käytetyt kansantalouden tilinpidon mukaiset taloustoimet ja sektorit (EKT95)

Taloustoimet

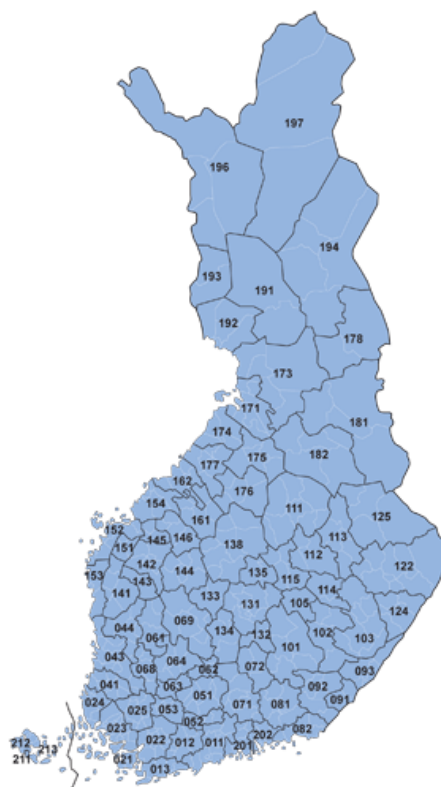
EKT95-koodit	Symbolit kaavoissa	Taloustoimi
B1*GMH	BKT	Bruttokansantuote markkinahintaan
B1GPH	VA	Arvonlisäys, brutto perushintaan
P1R		Tuotos perushintaan
P22K		Muu välituotekäyttö
D1K	W	Palkansaajakorvaukset
E1	E	Työlliset
E11		Yrittäjät
E12		Palkansaajat
E2		Tehdyt työtunnit

Sektorit

S111	Yritykset
S1311	Valtionhallinto
S1313	Kunnat
S14	Kotitaloudet
S15	Kotitalouksia palvelevat voittoa tavoittelemattomat yhteisöt

LIITE 3 Suomen seutukunnat 2007 (Kunnat ja kuntapohjaiset aluejaot 2007, 26-27

011 Helsinki	151 Kyrönmaa
012 Lohja	152 Vaasa
013 Tammisaari	153 Sydösterbottens kustregion
021 Åboland-Turunmaa	154 Jakobstadsregionen
022 Salo	161 Kaustinen
023 Turku	162 Kokkola
024 Vakka-Suomi	171 Oulu
025 Loimaa	173 Oulunkaari
041 Rauma	174 Raahe
043 Pori	175 Siikalatva
044 Pohjois-Satakunta	176 Nivala-Haapajärvi
051 Hämeenlinna	177 Ylivieska
052 Riihimäki	178 Koillismaa
053 Forssa	181 Kehys-Kainuu
061 Luoteis-Pirkanmaa	182 Kajaani
062 Kaakkois-Pirkanmaa	191 Rovaniemi
063 Etelä-Pirkanmaa	192 Kemi-Tornio
064 Tampere	193 Torniolaakso
068 Lounais-Pirkanmaa	194 Itä-Lappi
069 Ylä-Pirkanmaa	196 Tunturi-Lappi
071 Lahti	197 Pohjois-Lappi
072 Heinola	201 Porvoo
081 Kouvola	202 Loviisa
082 Kotka-Hamina	211 Mariehamns stad
091 Lappeenranta	212 Ålands landsbygd
092 Länsi-Saimaa	213 Ålands skärgård
093 Imatra	
101 Mikkeli	
102 Juva	
103 Savonlinna	
105 Pieksämäki	
111 Ylä-Savo	
112 Kuopio	
113 Koillis-Savo	
114 Varkaus	
115 Sisä-Savo	
122 Joensuu	
124 Keski-Karjala	
125 Pielisen Karjala	
131 Jyväskylä	
132 Joutsa	
133 Keuruu	
134 Jämsä	
135 Äänekoski	
138 Saarijärvi-Viitasaari	
141 Suupohja	
142 Seinäjoki	
143 Eteläiset seinänaapurit	
144 Kuusiokunnat	
145 Härmänmaa	
146 Järviseuu	



LIITE 4a Kulttuurin eri toimialaryhmien ja alueen kehityksen välinen yhteys kiinteiden vaikutusten mallilla

Selitettävänä Toimialaryhmä	Log (bkt per capita)		Log (w per capita)		Log (p)	
	β_1	\bar{R}^2	β_1	\bar{R}^2	β_1	\bar{R}^2
arkkitehti- ja taideteollisuussuunnittelu	0,070 (0,167)	0,9595	0,047 (0,102)	0,9888	0,213*** (0,067)	0,9997
elokuvien ja videoiden tuotanto, jakelu ja esittäminen	0,045 (0,318)	0,9587	-0,212 (0,172)	0,9887	0,009 (0,053)	0,9997
huvipuistot, pelit sekä muu viihde ja virkistys	0,006 (0,015)	0,9595	0,023*** (0,009)	0,9888	0,000 (0,010)	0,9997
kirjastot, arkistot ja museot yms.	0,049 (0,180)	0,9595	-0,076 (0,123)	0,9888	0,023 (0,063)	0,9997
kirjojen kustantaminen ja kauppa	-0,119** (0,057)	0,9597	-0,017 (0,021)	0,9888	0,058*** (0,021)	0,9997
koulutus ja kulttuurihallinto	1,147* (0,605)	0,9598	1,289*** (0,341)	0,9892	0,435* (0,229)	0,9997
kulttuuritapahtumien järjestäminen ja siihen liittyvä toiminta	-0,273* (0,153)	0,9598	-0,197** (0,096)	0,9889	0,234*** (0,068)	0,9997
mainonta	0,119 (0,147)	0,9596	0,320*** (0,090)	0,9892	-0,006 (0,069)	0,9997
muu painaminen ja siihen liittyvä toiminta	0,153* (0,085)	0,9596	0,073* (0,040)	0,9890	- 0,091*** (0,019)	0,9997
radio ja televisio	0,467 (0,339)	0,9543	0,023 (0,247)	0,9874	- 0,683*** (0,105)	0,9997
sanoma- ja aikakauslehdet ja uutistoimistot	0,131 (0,104)	0,9597	0,085* (0,045)	0,9889	-0,038 (0,033)	0,9997
soitinten valmistus ja kauppa	2,426** (1,053)	0,9578	-0,604 (0,577)	0,9878	-0,433 (0,313)	0,9997

(jatkuu)

(LIITE 4a jatkuu)

taide- ja antiikkiliikkeet	1,174 (1,059)	0,9535	-0,756* (0,391)	0,9887	-0,071 (0,209)	0,9997
taiteilija-, näyttämö- ja konserttitoiminta	0,285** (0,137)	0,9598	0,218*** (0,082)	0,9890	-0,077 (0,049)	0,9997
urheilu	0,060 (0,046)	0,9596	-0,026 (0,030)	0,9888	0,011 (0,016)	0,9997
valokuvaus	0,211 (0,139)	0,9597	-0,028 (0,080)	0,9888	0,056 (0,062)	0,9997
viihde-elektroniikan valmistus ja kauppa	0,078 (0,128)	0,9595	0,120 (0,078)	0,9889	-0,079* (0,041)	0,9997
äänitteet	-0,153 (0,316)	0,9574	0,476** (0,233)	0,9883	0,107 (0,131)	0,9997

Selittävänä muuttujana toimialan työlliset alueella per capita eli E_r^l/P_r (henkeä/100 henkeä). Suluissa olevat keskivirheet ovat heteroskedastisuuskorjattuja. * = 10 %:n, ** = 5 %:n, *** = 1 %:n merkitsevyystaso.

LIITE 4b Kulttuurin eri toimialaryhmien ja alueen kehityksen välinen yhteys satunnaisten vaikutusten mallilla

Selitettävänä Toimialaryhmä	Log (bkt per capita)			Log (w per capita)			Log (p)		
	β_1	\bar{R}^2	Hausman ¹	β_1	\bar{R}^2	Hausman ¹	β_1	\bar{R}^2	Hausman ¹
arkkitehti- ja taideteollisuussuunnittelu	0,053 (0,050)	0,0025	71,07***	0,040 (0,030)	0,0044	3,24*	0,099*** (0,030)	0,0932	0,00
elokuvien ja videoiden tuotanto, jakelu ja esittäminen	0,034 (0,086)	0,0002	7,72***	-0,036 (0,054)	0,0008	8,98***	0,144*** (0,041)	0,0460	0,00
huvipuistot, pelit sekä muu viihde ja virkistys	0,044** (0,018)	0,0081	0,81	0,007 (0,010)	0,0006	0,37	-0,005 0,006	0,0014	0,00
kirjastot, arkistot ja museot yms.	0,148* (0,077)	0,0077	30,33***	-0,016 (0,039)	0,0003	3,50*	0,051* (0,030)	0,0101	0,42
kirjojen kustantaminen ja kauppa	-0,026 (0,039)	0,0011	3,72*	-0,018* (0,010)	0,0016	0,29	0,043*** (0,013)	0,0327	0,00
koulutus ja kulttuurihallinto	0,297*** (0,106)	0,0109	2,09	0,218*** (0,065)	0,0163	1,48	0,135*** (0,050)	0,0209	0,00
kulttuuritapahtumien järjestäminen ja siihen liittyvä toiminta	0,017 (0,081)	0,0001	4,79**	-0,075 (0,077)	0,0044	0,32	0,087** (0,044)	0,0206	0,02
mainonta	0,055 (0,045)	0,0031	19,77***	0,072** (0,030)	0,0144	7,00***	0,058*** (0,022)	0,0314	0,00
muu painaminen ja siihen liittyvä toiminta	0,036*** (0,011)	0,0392	0,12	0,015*** (0,004)	0,0205	0,23	-0,004 (0,003)	0,0045	0,00
radio ja televisio	0,053 (0,034)	0,0050	4,97**	-0,022 (0,025)	0,0027	1,77	0,017 (0,018)	0,0052	0,01
sanoma- ja aikakauslehdet ja uutistoimistot	0,037** (0,015)	0,0106	17,35***	0,020** (0,008)	0,0086	7,36***	0,030*** (0,007)	0,0705	0,01
soitinten valmistus ja kauppa	0,326* (0,197)	0,0034	0,41	-0,262* (0,154)	0,0069	1,32	-0,176** (0,083)	0,0105	0,02
taide- ja antiikkiliikkeet	0,372 (0,485)	0,0036	0,02	-0,464*** (0,142)	0,0209	0,07	0,224*** (0,081)	0,0164	4,82**

(jatkuu)

(LIITE 4b jatkuu)

taiteilija-, näyttämö- ja konserttitoiminta	0,085** (0,041)	0,0069	11,63***	0,059*** (0,021)	0,0095	3,57*	0,088*** (0,026)	0,0754	0,00
urheilu	0,005 (0,010)	0,0005	2,15	-0,006 (0,006)	0,0015	1,91	0,004 (0,003)	0,0029	0,47
valokuvaus	0,102** (0,040)	0,0065	0,92	0,029 (0,021)	0,0017	0,38	0,030* (0,017)	0,0059	0,09
viihde-elektroniikan valmistus ja kauppa	0,004 (0,029)	0,0000	0,78	0,023 (0,020)	0,0021	0,64	0,008 (0,017)	0,0009	0,01
äänitteet	0,048 (0,135)	0,0003	1,17	0,142 (0,104)	0,0085	0,03	0,049 (0,038)	0,0035	0,48

Selittävänä muuttujana toimialan arvonlisäys alueella per capita eli VA_r^i/P_r (100 euroa/henkilö). Suluissa olevat keskivirheet ovat heteroskedastisuuskorjattuja. * = 10 %:n, ** = 5 %:n, *** = 1 %:n merkitsevyystaso. ¹ Hausmanin testin testisuure

LIITE 4c Kulttuurin eri toimialaryhmien ja alueen kehityksen välinen yhteys kiinteiden vaikutusten mallilla

Selitettävänä	Log (bkt per capita)		Log (w per capita)		Log (p)	
	β_1	\bar{R}^2	β_1	\bar{R}^2	β_1	\bar{R}^2
Toimialaryhmä						
arkkitehti- ja taideteollisuussuunnittelu	-0,021 (0,056)	0,9595	0,017 (0,033)	0,9888	0,101*** (0,032)	0,9997
elokuvien ja videoiden tuotanto, jakelu ja esittäminen	-0,114 (0,083)	0,9588	-0,081* (0,042)	0,9887	0,144*** (0,032)	0,9997
huvipuistot, pelit sekä muu viihde ja virkistys	0,033* (0,018)	0,9597	0,002 (0,010)	0,9888	-0,006 (0,004)	0,9997
kirjastot, arkistot ja museot yms.	0,050 (0,094)	0,9596	-0,054 (0,044)	0,9889	0,063** (0,031)	0,9997
kirjojen kustantaminen ja kauppa	-0,058 (0,042)	0,9598	-0,027** (0,012)	0,9889	0,043*** (0,015)	0,9997
koulutus ja kulttuurihallinto	0,166 (0,129)	0,9596	0,169** (0,074)	0,9889	0,136*** (0,038)	0,9997
kulttuuritapahtumien järjestäminen ja siihen liittyvä toiminta	-0,075 (0,081)	0,9596	-0,108 (0,069)	0,9889	0,091** (0,038)	0,9997
mainonta	-0,037 (0,046)	0,9596	0,040 (0,029)	0,9889	0,057*** (0,020)	0,9997
muu painaminen ja siihen liittyvä toiminta	0,034** (0,017)	0,9605	0,014*** (0,004)	0,9891	-0,004 (0,004)	0,9997
radio ja televisio	0,009 (0,042)	0,9541	-0,040 (0,027)	0,9875	0,018 (0,017)	0,9997
sanoma- ja aikakauslehdet ja uutistoimistot	0,002 (0,014)	0,9595	0,007 (0,009)	0,9888	0,031*** (0,007)	0,9997
soitinten valmistus ja kauppa	0,214 (0,198)	0,9568	-0,317* (0,164)	0,9879	-0,172** (0,084)	0,9997
taide- ja antiikkiliikkeet	0,313 (0,420)	0,9534	-0,476*** (0,127)	0,9889	0,234*** (0,072)	0,9997

(jatkuu)

(LIITE 4c jatkuu)

taiteilija-, näyttämö- ja konserttitoiminta	-0,002 (0,056)	0,9595	0,027 (0,028)	0,9889	0,089*** (0,026)	0,9997
urheilu	-0,003 (0,012)	0,9595	-0,009 (0,007)	0,9889	0,005** (0,003)	0,9997
valokuvaus	0,063 (0,041)	0,9596	0,015 (0,022)	0,9888	0,028 (0,017)	0,9997
viihde-elektroniikan valmistus ja kauppa	-0,021 (0,033)	0,9595	0,015 (0,020)	0,9888	0,010 (0,016)	0,9997
äänitteet	-0,004 (0,111)	0,9574	0,128 (0,094)	0,9882	0,054 (0,042)	0,9997

Selittäväenä muuttujana toimialan arvonlisäys alueella per capita eli VA_r^i/P_r (100 euroa/henkilö). Suluissa olevat keskivirheet ovat heteroskedastisuuskorjattuja. * = 10 %:n, ** = 5 %:n, *** = 1 %:n merkitsevyystaso.